

”Jeg føler ikke at jeg egentlig er et
sånt menneske som banner”

*En studie av ungdommers bruk av
tabuutfordrende ord og uttrykk i et
identitetsperspektiv*

Gøril Brataas

Masteroppgave i nordiskdidaktikk
Institutt for lærerutdanning og skoleforskning
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2011

You taught me language, and my profit on't is, I know how to curse.
(William Shakespeare. *The Tempest*).

© Forfatter

2011

“Jeg føler ikke at jeg egentlig er en sånn person som banner”. En studie av ungdommers bruk av tabuutfordrende ord og uttrykk i et identitetsperspektiv.

Gøril Brataas

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Problemområdet

I denne studien undersøker jeg hvilken rolle tabuutfordrende ord og uttrykk spiller i ungdommers identitetsforhandlinger. Basert på empiri fra fire fokusgrupper med jenter og gutter fra Oslos vest- og østkant har jeg undersøkt hvordan bruk av banneord, skjellsord og tabubelagte slangord er en måte å presentere seg selv på, og hvordan denne språkbruken tilpasses foreldre, venner og andre norminstanser. Jeg har også kartlagt hvilke tabuord som rapporteres brukt og hvilke norminstanser som ser ut til å ha størst innflytelse.

Metode, informanter og data

Dette er en folkelingvistisk studie av rapportert (tabu)språkbruk. Til grunn ligger en sosialkonstruktivistisk virkelighetsoppfatning som jeg har valgt å kombinere med et fenomenologisk forskningsdesign. Data består både av hva informantene sier (rapportert språkbruk) og måten de sier det på (den sosiale interaksjonen). Informantene er elever på Vg1 og ble rekruttert ut fra to kriterier; kjønn og geografisk tilhørighet øst eller vest i Oslo.

Resultater og hovedkonklusjoner

Analysen viser at foreldre og venner er de viktigste norminstansene, og at nesten halvparten av de rapporterte tabuordene dreier seg om seksualitet og seksualmoral. Seksuelle tabuord er en del av en ungdommelig samtalestil og fungerer som identitetsmarkører. De markerer tilhørighet og nærhet til ulike ungdomsgrupper og avstand fra foreldregenerasjonen. Studien viser at etnisitet og kjønn kan sette begrensninger for individets identitetsforhandlinger, og at informantene i intervju sammenheng langt på vei presenterer seg i samsvar med konvensjoner for hvordan gutter og jenter skal te seg. Gutter vinner mer enn jenter ved å være innovative på tabuspråksarenaen, og informanter med en annen etnisitet enn norsk opplever gjerne flere konflikter knyttet til tabuspråk enn etnisk norske. De seksuelle tabuordene inngår i språkhandlinger som kan ses som identitetshandlinger.

Forord

Jeg har nettopp satt siste punktum på masteroppgaven min. Det føles fantastisk! Det har vært dager, ganske mange faktisk, da jeg har tvilt på at det kom til å skje. Når du likevel holder oppgaven min i hånden, er det takket være en rekke mennesker jeg har lyst å sette litt ekstra pris på:

Aller først vil jeg rette en stor takk til de imøtekommende og hyggelige informantene mine. Det mest givende med hele masterprosjektet var å møte dere i fokusgruppene og senere arbeide med det datamaterialet dere produserte sammen. Uten dere – ingen masteroppgave. Takk også til de to norsklærerne som ryddet plass til meg og prosjektet mitt i et allerede overfylt norskfag og en hektisk timeplan.

En varm takk rettes min første veileder, Geirr Wiggen, som med sine herlige fotnoter og digresjoner for alvor vekte interessen min for talespråk og identitet. Takk skal du også ha for at du var så forståelsesfull og god da jeg trengte det som mest. Jeg vil også takke Frøydís Hertzberg for å ha satt meg i kontakt med min andre veileder, Unn Røyneland. Unn, du har vært enestående. Konkret, konstruktiv og kunnskapsrik. Takk for at du fant tid til meg!

Jeg vil også takke mine fantastiske kolleger, ledere og rektor. Gode ord, støtte og tålmodighet fra dere har gjort det overkommelig å gjennomføre masterstudiet ved siden av den viktige jobben vi gjør sammen. Jeg er stolt av dere og det vi får til!

Den aller varmeste og kjærligste takken går til familien min. Mamma og pappa: Tusen hjertelig takk for at dere ALLTID stiller opp som alt fra barnevakter til hobbypsykologer. Kjære unike Yngve: Uten deg og ditt avslappende vesen hadde jeg enten bikket under av stress, panikkanfall eller underernæring. Takk for mat, kjærlighet og mantraet ”Det er bare en oppgave”. Skjønneste Lykke Sofie: Nå skal mamma flytte ut av datamaskinen og stelle i stand ettårsdag for deg. Kjære Torunn og Ingrid: Tusen takk for barnepass. Kjære Øyvind: Tusen takk for at du fnat alle skriveleifene mine ☺

Til slutt en stor klem til alle vennene mine som har holdt ut med masteraset mitt litt for lenge, og som likevel ikke sluttet å overbevise meg om at jeg kom til å klare det. En ekstra klem til Norhild for gjennomlesing og mange kloke råd og innspill.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	V
Forord	VII
Oversikt over tabeller og figurer	XII
Transkripsjonssymbol	XIV
1 Innledning	1
1.1 Presentasjon av studieområdet og forskningsspørsmålene	1
1.2 Begrepsavklaring.....	2
1.2.1 Selvpresentasjon og selvregulering	2
1.2.2 Tabuutfordrende ord og uttrykk	3
1.3 Avgrensning av oppgaven.....	4
1.4 Metode.....	5
1.5 Oppgavens struktur	6
1.6 Bakgrunn for studien og fagdidaktisk formål	7
2 Ungdomsspråk og tabuspråk	9
2.1 Ungdomsspråk.....	9
2.1.1 Hvem er ungdom?	9
2.1.2 Hva er ungdomsspråk?	10
2.2 En ungdommelig samtalestil	12
2.2.1 Slang - ungdommens ypperste språklige varemerke	12
2.2.2 Unødvendige småord?	14
2.2.3 Strukturelle, prosodiske og paralingvistiske drag.....	15
2.3 En egen multietnolektisk stil?	16
2.3.1 En ungdommelig – og multietnologisk samtalestil – en oppsummering og presisering.	17
2.4 Tabuutfordrende ord og uttrykk	18
2.4.1 Hva kjennetegner banning?	19
2.4.2 Kulturelle tabuer	19
2.4.3 Skal banneord forstås bokstavelig?	22
2.4.4 Banning for å uttrykke følelser og holdninger.....	23

2.4.5	Klassifisering av tabuutfordrende ord og uttrykk.....	23
3	Språk og identitet	28
3.1	Language – a window into human nature?.....	28
3.2	Identitet.....	28
3.3	Konstruksjon av identitet – Kan jeg <i>bli</i> hvem jeg vil?	30
3.4	Språk og gruppeidentitet	32
4	Metode	34
4.1	Innledning.....	34
4.2	Valg av metode.....	34
4.2.1	Kvalitativ metode	34
4.2.2	Folkelingvistikk	36
4.2.3	Fokusgrupper - hva og hvorfor?	39
4.2.4	Svakheter ved fokusgrupper som metode.....	40
4.3	Et fenomenologisk forskningsdesign	42
4.3.1	Sosialkonstruktivisme.....	43
4.3.2	Fremgangsmåte i feltarbeidet	43
4.3.3	Gjennomføring av fokusgruppene	47
4.3.4	Noen forbehold	49
4.4	Reliabilitet og validitet: noen refleksjoner rundt datas gyldighet	52
4.4.1	Reliabilitet og validitet	52
4.4.2	Å generere analytisk	54
4.4.3	Å beskrive en verden i konstant endring	54
5	Analyse av meningsinnhold	56
5.1	Innledning.....	56
5.2	Hva utgjør data?	56
5.2.1	Lydopptaket	57
5.2.2	Transkripsjonen	57
5.3	Bearbeiding av fokusgruppedataene	59
5.3.1	Koding, kategorisering og begrepsliggjøring	59
5.3.2	Presentasjon av kategorier og hovedtema	60
5.4	Tabuutfordrende ord og uttrykk	62
5.4.1	Fra hvilke språk stammer de tabuutfordrende ord- og uttrykkene?.....	67
5.4.2	Hva handler tabuordene om?	68

5.4.3	Rapportert og spontan bruk av tabuord	70
5.4.4	Oppsummering og avgrensning.....	74
5.5	Selvregulering	75
5.5.1	Selvregulering blant informanter ved skole vest	76
5.5.2	Selvregulering blant informanter ved skole øst	81
5.5.3	Norminstanser - en oppsummering.....	87
5.6	Selvpresentasjon.....	89
5.6.1	Gutter øst – verbale ritualer som identitetsmarkør	90
5.6.2	Gutter vest – saklig argumentasjon og innovasjon	94
5.6.3	Jenter øst – ”leker prektige”?.....	98
5.6.4	Jenter vest – identitetsmarkører in english	101
5.6.5	Presentasjon av andre, stereotypier og crossing	104
6	Identitet og seksuelle tabuord i spenningsfeltet mellom familie og venner	108
6.1	Identitet som resultat av diskurser i konflikt.....	108
6.2	Identitet og etnisitet.....	109
6.2.1	Bindestreksidentitet og nye etnisk baserte tilhørigheter.....	111
6.3	Identitet og kjønn	113
6.3.1	”Også er det den der evige krangelen med at jenter blir kalt hore og gutter blir kalt player”	114
6.3.2	Kjønns sosialisering – selvoppfyllende profetier?.....	115
6.4	Identitet og sosial status (klasse).....	118
6.5	Seksualisering av ungdomsspråket?.....	120
6.5.1	Ny bannekultur?	121
6.5.2	Banner ungdom mer enn voksne?	122
7	Avslutning.....	125
7.1	Hovedkonklusjoner	125
7.2	Språk og identitet – andre spennende innfallsvinkler	128
7.3	Noen didaktiske betraktninger	128
	Litteraturliste.....	130
	Vedlegg	144
	Vedlegg 1: Søknad om tilgang på data til ei masteravhandling i nordiskdidaktikk.....	145
	Vedlegg 2: Info- og samtykkeskriv: Til elever og foresatte i klasse X.....	146
	Vedlegg 3: Power Point med informasjon om fokusgrupper brukt i rekrutteringsfasen.....	148

Vedlegg 4: Intervjuguide.....	149
Vedlegg 5: Kategorier til bruk i analysearbeidet.....	151

Tabeller og figurer

Tabell 1: Samtlige tabuutfordrende ord og uttrykk nevnt i fokusgruppene.....62

Tabell 2: Prosentvis fordeling av tabuutfordrende ord og uttrykk fra norsk, engelsk og andre språk i fokusgruppene.....67

Tabell 3: Prosentvis fordeling av tabuords tematiske opphav.....69

Figur 1: Ljungs inndeling av banneord basert på funksjonelle og syntaktiske kriterier.....24

Figur 2: En svært forenklet framstilling av folkelingvistikkens interesseområde og forholdet mellom disse.....37

Figur 3: Forholdet mellom kategorier og tema i analysen min.....61

Transkripsjonssymbol

Talere

Identifisering av informanter:	Navn: Fiktivt navn uthevet foran ytring
Identifisering av intervjuer:	Gøril: Fornavnet mitt uthevet foran ytring
Identifisering i sitat	[X] dersom omtalt person ikke er informant
Uidentifisert taler	(?): Spørsmålstegn i parentes foran ytring
Når flere sier det samme:	Flere:

Strukturelle drag

Pause og nøling	... (tre prikker)
Direkte sitat og pseudositat	” ” (hermetegn)
Avbrutte ord eller ytringer	- (kort strek)
Overlapper	[] (klammeparentes)

Paralingvistiske drag

Latter	(latter), (høy latter)
Utydelig tale	(utydelig)
Mine kommentarer	[i klammeparentes]
Utelatelser	[...]

1 Innledning

1.1 Presentasjon av studieområdet og forskningsspørsmålene

Denne avhandlinga er en kvalitativ ungdomsspråkstudie av sammenhengen mellom tabuspråk og identitet blant et utvalg 16 og 17 år gamle jenter og gutter i Oslo. Utgangspunktet mitt har vært at individet synliggjør både sin personlighet og sin søken etter sosiale roller ved hjelp av språket, slik språkforskerne Robert B. Le Page og Andrée Tabouret-Keller hevder i boka *Acts of identity* fra 1985. I tråd med Le Page og Tabouret-Keller har jeg gått ut ifra at språket spiller en rolle i individets forhandling om identitet, og at en språkhandling derfor også kan forstås som en identitetshandling. Som innfallsvinkel til dette temaet har jeg valgt å studere det tabuutfordrende språket; banneordene, de tabubelagte slangordene og skjellsordene, i den tro at man i møte med det tabubelagte og grensesprengende kan gjøre seg noen betraktninger rundt hvem man er og hvordan man ønsker å fremstå. Jeg har arbeidet etter følgende overordnede forskningsspørsmål:

Hvilken rolle spiller bruken av tabuutfordrende ord og uttrykk i ungdommers identitetsforhandlinger, og hvordan – og i hvilken grad - regulerer de denne språkbruken for å tilpasse seg foreldre og venner, samt andre instanser som for dem fungerer normgivende?

I tillegg har jeg operert med to underordnede forskningsspørsmål som har hjulpet meg å nyansere og avgrense dette overordnede forskningsspørsmålet. Disse vil bli behandlet nærmere i analysekapitlet, og er formulert slik:

Hvilke tabuutfordrende ord og uttrykk rapporteres brukt?

Hvilke norminstanser ser ut til å ha mest innflytelse?

Oslo er en flerkulturell by, og i norsk målestokk er de sosio-demografiske forskjellene mellom bydelene i øst og vest store.¹ Forskning på ungdomsspråk i hovedstaden (se bl.a. Opsahl, Røyneland og Svendsen, 2008) gir grunn til å anta at informantenes kjønn og bosted vil ha relevans for hvordan forskningsspørsmålene mine besvares. Jeg valgte derfor å

¹ Mer om dette i punkt 1.3 og 4.3.2.

rekruttere informanter fra to ulike skoler; en relativt monokulturell og språklig homogen² skole i Oslo vest, og en flerkulturell og heterogen skole i Oslo øst. Det andre utvalgskriteriet mitt var kjønn, og jeg tok sikte på å rekruttere like mange gutter og jenter³. Etnisitet var ikke et utvalgskriterium, men i og med at åtte av totalt ni informanter fra Oslo øst var to- eller flerspråklige, har også etnisitet blitt et viktig aspekt ved denne studien.

Studiens tematikk - ungdommers bruk av tabuutfordrende ord og uttrykk i et identitetsperspektiv - aktualiserer en rekke forskningsfelt og gir den en tverrfaglig karakter. Det sosiolingvistiske perspektivet, som i seg selv er tverrfaglig, er en selvfølge. Jeg vil også hente teori fra sosialpsykologi, sosiologi og sosialantropologi, i tillegg til at studien tar sikte på å munne ut i noen didaktiske betraktninger.

1.2 Begrepsavklaring

Begrepene *selvpresentasjon* og *selvregulering* står sentralt i denne studien. Begrepene ble utledet av analyseprosessen og vil følgelig bli behandlet grundig i analysekapitlet (5.3-5.6). Begge begrep er imidlertid velkjente innen (blant annet) sosialpsykologi, men tillegges gjerne noe ulike innhold. Jeg vil derfor forklare hva jeg legger i begrepene nå innledningsvis, ettersom jeg viser til dem flere ganger i kapitler forut for analysekapitlet. I tillegg skal jeg presisere hva jeg mener med det flertydige begrepet *tabu* i tabuutfordrende ord og uttrykk.

1.2.1 Selvpresentasjon og selvregulering

Begrepet *selvpresentasjon* er hentet fra den amerikanske sosiologen Erving Goffman og boka *The presentation of self in everyday life* (1959). Med selvpresentasjon sikter jeg til hvordan ungdommer bruker alt fra enkeltord til lengre fortellinger for å presentere seg selv på en bestemt måte. Jeg går altså ut fra at tabuutfordrende ord og uttrykk brukes som et ledd i en identitetskonstruksjon i samtaler med andre. Denne prosessen, hvor individet forsøker å vinne aksept blant andre for sin selvpresentasjon, kaller jeg *identitetsforhandlinger* (jf. det overordnede forskningsspørsmålet). Denne prosessen mener jeg det til en viss grad er mulig å beskrive ut fra informantenes rapporterte språkbruk og de normer og holdninger som

² Svært få språksamfunn er utelukkende homogene, heller ikke det jeg henter mine informanter fra i Oslo vest. Utelukkende homogene språksamfunn er, ifølge Tove Bull, ”teoretiske og abstrakte konstruksjoner som ikke har noen konkret eller materialisert representasjon i røyndommen (1991, s. 23).

³ Jeg endte likevel opp med 12 jenter og 9 gutter. Mer om dette i metodekapitlet (4.3.2).

avspeiler seg i samtalene mellom informantene om nettopp dette tabuutfordrende språket. Ved å oppfordre informantene til å snakke om det tabubelagte, håper jeg derfor å få innsikt i hvem de ønsker å være og hvilken rolle språket spiller i så måte.

Begrepet *selvregulering* er velkjent innenfor både filosofi, psykologi og pedagogikk. I denne studien viser *selvregulering* til hvordan informantene regulerer bruken av tabuutfordrende ord og uttrykk med det formål å presentere seg selv slik de ønsker (selvpresentasjon). Veksling mellom ulike språkstiler kjennetegner all kommunikasjon. Vi tilpasser språket vårt etter konteksten: Samtalepartner(e), samtaletema og formålet med samtalen. Hos de flerkulturelle informantene fra skole øst snakker vi ikke bare om ulike stiler innenfor ett språk, men om kodeveksling mellom to eller flere språk, da de fleste snakker norsk på skolen og med venner, mens det hjemme hos mange av dem er morsmålet, minoritetsspråket, som dominerer.

1.2.2 Tabuutfordrende ord og uttrykk

Tabuutfordrende ord og uttrykk brukes her som et samlebegrep for banneord, skjellsord og tabubelagte slangord, men vil bli behandlet hver for seg i punkt 2.4.5, da ett og samme ord kan opptre både som skjellsord, banneord og tabubelagt slangord. I oppgaven vil jeg også referere til disse under fellesbetegnelsen tabuspråk og tabuord, i de tilfeller der dette skaper bedre flyt i teksten.

Det etymologiske opphavet til ordet *tabu* kommer fra tongansk og betyr ”å forby”, ”forbudt” (Allan og Burridge, 2006, s. 3 og 11)⁴. Tabu betyr ifølge Bokmålsordboka ”noe hellig” og ”noe som ikke skal røres”. I religiøs sammenheng er det for eksempel lett å forstå hvorfor *herregud*, *faen* og *helvete* regnes som tabuord, ettersom de bryter med det den andre bud: ”Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn”, samt viser til djevelen og hans tilholdssted. Det er likevel ikke slik at tabuutfordrende ord og uttrykk nødvendigvis refererer til noe som er forbudt eller hellig – ofte dreier det seg heller om aspekter ved livet som er underlagt visse restriksjoner. Det er for eksempel fullt lovlig å ha sex og gå på do, men det finnes klare begrensninger for når det sømmer seg å snakke om dette, samt hvilke ord man i så fall kan bruke.

⁴ ”To forbid” og ”forbidden” på engelsk og jamfør Allan og Burridge (ibid.). I loggboka til Captain James Cook og journalen til William Anderson fra deres turer til blant annet Tahiti, bruker begge ordet *tabu* til å beskrive de polynesiske folkeslagenes oppførsel i møte med ting som ikke skulle gjøres, sis eller røres (Allan og Burridge, ibid.).

Forholdet mellom slangord og tabuord må også kommenteres. Ifølge Ulla-Britt Kotsinas (2002, s. 56) inneholder slangord ”vanligen ett visst mått av tabubrott”, men det er likevel ikke slik at alle slangord dermed er tabuord (*party* for ”fest” er nok langt mindre tabubelagt enn *knulle* for ”samleie”) . Slik jeg forstår Kotsinas (ibid.), består tabuet her i at slangordet befinner seg stilistisk under nøytralspråket (jf. Andersson og Trudgill, 1990, s. 69-70), ikke at det nødvendigvis utfordrer et tabubelagt område – selv om mange tabuord naturligvis gjør det (jf. punkt 2.2.1). Hva hvert individ oppfatter som slang, tabu og stygg språkbruk vil variere fra én språkbruker til en annen, og ikke minst vil det avhenge av konteksten ordet brukes i (Det er stor forskjell på at en politiker betegner statsbudsjettet som *dritt* i en tale, og at samme politiker utbryter at hun har hatt en *drittdag* når hun kommer hjem).

I undervisningssammenheng har jeg fått inntrykk av at tabubegrepet er litt fremmed for elever – at det gjerne ikke inngår i dagligtalen deres.⁵ På samme måte vil de færreste uten videre kunne skille klart mellom banneord, skjellsord og (tabubelagte) slangord (og det er heller ingen enkel sak, jf. punkt 2.4.5). Overfor informantene valgte jeg derfor å referere til disse ordene ved å bruke begrepet *stygge ord*,⁶ for slik å kunne fange opp informantenes egne vurderinger av språket. Hva som oppfattes som stygt er dermed brukt som indikator på hva som regnes som tabu, og det er disse stygge ordene som informantene rapporterer og diskuterer som legger føringer for hva jeg regnes som tabuutfordrende ord og uttrykk i denne studien.⁷ Å studere tabuutfordrende ord og uttrykk gjennom en gruppe menneskers forståelse av og erfaringer med dette fenomenet er i overensstemmelse med en fenomenologisk tilnærming som det vil bli gjort rede for i punkt 4.3.

1.3 Avgrensning av oppgaven

Levekårsindekser fremstilt av Statistisk sentralbyrå (SSB) har lenge vist at de sosiale skillelinjene i hovedstaden i stor grad sammenfaller med det geografiske skillet mellom øst og vest (SSB, 2008).⁸ På bakgrunn av dette har tilhørighet til Oslos øst- eller vestkant blitt

⁵ Ei jente fra skole øst spør også om hva tabu betyr når dette begrepet kommer opp et stykke ut i fokusgruppen.

⁶ Termen ”stygge ord” brukes bl.a. av Hasund (2006b, s. 78).

⁷ Morgan referert i Halkier (2005, s. 57) anbefaler at forskningsprosjektets formål, og hva intervjuet skal handle om, bør gjøres i forholdsvis generelle vendinger.

⁸ se også Hagen, Djuve & Vogt (1994), Drange og Hasund (2001, s. 196) og Helsedirektoratet (2008).

benyttet som grunnlag for sosial inndeling av informanter i flere store forskningsprosjekt og talespråkskorpus.⁹ Sosial status ligger derfor latent i utvalgskriteriet mitt om bosted, men jeg har ikke bygget videre på dette aspektet i form av for eksempel å ha innhentet informasjon om den enkelte informants sosioøkonomiske bakgrunn. Jeg kan imidlertid ikke overse at sosial status utgjør en del av helhetsbildet, og vil derfor behandle dette aspektet i overensstemmelse med den relevans det tillegges av informantene selv.

Alder, kjønn, bosted, etnisitet og sosial status er alle faktorer som er med på å forme identiteten vår. Disse gir meg likevel ikke et tilstrekkelig grunnlag til å si noe om hvem de ulike informantene faktisk er – og det er heller ikke studiens hensikt. Identitet er, slik jeg forstår begrepet (jf. tredje kapittel og punkt 1.1 ovenfor), et dynamisk, mangfoldig og flyktig fenomen. Vi forhandler om vår egen identitet daglig – på mange ulike måter. På samme tid som jeg studerer informantenes presentasjon av seg selv i samtalen om tabuspråk, foregår det mest sannsynlig andre typer identitetsforhandlinger som studien min ikke fanger opp. Dette kan dreie seg om alt fra bruk av dialektale trekk som *–en* eller *–a* endelser i bestemt form hunkjønn til hvilke klær informantene har tatt på seg. I denne studien må jeg likevel begrense meg til å studere hvordan ungdommer forhandler om identitet gjennom bruk av og i samtale om tabuutfordrende ord og uttrykk – vel vitende om at disse bare utgjør en liten del av de identitetsforhandlinger informantene inngår i.

Som nevnt innledningsvis (1.1) opererer jeg med to underordnede forskningsspørsmål som har som formål å avgrense det overordnede forskningsspørsmålet mitt. Ettersom svarene på disse er et resultat av analyseprosessen beskrevet i femte kapittel, har jeg valgt å vente med å redegjøre for denne avgrensningen (se evt. punkt 5.4.4 og 5.5 og 5.5.3).

1.4 Metode

I denne studien plasserer jeg begrepene *selvpresentasjon* og *selvregulering* innenfor et konstruktivistisk rammeverk. Jeg ser identitet som noe mangfoldig og dynamisk, noe som dannes og konstrueres i samspill med andre, og som forandres over tid (jf. tredje kapittel). Siden disse identitetsprosessene i stor grad avhenger av samhandling med andre, valgte jeg å

⁹ Forskningsprosjektet *Språkkontakt och Ungdomsspråk i Norden (UNO)*, som i Norge består av et talespråkskorpus og en skriftlig slangundersøkelse, lar skillet mellom Oslo Vest og Oslo Øst danne grunnlag for den sosiale inndelingen av informantene (Drange og Hasund, 2000, s. 196). Det samme er tilfellet med det eldre *Talemålsundersøkelsen i Oslo (TAUS)*, der informantene er fra to østlige bydeler; Vålerenga og Kampen, og en vestlig; Frogner.

gjennomføre et feltarbeid basert på fokusgrupper, en metodikk som gjør det mulig å studere både rapportert språkbruk, språkholdninger og den sosiale interaksjonen denne rapporteringen er et resultat av (se punkt 4.2.3). Fokusgrupper har mye til felles med kvalitative gruppeintervju, men kjennetegnes av en høyere grad av interaksjon mellom intervjupersonene (jf. Halkier, 2005, s.11). Forskerens rolle i fokusgruppen kalles gjerne moderator, og har en mer tilbaketrukket rolle enn en vanlig intervjuer.

Jeg valgte et fenomenologisk forskningsdesign og gjennomførte fire fokusgrupper med til sammen 21¹⁰ informanter: (1) jenter vest, (2) gutter vest, (3) jenter øst og (4) gutter øst. Dette resulterte i drøye 4 timer lydopptak som igjen ble transkribert til i overkant av 100 sider. Tilnærmingen i fokusgruppene var folkelingvistisk¹¹: Basert på en intervjuguide (se vedlegg 4) stilte jeg deltakerne spørsmål som kort oppsummert oppfordret dem til å rapportere egen bruk av, erfaringer med og holdninger til stygge ord. Empirien som ligger til grunn for analysene mine består både av denne rapporterte språkbruken og den sosiale interaksjonen som rapporteringen er et produkt av. Å inkludere den sosiale interaksjonen har vært nyttig for å forstå hvordan informantene bruker språket til å presentere seg selv. Mye selvstyrt interaksjon mellom informantene har dessuten vært viktig for å få belyst hvilke aspekter ved tabuutfordrende språk deltakerne er opptatt av.

1.5 Oppgavens struktur

I andre kapittel, ”Ungdom og tabuspråk”, har jeg samlet relevant forskning omkring en ungdommelig samtalestil (2.2), multietnolektisk stil (2.3) og tabuutfordrende ord og uttrykk (2.4). Siden identitetsbegrepet utgjør en grunnstein i denne oppgaven har jeg funnet det hensiktsmessig å behandle forholdet mellom språk og identitet i et eget kapittel – kapittel 3. Det fjerde kapitlet, ”Metode”, inneholder en diskusjon rundt valg av metode (4.2), forskningsdesign og fremgangsmåte i feltarbeidet (4.3) og en drøfting av datas validitet og reliabilitet (4.4). I femte kapittel presenterer og analyserer jeg det empiriske materialet mitt. I sjette kapittel ser jeg mine resultater i lys av annen forskning på ungdomsspråk, tabuspråk og identitet og forsøker å sette tendensene i analysen i en større sammenheng. Det syvende og

¹⁰ Det skulle ha vært 6 informanter i hver gruppe, men i den ene gruppen, gutter øst, møtte bare 3 av 6 informanter. Mer om dette under punkt 4.3.2 og 4.3.4.

¹¹ Se Preston, 2000, 2009 og Niedzielski og Preston, 2000, 2009a og 2009b.

siste kapitlet tjener som en oppsummering av hovedkonklusjonene og bidrar med noen didaktiske betraktninger.

1.6 Bakgrunn for studien og fagdidaktisk formål

I norsk sammenheng er det forsket lite på banning og annet tabuspråk, og enda mindre på identitet i sammenheng med slikt tabuspråk. Forskere i våre naboland, kanskje særlig Magnus Ljung (1987, 2006, 2011) og Lars-Gunnar Andersson (1985, med Hirsch: 1985a og 1985b og med Trudgill 1990) har derimot utforsket det stygge språket i langt større grad. I norskspråklig sammenheng ble tabubelagte ord ble for første gang gjort til studieobjekt av Tone Tryti, da hun samlet og studerte slangord i forbindelse med en hovedfagsoppgave i 1982.¹² I 1991 kom så *Den store norske skjellsordboka*¹³ (Jenstad, 1991 og 1999¹⁴) og i løpet av de siste ti årene har blant andre Ruth Vatvedt Fjeld (2002a og 2002b) skrevet mange bidrag om banning, i tillegg til at flere har tatt hovedfag innenfor samme tema (se Bræck, 2006, Carson Sundnes, 2003 og Nilsen, 2010). Prosjektet *Ungdomsspråk og Språkkontakt i Norden* (UNO) (se bl.a. Hasund 2005, 2006a og 2006b, Drange, 2002, 2005 og Kotsinas 1996, 2002) har også tatt for seg (blant annet) tabuspråk.

At det er forsket lite på tabuspråk i Norge, betyr slett ikke at det ikke er noe som opptar oss. Ungdommers vulgære og sjokkerende språkbruk er en gjenganger i mediene, og vi leser stadig artikler om den yngre generasjons språklige fattigdom signert både foreldre, lærere og Språkrådet.¹⁵ Ifølge en rapport fra Statens filmtilsyn (Karlsen og Syvertsen, 2004) bekymrer foreldre seg i større grad for banning på TV enn vold og sex på TV og i film. ”Ungdomar tycks aldrig ha talat så dåligt som ”nuförtiden”, alldeles oavsett när denna tid infallit”, skriver den Kotsinas (1996, s. 11). De eldres bekymring og irritasjon over de yngres språkbruk er med andre ord ikke et nytt fenomen.¹⁶ Mange språkforskere hevder at ungdomsspråket er blitt

¹² Tryti har siden gitt ut *Norsk slang* (1984) og *Norsk slangordbok* (2008).

¹³ Som likevel, med sine 140 sider, er liten i forhold til svenskenes *Stora fula ordboken* (Dagrin, 2004) på 600 sider.

¹⁴ *Nye skjellsordboka* ble utgitt i 1999.

¹⁵ Se bl.a. Sahl (2011) i *Aftenposten* 18. mai.

¹⁶ Ifølge Kotsinas (1996) er det særlig dårlig artikulasjon og et fattig ordforråd fylt av banneord, slangord og småord som for eksempel *bare* og *liksom/lissom* som sjokkerer foreldre- og besteforeldregenerasjonen. Ut fra mediedekningen ser dette ut til å stemme også i Norge, og det er da særlig bruken av banneord og annet tabuutfordrende språk som får oppmerksomhet.

seksualisert de siste årene (se bl.a. Rathje og Heidemann Andersen, 2005 og Drange, 2005), og kanskje er det særlig slike ord som *hore*, *fytte* og *morrapuler* som nå gjør at de voksne sperrer øynene opp. Disse ordenes funksjon og betydning ser ut til å være mer kompleks enn man først har antatt. Charlotte Bræck viste med sin masteravhandling i 2006 hvordan bruken av ordet *hore* blant jenter på Oslos østkant kan være alt fra fiendtlig til vennskapelig og humoristisk, og mye tyder altså på at de tabuutfordrende ordene har flere funksjoner enn å bare sjokkere og krenke.

Debattene i media bunner ofte ut i at det er behov for bedre undervisning i skolen (jf. Kotsinas, 1996, s. 11). Spørsmålet er likevel hvilken form og hvilket innhold denne undervisningen bør ha. Jeg har arbeidet ut fra en tro på at ungdommer er både språkkyndige og språkbevisste, og at å lytte til deres erfaringer med tabuspråk kan gi verdifull innsikt i hvordan unge mennesker oppfatter og forholder seg til den språksituasjonen de lever med. Denne studiens formål er derfor å bidra med kunnskap om hvilken rolle tabuspråket spiller i ungdommers identitetsforhandlinger. Slik kunnskap kan være nyttig både i forhold til undervisning i språklige emner i norskfaget, håndtering av mobbing og som ledd i økt forståelse mellom generasjoner.

2 Ungdomsspråk og tabuspråk

Siden tabuspråk gjerne oppfattes som et ungdomsspråklig trekk, har jeg valgt å inkludere en fremstilling av hva som typisk kjennetegner ungdomsspråk (2.1) og det jeg senere vil komme til å kalle en *ungdommelig samtalestil* (2.2). Mange av informantene mine er flerkulturelle og bosatt i Oslo øst, noe som også har gjort det relevant å omtale en potensiell *multietnolektisk stil* som forskere tilknyttet UPUS-prosjektet (*Utviklingsprosesser i urbane språkmiljø*) nylig har beskrevet (se bl.a. Opsahl, 2009 og Opsahl og Røyneland, 2009). I kapitlets andre del (2.4) konsentrerer jeg meg om det som er denne avhandlingas hovedanliggende – det tabuutfordrende språket.

2.1 Ungdomsspråk

2.1.1 Hvem er ungdom?

Moderne ungdomskulturforskning avgrenser gjerne ungdomstiden til mellom 13 og 24 år¹⁷, det vil si fra begynnelsen av tenårene og til man inntreffer i voksenverdenen i form av å avslutte studiene og/eller stifte familie (Kotsinas, 2002, s. 16). Informantene mine er 16 – 17 år gamle, og er følgelig midt i ungdomstiden sin. Det er imidlertid problematisk å tilskrive ungdomstiden et bestemt aldersspenn uten å først ha nyansert bildet noe. For det første når ungdomskulturen inn til barn mye tidligere nå enn før, trolig mye på grunn av populærkultur, markedsføring og nye sosiale medier. Begrepet *tweens* (av engelsk ”between”) viser til barn mellom åtte og tolv år som faller mellom barn og tenåringene. ”No longer little children, and not yet teens, tweens are starting to develop their sense of identity and are anxious to cultivate a sophisticated self-image”, skriver det kanadiske nettstedet Media Awareness Network. For det andre har langt fra alle 24-åringer trådt inn i arbeidsmarkedet og begynt å tenke på familieførøkelse.¹⁸ Overgangen fra barn til ungdom og ungdom til voksenliv er altså langt fra svart-hvitt, og for mange er det et poeng å være ung, eller ungdommelig, lengst mulig.

¹⁷ I UPUS gjaldt ungdomskategorien for alle under 26 år, mens informantene tilknyttet den norske delen av UNO-prosjektet er i aldersgruppen 13-19 år (Drange og Hasund, 2001, s. 195).

¹⁸ Ifølge Statistisk sentralbyrå var alderen på førstegangsfødende i Norge i 2010 28,2 år, mens menn ble fedre for første gang i en alder av 30,8. Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse for 2005 (Gulbrandsen, 2006) viser dessuten at gjennomsnittsalderen for norske studenter er 28 år. Blant disse er én av fire er under 23 år, og like mange er over 30 år. Så mange som to av tre har inntektsgivende arbeid ved siden av studiet (ibid.).

2.1.2 Hva er ungdomsspråk?

Finnes det et eget ungdomsspråk? Er ungdomsspråk egentlig bare et uformelt talespråk, eller er det mulig å påvise lingvistiske trekk ved måten ungdommer snakker på som legitimerer å skille deres språk fra barnespråket og foreldregenerasjonens språk – selv når sistnevnte snakker uformelt?

Ingrid Kristine Hasund (2001, s. 231) påpeker hvordan vi uten forbehold deler voksenspråket inn i eksempelvis formelt og uformelt språk, mens vi ofte likestiller språket ungdommer snakker med uformelt talespråk. Alle mennesker, ungdom inkludert, har (i ulik grad) et repertoar av ulike språkstiler å velge mellom. De har det John Edwards (2009, s. 27) kaller *speech mobility*: "[to] select from their repertoire according to perceptions of situational constraints and demands". Når ungdom likevel benytter uformelt språk i større grad enn voksne, skyldes dette antagelig de ulike diskurser ungdom og voksne deltar i. Mens voksne ofte befinner seg i formelle diskurser der (blant annet) formell tale gjerne er en forutsetning for å skaffe seg og opprettholde en viss sosial posisjon (jf. Aniansson og Hammermo (1981, s. 3), er dette mindre viktig i de diskurser ungdommer ferdes i (Løstegaard Olsen, 2006, s. 13). Når dét er sagt, stiller både skolegang og ekstrajobber krav til et mer formelt språk også hos ungdom, og forskning viser at de tilpasser språket sitt etter dette (se f.eks. Hasund, 2001, s. 213). Dette må ses som et uttrykk for deres kommunikative kompetanse.¹⁹ Selv om ungdommer foretrekker adjektivene *digg*, *lættis* og *kleint* med venner og slik markerer tilhørighet til gruppen, er de samtidig kompetente til å velge andre ord i mer formelle kontekster der de ønsker å ta avstand fra disse stereotypiske ungdomsspråktrekkene.

Mer tvilsomt er det om voksne behersker den språkstilen det såkalte "ungdomsspråket" utgjør hos ungdom. Ungdomsspråket er kreativt og nyskapende, dynamisk og flyktig: slangord skapes, endres og forkastes og samtalestilen preges av interne normer bare gruppemedlemmene kjenner til. Voksne kan selvsagt også prate uformelt og med mange ungdomsspråklige trekk, men det er likevel lite sannsynlig at denne språkbruken får aksept blant ungdommene selv. Dette legitimerer, etter min mening, å snakke om et eget ungdomsspråk, så fremt man understreker at dette ungdomsspråket er en av flere språkstiler ungdommer besitter.

¹⁹ Begrepet kommunikativ kompetanse stammer fra Dell Hymes (1972).

Selv om man erkjenner at det finnes en form for ungdomsspråk, innebærer dette på ingen måte at alle ungdommer snakker det – eller som vi så ovenfor; at de som snakker ungdomsspråk *alltid* snakker det. Ingen mennesker, heller ikke ungdommer, snakker helt identisk. Hvert individ har sin egen, særegne måte å snakke på, sin *idiolekt*. Følgelig finnes det mange ungdommer som ikke banner, på samme måte som det finnes mange voksne som banner. Hasund (2006b, s. 9-10) skiller mellom begrepene *ungdomsspråk* og *en ungdommelig språkstil*, der sistnevnte refererer til en *kollektiv oppfatning* av hva ungdomsspråk er, mens begrepet *ungdomsspråk* forbeholdes språket som faktisk snakkes av ungdommer, et språk som er svært variert og som aldri vil kunne dokumenteres i sin helhet, nettopp fordi det varierer fra ungdom til ungdom. Et nesten tilsvarende begrep, ”en ungdommelig *samtalestil*” (min utheving), blir brukt i masteravhandling ”*Skikkelig bondeknøl? En studie av ungdomsspråk i et spredtbygd kystsamfunn*” av Irene Løstegaard Olsen (2006). I avhandlinga si viser Løstegaard Olsen hvordan denne stilen (i tillegg til dialekt) brukes som voksenopposisjonell språkbruk. Hun understreker også likhetene mellom en ungdommelig samtalestil og *nærhets- og engasjementstilen* (ibid., s. 16), en stil som er vanlig også blant voksne i visse kulturer²⁰ og når konteksten tilsier det, men som likevel er mest utbredt blant ungdommer (jamfør forrige avsnitt).

Jeg velger å benytte begrepet ”ungdommelig samtalestil” i denne avhandlinga, da dette mer eksplisitt fokuserer på språkbruken i *samtalen*. Begrepet vil bli brukt som fellesbetegnelse på de trekkene ved ungdommers tale som forskere har påvist, både på et diskursivt, leksikalsk, morfologisk, syntaktisk, strukturelt og fonetisk nivå. De mest markante blant disse trekkene vil bli presentert i neste punkt (2.2), men jeg har sett meg nødt til å gjøre denne presentasjonen relativt kortfattet, ettersom det først og fremst er det tabubelagte aspektet ved en ungdommelig samtalestil som er denne avhandlingas hovedanliggende.²¹

Fremstillingen av en ungdommelig samtalestil kan gi inntrykk av at denne samtalestilen avviker fra en slags ”normal” samtalestil. Noe slikt finnes selvsagt ikke, – til det er menneskers kommunikasjonsformer alt for komplisert. En sentral erkjennelse innen sosiolingvistikken er nettopp at individer rår over et stilregister som, ifølge Sollid (2003, s. 176) ”kan karakteriseres som et kontinuum fra formell til nøytral stil [...]”. Jeg har likevel

²⁰ Adelswärd referert i Kotsinas (Adelswärd ref. i Kotsinas, 1996, s. 55) viser at denne samtalestilen blant annet er typisk blant voksne intellektuelle fra New York med juridisk bakgrunn.

²¹ For en grundigere fremstilling, se Hasund (2006b), Kotsinas (1996) eller Løstegaard Olsen (2006).

valgt å etablere noe jeg har kalt en *nøytral stil*²². Begrepet er hentet fra Valerij Berkov (1997) og utgjør et nullpunkt i hans gradering av ulike funksjonelle stiler (lav, nøytral, høy).²³ En ungdommelig samtalestil får slik status som en lavstil, og tabuordenes motstykke står følgelig i motsetning til det jeg i en forlengelse av Berkov (ibid.) vil kalle *nøytrale ord*.

2.2 En ungdommelig samtalestil

2.2.1 Slang - ungdommens ypperste språklige varemerke

Slang er kanskje det mest påfallende trekket ved en ungdommelig samtalestil, og fungerer nærmest som unge menns ypperste språklige varemerke (Hasund, 2006b, s. 59). Slang er imidlertid vanskelig å definere.²⁴ Enkelte vil kanskje mene at all slang er stygg språkbruk, siden slang avviker fra, og gjerne rangeres under, det jeg ovenfor valgte å kalle en nøytral stil. Men slang er så mye mer enn en upresis lavstil; slang har både en *ekspressiv* og en *sosial funksjon* (Hasund, 2006b). *Ekspressiv* fordi bruken av slangord "[...] bevirker at oppmerksomheten ikke bare rettes mod det der siges, men også mod måden det siges på" (Politikens Slangordbog, 2001, s. 6.). Slik er slang også et uttrykk for språklig kreativitet - "the playful production of something new, where properly speaking nothing new was required" (Jespersen ref. i Kotsinas, 1996). I tillegg til å være en kreativ lek med og et avvik fra normalspråket slik definisjonene over viser, representerer slangen også en måte å markere avstand til foreldregenerasjonen og nærhet til ungdomsmiljøet på, det jeg ovenfor kalte slangens *sosiale funksjon*. Slangord kan dessuten være så interne at de skiller en vennegjeng fra en annen, slik at hvorvidt man behersker eller ikke behersker gitte språklige normer blir et uttrykk for om man er en del av fellesskapet eller ikke.

I teorien kan man lage slang av alle ord: Man kan for eksempel forkorte (*seff* av selvfølgelig), omformulere morfologiske (*lættis*, *pøttis*) eller ortografisk (*koz* og *klemz*, *lizm*) eller

²² Hasund (2006b, s. 19) bruker begrepene *normalspråk* eller *standardspråk* som betegnelse på det språket en ungdommelig samtalestil avviker fra. Det er imidlertid en fare for at standardspråk lett assosieres med et bokmålsnært talemål, og dermed knyttes opp til dialekt fremfor sosiolekt, noe Hasund selv poengterer.

²³ Bakgrunnen for å snakke om en nøytral stil er Berkovs begrep funksjonell stil, som er en betegnelse på språklige midler på forskjellige nivåer som er forbeholdt bestemte typer kommunikasjonssituasjoner. Vi behersker alle flere funksjonelle stiler, og ved å velge mellom ulike stilistiske virkemidler, gir vi i følge Berkov vår vurdering av situasjonen

²⁴ Mange språkforskere peker på vanskeligheten med å definere slangbegrepet (se bl.a. Hasund, 2006a og 2006b og Andersson & Trudgill, 1990, s. 69).

omrokkere (*keeg* - geek baklengs). Slangvokabularet er imidlertid særlig stort for tabubelagte områder som kropp, seksualitet og avføring, samt evaluerende og forsterkende ord. Mange sammensatte slangord har for eksempel et forsterkende tabuutfordrende prefiks (*dritkleint, dødsdigg*) med den hensikt å fange oppmerksomheten til lytterne. I den skriftlige UNO-slangundersøkelsen²⁵ var *jente* det normalordet som ga aller flest svar, mens mannens og kvinnens kjønnsorgan kom på andre- og tredje plass, etterfulgt av ordene for homoseksuell mann og lesbisk kvinne (Hasund, 2006b, s. 64). Mange slangord kan følgelig også defineres som tabuord, eksempelvis *fitte* og *kæbe*²⁶ for normalordet *jente*, men slangord trenger slett ikke være tabuord. *Babe* og *berte* er også slang for *jente*, uten at disse har noe tabubelagt ved seg (jamfør punkt 1.2.2).

To av eksemplene ovenfor (*kæbe* og *babe*) viser at slangvokabularet gjerne låner ord fra andre språk.²⁷ Ved å bruke lånord fra andre språk viser ungdom seg som språkkompetente, og det kan også være sosial prestisje knyttet til språk som for eksempel engelsk. Engelske slangord brukes også som en modalitetsmarkør (Kotsinas, 2002, s. 69): Ved å si *chille* kan ungdom markere distanse til foreldregenerasjonen som ville ha sagt ”slappe av”, og et utsagn kan også dempes ved å legge til *chill’a*. I NoTa-korpuset er engelsk den desidert største leverandøren av lånord i norsk slang. Dette er også tilfelle i den skriftlige UNO-slangundersøkelsen, der 19 prosent av de innrapporterte slangordene (av totalt ca. 22 000) er engelske, mens ord som ikke stammer fra norsk og engelsk bare utgjør 3 prosent (Hasund, 2006b). UPUS-materialet, som konsentrerer seg om ungdommene i multietniske Oslo øst (”rest”), viser andre tendenser: Mens 23 % av lånordene stammer fra engelsk, utgjør lånord fra andre språk enn norsk og engelsk hele 58 %.

Toril Opsahl, Unn Røyneland og Bente Ailin Svendsen (2008) undersøkte slang og lånord fra engelsk og andre språk i NoTa-korpuset (merket med [*lang=X*]), og fant, ikke uventet, at dette var mest utbredt blant de yngste informantene. Forskerne fant også klare forskjeller mellom gutter og jenter i Oslo vest og ”rest”²⁸: Gutter i ”rest” har desidert største innslag av slang fra andre språk enn norsk og engelsk, mens jenter i vest er de som bruker flest *ulike*

²⁵ Gjennomført i 1997-1998.

²⁶ *Kæbe* kommer fra arabisk og berbisk og betyr opprinnelig ”prostituert”.

²⁷ Jeg kommer tilbake til slang og lånord fra andre språk under punkt 2.3.

²⁸ I NoTa-korpuset defineres Oslo vest som Oslos vestlige bydeler pluss Nordstrand, Asker og Bærum, mens ”rest” består av de østlige bydelene samt de omkringliggende kommunene.

lånord fra engelsk (ibid., s. 40). Jenter i ”rest” har færrest forekomster av slang generelt; totalt 68 ordformer, mot 143 blant jenter vest, 153 blant gutter vest og 299 blant gutter i ”rest” (ibid., s. 34). Jeg kommer tilbake til lån fra andre språk i punkt 2.3.

2.2.2 Unødvendige småord?

Et annet påfallende trekk ved den ungdommelige samtalestilen er de tilsynelatende ”onödiga småord” (Kotsinas, 1996, s. 71) ungdom typisk strør om seg med: *bare, liksom, ass, altså, jo, vet du, jeg vet, seriøst og ikke sant*, samt *wolla, jeg sverger og helt ærlig*, som ganske nylig har blitt påvist i multietniske ungdomsmiljøer. Studier har imidlertid vist at disse ”unødvendige” småordene, til tross for at de ikke har en klar leksikalsk betydning eller grammatisk funksjon (Hasund, 2006b, s. 94)²⁹, har en rekke funksjoner som *diskursmarkører* i samtalen. Eksempelvis viser Opsahls (2002) hovedoppgave om diskurspartikkelen *bare* at denne forekommer fire ganger så ofte som det konvensjonelle verbet *si* i anføringsposisjon. *Bare* markerer altså et kommende sitat – som ofte ikke kommer i det hele tatt. Meningen er inneforstått og det utestående kompletteres med mimikk og gestikk. *Bare* kan dessuten både dempe og forsterke utsagn. Opsahl og Svennevig (2007, s. 51) konkluderer med at demperfunksjonen viser seg å være særlig aktuell i forbindelse med anmodninger og ansiktstruende språkhandlinger, mens forsterkerfunksjonen ”[...] er mest framtreddende i sterkt evaluerende ytringer, i form av hyperbolske vurderinger, beskrivelser av dramatiske hendelsesforløp eller gjengivelse av dramatiske replikker”. *Wolla* er et annet og nyere eksempel, som i norsk sammenheng begrenser seg først og fremst til multietniske miljøer i Oslo øst³⁰. *Wolla*, som kommer av arabisk *wallah*, ”*Jeg sverger ved Allah*”, ser ut til å ha gjennomgått en lignende grammatikaliseringsprosess³¹ som *bare* (jf. Opsahl 2009). I utsagnet ”*Wolla han er gæren altså*”³² er ikke *wollas* funksjon først og fremst å sverge på at dette er sant, men heller å forsterke utsagnet og samtidig markere tilhørighet til miljøet.³³

²⁹ Mange av ordene brukes også i sammenhenger der de ikke er diskursmarkører, men syntaktisk integrerte ord med leksikalsk og grammatisk funksjon (Hasund, 2006b, s. 94).

³⁰ Ifølge Opsahl (Språkteigen, P2, 02.10.2011) finnes det bare 6 forekomster av *wolla* som diskursmarkør i NoTa-korpuset, som er representativt for hele Oslo, mens det i UPUS, som begrenser seg til multietniske miljøer i Oslo Øst, finnes hele 137 forekomster av *wolla*.

³¹ I punkt 6.5 forklarer jeg innholdet i en grammatikaliseringsprosess nærmere.

³² Eksemplet er hentet fra Opsahl, 2009, s. 193.

³³ Mer om *wolla* under punkt 5.6.5.

En av grunnene til at småord av typen ovenfor gjerne forbindes med en ungdommelig samtalestil, kan være at ungdom siterer hyppigere enn voksne. Geirr Wiggens (1981) studie av spontan dramatisering i halvformelle samtaler konkluderer med at spontan dramatisering er en tilbøyelighet vi alle har, som ikke nødvendigvis styres av alder, men derimot av de diskursene vi deltar i og de forventninger til språkføring vi møter der. Mange forskere karakteriserer samtalene ungdom imellom som ”småprat” (jf. bl.a. Eriksson, 1997, s. 200), og småprat stiller gjerne langt lavere krav til formell og presis språkføring enn det som er tilfellet i for eksempel et jobbintervju. I større grad enn hos voksne tjener samtalene blant ungdom gjerne til å opprettholde og forsterke sosiale relasjoner. Ifølge Mats Eriksson (1997, s. 200) har samtalen også en underholdningsverdi i seg selv, det er en måte å fordrive tiden og underholde lytterne på. ”Underhållningsvärdet i berättelsen är det som berättaren ger de andra samtalsdeltagarna i utbyte mot att dessa för en stund accepterar rollen som berättelseåhörare”. En måte å tilkalle seg oppmerksomhet på, er ifølge Eriksson (ibid.) å bruke ulike evaluerende middel. Kanskje er det derfor ungdommer ofte gir sterkere uttrykk for følelser og vurderinger enn det voksne generelt gjør (jf. Nordberg, 1985).

2.2.3 Strukturelle, prosodiske og paralingvistiske drag

En ungdommelig samtalestil kjennetegnes ikke bare av hva som sies, men også måten det sies på. Kotsinas (1996, s. 37) påpeker at ungdom i større grad enn voksne bruker stemmen som et instrument for å komplettere eller til og med erstatte ord, i form av å ”vinne turtakingen” eller vektlegge viktige ord i ytringen. Taletempoet er høyt og samtalen preges av hyppig turtaking og mange avbrudd og overlappinger. Dette medfører gjerne at temaet endres ofte og at samtalen ender i lange assosiasjonsrekker (Nordberg, 1985). Det høye taletempoet kan dessuten føre til at artikulasjonen blir utydelig, og vi får sammentrekninger som *sjao mener?* (skjønner du hva jeg mener).³⁴ Onomatopoetikon, altså lydhermende ord, er et annet prosodisk trekk og et flittig brukt virkemiddel i en ungdommelig samtalestil. Disse er, ifølge Kotsinas (1996, s. 39) ”[...] starkt expressiva och ofta uttrycker en känsla eller attityd på ett annat sätt än vad mera neutrala ord skulle ha gjort”. Ekspressivitet er med andre ord en fellesnevner for mange av de typiske trekkene ved en ungdommelig samtalestil. På et generelt grunnlag er det derfor fristende å oppsummere med at ungdom ønsker å bli hørt og lagt merke til– men fremfor alt – å *høre til*.

³⁴ Eksempelet er hentet fra Hasund, 2006b, s. 128.

2.3 En egen multietnolektisk stil?

Ovenfor har jeg vært inne på hvordan fremmedspråklige ord er et viktig innslag i en ungdommelig samtalestil. Jeg har vist at en relativt stor andel slangord kommer av engelsk, men også at ord fra ikke-vestlige språk har fått en plass i ungdomsspråket, da først og fremst i multietniske miljøer (2.2.1). Grammatikaliseringen av *wolla* er et eksempel på dette (jf. punkt 2.2.2). Mens lån fra eksempelvis engelsk og spansk³⁵ gjerne er en følge av fremmedspråksundervisning og ikke minst *kulturell språkkontakt* i form av massemedier og populærkultur, er det derimot trolig at de ikke-vestlige lånordene i lang større grad skyldes *direkte språkkontakt*³⁶ som en følge av innvandring, ettersom lånordenes språklige opphav sammenfaller relativt godt med de ulike språklige minoritetene i Norge (Drange, 2002, s. 10.). Oslo er den kommunen i Norge med størst andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre (28 % ifølge SSB, 2011), og flertallet av disse bor i de østlige bydelene. Det gjør også ni av informantene mine, noe som gjør det relevant å kommentere virkninger av den multikulturelle språksituasjonen i hovedstaden.

Det nasjonale prosjektet UPUS (*Utviklingsprosessar i urbane språkmiljø*) ble initiert med utgangspunkt i tilsvarende spørsmål og et ønske om å kartlegge denne relativt nye og – i forskningssammenheng – ganske så ubeskrevne multikulturelle språksituasjonen i noen norske byer.³⁷ Forut for UPUS har Stine Cecilie Aasheims hovedfagsoppgave om *kebabnorsk* (1995) og Andreas E. Østbys *Kebabnorsk ordbok* (2005) vært to viktige bidrag. UPUS-prosjektets (Oslo-delen) to overordnede forskningsspørsmål var: (1) ”Hva er karakteristisk for språkbruken blant ungdommer i multietniske miljøer i Oslo når det gjelder strukturelle trekk?” og (2) ”Eksisterer det nye varianter av norsk i multietniske ungdomsmiljøer i Oslo som kan sies å være med på å konstituere en egen multietnolektisk stil? (Opsahl, 2009. s. 20)”. Som en del av prosjektet avga Opsahl sin doktoravhandling ”*Egentlig kan alle bidra!*” – *en samling sosiolingvistiske studier av strukturelle trekk ved norsk i multietniske ungdomsmiljøer i Oslo* (2009), som jeg allerede har referert til. Opsahl (ibid. s. 27-30) skriver³⁸ at det finnes karakteristiske trekk både på frasenivå, syntaktisk nivå og diskursivt

³⁵ Begrepene anglonorsk og salsanorsk har blitt bruk om disse (Drange, 2002).

³⁶ Begrepene kulturell og direkte språkkontakt brukes også av Kotsinas i artikkelen ”Engelska ord i nordisk slang” (2002).

³⁷ UPUS prosjektbeskrivelse på ILNs nettsider, UIO.

³⁸ Her må jeg ta forbehold om at min gjengivelse er forenklet og generell.

nivå: Manglende inversjon (brudd på V2-regelen), diskursmarkører som *wolla*, *sverg*, *jeg sverger*, *helt ærlig* og *sånn* som sitatmarkør, forenkling av genussystemet og en eskalering av sammenfallet mellom kj- og skj-lyden. Dette kvalifiserer langt på vei for å snakke om en egen multietnolektisk stil (jf. forskningsspørsmål 2). Viktig i den sammenheng er at ungdommer i flerkulturelle språkmiljøer opplever språket sitt som en særskilt variant av norsk, en variant som står i kontrast til, og dermed skaper divergens ovenfor, forestillingen om Oslo vest (ibid. s, 28). Opsahl skriver: ”Trekk som forbindes med innlærere av norsk som andrespråk, kan se ut til å ha blitt reforhandlet til å uttrykke nye former for tilhørighet innad i en flerkulturell ungdomsgruppe – uavhengig av om man har minoritetsspråklig bakgrunn – og utad i forhold til andre varianter av hovedspråket” (ibid.). Pia Quist (2000a) har vist samme tendens i København, og i Sverige har forskere lenge snakket om ”Rinkebysvensk” som en egen multietnolektisk stil (Kotsinas, 1988). Opsahl og Røyneland (2009, s. 220) konkluderer med at selv om Oslomålet (med vekt på det dialektale) slik det snakkes i dag på mange måter er mer ens for dagens ungdom enn foreldregenerasjonen, skaper de nye forskjellene med opphav i flerspråkighet som Opsahl finner likevel avstand. Det er dermed mulig at bruk av multietnolektiske trekk kan ha overtatt som uttrykk for østkanttilhørighet hos enkelte (ibid.).

2.3.1 En ungdommelig – og multietnologisk samtalestil – en oppsummering og presisering.

Ovenfor har jeg vist hva som i grove trekk kjennetegner en ungdommelig språkstil og en multietnolektisk stil. Jeg har også antydnet at det er rimelig å tro at ungdomsspråket i Oslo vest og øst – på et generelt grunnlag - vil skille seg kvalitativt fra hverandre på noen områder. Eksempelvis vil trolig ungdommer i vest være mest påvirket av engelsk språk, mens ungdomsspråket i øst vil være under innflytelse av flere språk, da særlig ikke-vestlige som arabisk, berbisk, urdu og punjabi. Hvis vi så ser ungdomsspråk som en type sosiolekt (eventuelt kronolekt³⁹), slik praksis er innenfor sosiolingvistikken, blir det derfor klart at ungdomsspråk ikke utgjør én enkelt sosiolekt, men flere. Røyneland definerer sosiolekt som den språklige variasjonen man kan finne innenfor ett og samme geografisk område (2003a, s. 22), men presiserer samtidig at sosiolektene òg er knyttet til brukssituasjonen, og slik er ”[...] både ein sosialt og ein stilistisk avgrensa varietet” (ibid., s. 22). Ungdomsspråket, eller bedre;

³⁹ Begrepet *kronolekt*, blir tidvis bruk om aldersbestemt språkbruk innen svensk og dansk akademisk (se bl.a. Breitholtz, 2008) og i enkelte lærebøker i norsk for grunnskolen og videregående skole (se for eksempel *Norsk digital læringsarena*, NDLA), men begrepet er ikke like utbredt innen sosiolingvistiske forskningsmiljøer i Norge, og jeg har derfor valgt å utelate det fram denne fremstillingen.

den ungdommelige samtalestilen, er derfor (jf. punkt 2.1 og 2.2) én av ungdommers måter å uttrykke seg på. På samme måte utgjør en multietnologisk stil ett av flere register hos ungdommer i øst. Som en av informantene mine formulerer det: ”Kebabnorsk er ikke et språk, for å si det sånn. Det er en måte å uttrykke seg på for ungdommer” (se punkt 5.6.1). Det er imidlertid viktig å presisere at ikke alle ungdommer i øst har denne multietnolektiske stilen i sitt språklige repertoar. UPUS-prosjektet har for eksempel vist at denne stilen ser ut til å være langt mer utbredt blant gutter enn jenter.

Sosiolekter må heller ikke forstås som en motsats til dialekter,⁴⁰ da bruk eller ikke bruk av dialektale former ofte kan utgjøre en del av sosiolekten.⁴¹ Dette har tradisjonelt vært svært tydelig i Oslo, der a-ender i hunkjønnsord bestemt form, trykk på første stavelse (*ba´nan*), diftonger (*blei*, *aleine*) og kløyvd infinitiv (*væra*, *gjøra*) har vært sett på som en del av sosiolekten i øst. I mitt materiale nevnes -a og -en-ender i tre av fire fokusgrupper når forskjeller mellom øst og vest diskuteres, og jenter øst tror også at endelser på -en er mer korrekt enn endelser på -a (jf. punkt 5.6.3 og 5.6.5).

2.4 Tabuutfordrende ord og uttrykk

Som et siste trekk ved en ungdommelig samtalestil presenteres her avhandlingas hovedanliggende; de tabuutfordrende ord- og uttrykkene. Tabubegrepet ble kort presentert og avklart i innledningskapitlet (1.2.2), der jeg også presiserte at jeg senere ville dele de tabuutfordrende ord- og uttrykkene inn i banneord, skjellsord og tabubelagte slangord. Denne inndelingen gjør jeg greie for i punkt 2.4.5. I den sammenheng er det viktig å gjøre oppmerksom på at mange språkforskere anvender *banning* som samlebetegnelse på tabuutfordrende ord og uttrykk, mens skjellsord og tabubelagte slangord gjerne anses som en underkategori av *banning*.⁴² Dette vil kunne skape noe forvirring i denne fremstillingen, og

⁴⁰ Istedenfor å se sosiolekt som noe prinsipielt annet enn dialekt, har det nå blitt mer vanlig å bruke dialekt som et samlebegrep for geolekter (språket til en geografisk atskilt gruppe, tradisjonelt betegnet som dialekt), sosiolekter (inkludert ungdomsspråk) og etnolekter og multietnolekter (Røyneland 2003a, s. 22 og med referanse til Mesthrie et.al., 2000, Wolfram, 1997, Sandøy, 1996 og Chambers & Trudgill, 1980).

⁴¹ Røynelands doktoravhandling om dialektnivellering og identitet blant ungdom på Røros og Tynset (2005) er et godt eksempel på dette. På Røros har ungdommene generelt en positiv identitetsfølelse knyttet til bygda (selv om det naturligvis finnes inter-individuell variasjon der også), og særegne former som det personlige pronomenet *je* og spørreordene *ke*, *kelles*, *keffer* holder seg dermed godt (Røyneland, 2005). På Tynset, der denne identitetsfølelsen ikke er like entydig positiv, er regionaliseringsprosessene mer fremtredende, og mange signaliserer at de ønsker å markere distanse ved å velge bort de tradisjonelle dialekttrekkene til fordel for mer standardiserte, regionale former (ibid.).

⁴² (jf., Ljung, 1987 og 2011 og Andersson, 1985, Andersson og Hirsch, 1985a og Andersson & Trudgill, 1990).

jeg poengterer derfor at selv om jeg vil komme til å avgrense termen *banneord* til å gjelde kraftuttrykk av typen *faen!* og *helvete!* (jf. punkt 2.4.2), vil selve verbet å *banne* og substantivet *banning* bli brukt parallelt med *bruk av tabuord/tabuutfordrende ord og uttrykk*.

⁴³ Dette er viktig å ha med seg når vi nå skal se på hva som kjennetegner *banning* – altså bruk av tabuutfordrende ord og uttrykk.

2.4.1 Hva kjennetegner *banning*?

Det etymologiske opphavet til verbet å *banne* kommer fra norrønt, *banna*, som betyr å *lyse i bann* eller *forbanne* (Bokmålsordboka).⁴⁴ Vi skal nå se nærmere på fenomenet *banning*⁴⁵ med utgangspunkt i Lars-Gunnar Andersson og Peter Trudgills (1990, s. 53) definisjon av *banning* som uttrykk som: (a) refers to something that is taboo and/or stigmatized in the culture; (b) should not be interpreted literally; (c) can be used to express strong emotions and attitudes.

2.4.2 Kulturelle tabuer

Det første kjennetegnet på *banning* som Andersson og Trudgill nevner, er altså at *banningen* refererer til noe tabubelagt eller stigmatisert i en kultur. Det betyr ikke at tabuord likestilles med *banning*, men tabubeleggingen er en forutsetning for at et ord skal regnes som *banneord*, presiserer Andersson (1985, s. 8). Dette punktet dreier seg dermed om *banningens* semantikk.

Allan og Burrridge (2006, s. 11) definerer *tabu* som "[...] a proscription of behaviour for a specifiable community of one or more persons, at a specifiable time, in specifiable contexts",⁴⁶ og knytter slik tabu til noe som er *forbudt* i en gitt kultur og kontekst: "Some tabooed behaviors are prohibited by law; all are deprecated and lead to social, if not legal, sanction" (ibid., s. 12).⁴⁷ I religionshistorisk sammenheng er denne sammenkoplingen mellom

⁴³ Dette skyldes først og fremst at det slik blir lettere å harmonere min fremstilling med annen forskning som jeg refererer til.

⁴⁴ Noen mener verbet "å banne" er enda eldre; i "Folk banner" av H.P. Hansen (her ref. av Kvideland (1983) opplyser han at "å banne" finnes i det gamle indo-europeiske språket sanskrit, /bana:t/, et verb opprinnelig betydde "å rope høyt", "tone", "klinge", men som har gjennomgått en semantisk endring. Kvideland (ibid.), førsteamanuensis ved Etno-folkloristisk institutt i Bergen mener at det også er ting som tyder på at ordene "å banne" og "bønn" har felles opprinnelse, dvs. at de har samme ordstamme.

⁴⁵ Her brukes *banning* i vid forstand (jf. Ljung, 1987 og Andersson og Trudgill, 1990), og viser til både *banneord*, skjellsord og tabubelagte slangord.

⁴⁶ Definisjonen er utledet av ordets etymologiske opphav fra tongansk "å forby", "forbudt" (ibid.) som jeg presenterte innledningsvis (1.2.2).

⁴⁷ Allan og Burrridge snakker her ikke bare om tabuspråk, men også om tabubelagt atferd.

forbud, tabu og sanksjoner svært eksplisitt formulert. Ifølge Bibelen (2. Mosebok 20:7 og 3. Mosebok 24:16) er det strengt forbudt å misbruke Herrens navn – det vil i verste fall ende med steining og døden til følge. I dagens sekulariserte samfunn er derimot koplingen mellom tabuspråk og forbud mindre eksplisitt, og det finnes ingen paragrafer i Norges Lover som forbyr banning på generelt grunnlag. Derimot kan man bli rammet av Straffelovens § 246 og § 247 dersom man "[...] rettstridig ved ord eller handling krenker en annens æresfølelse", eller "[...] opptrer på en måte som er egnet til å skade en annens gode navn og rykte [...]". Det samme er tilfelle hvis man skulle finne på å skjelle ut en offentlig tjenestemann og "[...] forulemper han under hans utførelse av tjenesten ved skjellsord eller annen fornærmelig atferd" (Straffelovens § 326, 1. ledd nr. 2). I hverdagen reguleres imidlertid bruk av tabuutfordrende ord og uttrykk først og fremst gjennom uttalte og/eller internaliserte normer for hva som "passer seg", og brudd på disse "straffes" gjennom sosial sanksjoner: Elever som banner i timen kan få anmerkning, voksne som banner i jobbsammenheng kan få refs av sjefen, og en politiker som banner fra talestoler vil høyst sannsynlig bli hengt ut i media.

Andersson og Trudgills (1990) påstand om at banning refererer til noe som er tabu eller stigmatisert i en kultur, leder oss til å tro at banneordene (og det disse refererer til) også vil variere en del fra kultur til kultur. I katolske land har eksempelvis Jomfru Marias en opphøyde posisjon som alles mor og et forbilde for kvinner, noe vi ikke finner på samme måte i den protestantiske kristendommen (Drange, 2005). Ifølge Drange (ibid.) vil derfor ord som *puta* (hore), *puta madre* ("horemor", "mora di er ei hore") og *hijo de puta* (horunge) oppleves særlig kraftfulle på spansk, ettersom de indirekte er et hån av Jomfru Maria. Dette til tross; stort sett viser forskning på tabuspråk og banning at visse temaet skiller seg ut som mer tabubelagte enn andre. I boka *Banning i norsk, svensk og 18 andre språk* (1987) hevder Ljung at nesten alle språk henter sine banneord⁴⁸ fra de samme tre områdene: religion, sex og avføring. Andersson (1985, s. 78-79) inkluderer i tillegg det jeg har definert som tabubelagte slangord (jf. punkt 2.3.1) og legger til (i vest-europeisk sammenheng) døden, fysiske og mentale handikapp, prostitusjon og narkotikahandel og kriminalitet. Det er imidlertid forskjell på hvor *signifikante* tabuene er innenfor hver enkelt kultur (Andersson og Hirsch, 1985b), samt at tabuer og deres signifikans også vil variere mellom ulike subkulturer tilhørende samme kultur (ibid., s. 6). I norsk sammenheng og jamfør paragraf § 326 om bruk av skjellsord, finnes det eksempel på at en nordlending kom unna med å kalle en offentlig

⁴⁸ Ljung inkluderer ikke den tabubelagte slangen i sin fremstilling av banning (swearing).

tjenestemann *hestkuk*, da retten slo fast at skjellsordet er så vanlig i Nord-Norge at det må vurderes annerledes enn i andre landsdeler.⁴⁹ Et tabuord vil altså kunne regnes som tabu i én sammenheng og blant én gruppe mennesker, samtidig som samme ord kan være sosialt akseptert og stuerent blant en annen gruppe mennesker, eller til og med av den første gruppen mennesker, gitt en annen kontekst.

Nye tendenser i norsk bannekultur

De vanligste banneordene i norsk språk kommer fra (mis)bruk av ord som refererer til Gud, djevelen og deres tilholdssted i henholdsvis himmelen og helvete, eksempelvis *herregud*, *faen*, *satan*, *jævlig* og *helvete*. Drange (2005) begrunner dette med at kristendommen har hatt en sentral rolle i Norge i tusen år, og at det derfor har vært tabu å nevne Guds navn (blasfemi) og slik bryte det andre bud: ”Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn”. I dag spiller imidlertid kristendommen og kirka en langt mer passiv rolle i samfunnet, og det å snakke om Gud, djevelen, himmel og helvete i upassende sammenhenger er ikke like tabubelagt som det var før. Dette gjenspeiler seg også i folks oppfatning av alvorlighetsgraden av slike religiøse banneord. En svensk rapport (Stroh-Wollin, 2010)⁵⁰ konkluderer med at det er lang mer toleranse for religiøse banneord i dag enn på 70-tallet; eksempelvis oppfatter bare 12 % av de yngre informantene *herregud* som et banneord (ibid.).⁵¹ At religiøse banneord ikke oppleves like stygt, betyr imidlertid ikke at ungdom ikke bruker dem. Hasund, hovedansvarlig for UNO-prosjektet, finner at de kraftuttrykkene ungdommer oftest tyr til fremdeles er de tradisjonelle religiøse: *faen*, *helvete*, *fader*, *herregud*, *gud (a meg)*. I Sverige finner Stroh-Wollin (2010) at de tradisjonelle banneordene med opphav i religion taper terreng blant yngre mennesker til fordel for mer seksualiserte tabuord, og det samme er påvist i Danmark (se Rathje og Heidemann Andersen, 2005).

⁴⁹ Saken ble omtalt i mange medier, men er her referert etter *Dagbladet* (Trondstad, 2000).

⁵⁰ Rapporten baserer seg på Uppsalaundersökningen 2009, en spørreundersøkelse der informanter fra begge kjønn og i ulike aldre ble bedt om å svare på følgende spørsmål: (1) Vet du vad uttrycket ”runda ord” står för? Ge – om du vill och kan – tre exempel på runda ord. (2) Tycker du illa om svordomar? (3) Motivera svaret på fråga 2. Dvs. varför tycker du illa om svordomar? eller Varför tycker du inte illa om svordomar? (4) Ge exempel på tre riktigt fula svordomar. (5) Vilka av följande uttryck uppfattar du som svordomar? (*himmel, så synd, herre gud, det var som sjutton, fy katten, adjö, tusan, helvete, men kära nån då, förbaskat också*). Uppsalaundersökningen er så jamført med Göteborgsundersökningen fra 1977.

⁵¹ Hele 93 % mener riktignok at *helvete* er et banneord.

Mens norske banneord fremdeles domineres av de med opphav i religion, henter norske skjellsord og tabubelagte slangord inspirasjon fra seksualitet og kroppens avfallsprodukter.⁵² *Hore* (inkludert *bitch*, *ludder* og *puta*) og *soper/homse* kommer på henholdsvis andre og syvende plass blant tabuord i UNO-slangundersøkelsen, noe som tyder på at kvinner og menns seksualitet fremdeles er tabuområder i vår kultur (Drange, 2005, s. 133). Dette ser ut til å gjelde utover våre landegrenser. Allan og Burrige (2007, s. 145) skriver: "All sex is subject to taboos and censoring, but the taboos on male homosexuality and "unfaithful" wives have been strongest". Et annet tabuområde som ser ut til å være relativt nytt i norsk sammenheng, er det såkalte mamma-motivet (*morrapuler*, *mora di* (er ei hore), osv.), som ifølge Ljung (2011, s. 41) ikke har vært påvist i germanske språk tidligere, men som derimot er svært utbredt i amerikansk engelsk (*son of a bitch*, *motherfucker*).⁵³

2.4.3 Skal banneord forstås bokstavelig?

Det andre kjennetegnet på banning var, ifølge Andersson og Trudgill (1990, s. 53), at ordene ikke skal forstås bokstavelig. Banneord brukes i overført betydning, de refererer ikke til det de tilsynelatende refererer til, og dette er med på å gjøre dem til banneord (Hasund, 2005, s. 20). Dersom jeg sier "faen ta deg", verken håper eller tror jeg at djevelen skal gjøre nettopp det (ibid. s. 21). Stygge ord som brukes som banneord mister sin ordrette betydning og erstattes med en allmenn negativ ladning, konkluderer Ljung (1987). Her ligger også mye av forklaringen til at religiøse banneord fremdeles anses som stygt språk. Mange banneord refererer nemlig ikke til områder som er tabubelagte lenger, men likevel kan ordet i seg selv fremstå som stygt. Selve tabuet ligger i de etablerte sosiale konvensjonene, og de negative reaksjonene et tabuord kan bli møtt med, er, som Trudgill (1972 s. 152) formulerer det: [A]n irrational reaction to a particular word, not to a concept. It is perfectly permissible to say "sexual intercourse" on television. [...] It is the words themselves which are felt to be wrong and are therefore so powerful.

Trudgills utsagn må imidlertid nyanseres noe. Det er ikke alltid det sømmer seg å snakke om seksualitet. De seksuelle tabuordene må derfor forstås som et brudd på to restriksjoner: De setter seg ut over de tematiske begrensningene vi har for hva det sømmer seg å snakke om, og

⁵² Dritt og drittsekk kommer på 3. plass i UNO-slangundersøkelsen (Drange, 2005, s. 133).

⁵³ Mamma-motiver er også utbredt i romanske språk, russisk og slaviske språk, så vel som i urdu og mandarin (Ljung, 2011, s. 41).

på den andre siden de stilistiske normene for hvordan man snakker om et gitt emne, hvilke ord man bruker (Tryti, 1984, s. 148).

2.4.4 Banning for å uttrykke følelser og holdninger

Mens de foregående avsnittene i all hovedsak har dreid seg om semantiske aspekter ved tabuspråket, skal vi nå innta et pragmatisk perspektiv. I likhet med Andersson og Trudgill hevder Ljung (2011, s. 161) at banningens "[...] main function is to reflect, or seem o reflect, the speaker's feelings and attitudes". Gjennom banning kan vi for eksempel vise glede (*så jævlig bra!*), sinne (*faen i helvete, dette gikk ræva*), overraskelse (*oi, shit!*) eller skuffelse (*helvete...*), og vi kan uttrykke hva vi mener om saker og ting (*hun er ei satans bitch*). Vi kan også bruke tabuord for å såre noen, da gjerne i form av skjellsord (*din jævla drittsekk!*), og for å forsterke det vi sier (*det er jævlig viktig*) (jf. Pinker 2008, s. 350, mine eksempler i parentes).

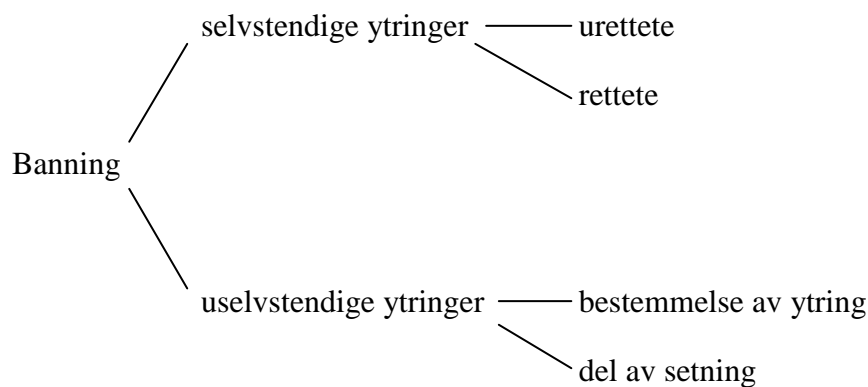
Ofte banner vi også fordi vi slår oss, det Steven Pinker (ibid.) kaller *cathartically swearing*. Interessant i den sammenheng er at forskere har ment å påvise at banning faktisk kan redusere smerte. Dr. Richard Stevens ved Keele University i England lot en gruppe studenter holde hånden i isvann. Den ene gruppen ble bedt om å banne underveis, og klarte i gjennomsnitt å holde hånden på plass i 40 sekunder lenger enn gruppen som ble bedt om å beskrive et bord under tekstene.⁵⁴ Forskningsresultatet kan gi grunn til å tro at det er en fysiologisk sammenheng mellom banning og følelser. Pinker (2008, s. 331), som er evolusjonærpsykolog, mener dette er tilfellet, og viser til at et område i hjernen, *amygdala*, som hjelper til å lagre minner knyttet til følelser. Dette området "lyser opp" og viser større aktivitet under hjernescanninger når forsøkspersonenen ser et sint ansikt eller hører et tabuord. Årsaken er, ifølge Pinker (ibid.), at tabuord gjerne knyttet til seg en rekke sterke og negative konnotasjoner, som slik muliggjør at ordet kommer nærmere i kontakt med følelsene våre.

2.4.5 Klassifisering av tabuutfordrende ord og uttrykk

Siste del i dette kapitlet har til hensikt å vise hva som ligger bak min inndeling av tabuord i banneord, skjellsord og tabubelagte slangord. Flere språkforskere har gjort forsøk på å

⁵⁴ Undersøkelsen er for eksempel sitert både i *Fakta faen* (Nilsen, Svendsen, Uri og Østby (2011) og hos Pinker (2008).

klassifisere og kategorisere fenomenet banning (på engelsk: swearing)⁵⁵. Andersson og Trudgill (1990, s. 61) skiller mellom banning som er (1) *expletive*, (2) *abusive*, (3) *humorous* og (4) *auxiliary* (lazy swearing). Denne inndelingen antyder noe om banningens funksjon og konteksten banningen forekommer i: (1) Banning som kraftuttrykk (*hell!*), (2) som skjellsord (*you asshole!*), som humoristisk innslag i samtalen (*get your ass in gear!*) og umotivert banning eller latskapsbanning (*This fucking X*).⁵⁶ Andersson og Trudgill (ibid., s. 62-63) viser også hvilke grammatiske funksjoner banneordene kan ha⁵⁷: Banning som selvstendige ytringer (*shit!*), som tillegg til andre ytringer (*shit, I forgot all about this!*), som et hovedelement i setningen (*that stupid bastard came to see me*), som del av et element i en ytring (*this fucking train*) og som del av et ord (*skitbra*).⁵⁸ Disse grammatiske kategoriene har mye til felles med Ljungs (1987) inndelingsmodell (forenkelt etter Hasund, 2005) basert på funksjonelle og syntaktiske kriterier:

Figur 1: Hasunds (2005, s. 24) forenkling av Ljungs inndeling av banneord basert på funksjonelle og syntaktiske kriterier

Som figuren viser går hovedskillet mellom banning som selvstendige ytringer (*helvete!*) og banning som uselvstendige ytringer (Han er en *helvetes* idiot)⁵⁹. Banning som selvstendige ytringer deles så inn i urettete ytringer og rettete ytringer. De urettete ytringene er typiske utrop som *faen*, *helvete*, *herregud*, osv. – det vi kanskje gjerne tenker på når vi snakker om

⁵⁵ Her brukes begrepet i vid forstand, og inkluderer følgelig skjellsord og tabublagte slangord.

⁵⁶ Eksempelene er hentet fra Andersson og Trudgill (1990, s. 61). Oversettelsene er i tråd med Løstegaard Olsens oversettelser (2006, s. 32).

⁵⁷ Denne ”bannegrammatikken” er først publisert i Andersson og Hirsch (1985a).

⁵⁸ Også disse eksemplene er hentet fra Andersson og Trudgill (ibid.). Oversettelsene er mine egne.

⁵⁹ Mine eksempler i parentes.

banning (jamfør Andersson og Trudgills første kategori). De rettete ytringene tilsvarer skjellsord, altså ord som er rettet mot noen, slik som for eksempel *faen ta deg og din jævla hestkuk*.

Når banning derimot forekommer som uselvstendig ytring, er den en del av en annen ytring som i disse eksemplene hentet fra Hasund (2005, s. 25-26): *Gå nå, for helvete og hun er jævlig smart*. Det første eksemplet viser et banneord som er med på å bestemme det semantiske innholdet i setningen (Den som skal gå, skal helst komme seg raskt unna). I det andre eksempelet ser vi hvordan *jævlig* står som et gradsadverb og følgelig kan erstattes av for eksempel det nøytrale ordet *vanlig*.

Forskningsspørsmålene mine krever i utgangspunktet ingen grammatisk gjennomgang av tabuordene. Jeg har derfor nøyd meg med å dele tabuutfordrende ord og uttrykk inn i banneord, skjellsord og tabubelagte slangord, som en slags forenkling av Ljung og Andersson og Trudgills ”bannegrammatikker” eller bannetypologier (jf. Ljung, 2011, s. 24). Som det går frem av fremstillingen nedenfor, baserer jeg denne inndelingen hovedsakelig på to kriterier: Hvilken språkhandling tabuordet er en del av, samt hvorvidt det er mulig å erstatte tabuordet med et nøytralt ord.⁶⁰

Banneord

I denne studien forstås banneord som kraftuttrykk som står som selvstendige, urettete ytringer, eksempelvis *helvete!* og *fy faen!* (jf. Ljung, 1987), samtidig som jeg også inkluderer Andersson og Hirschs andre kategori; banning som tillegg til andre ytringer (*shit, I forgot all about this*). Uttrykk som *gå nå, for helvete* (jf. Ljungs uselvstendige, men bestemmende ytringer) og *tro meg da, faen!*⁶¹ regnes også som banneord i samme kategori. Denne kategorien tabuord vil derfor typisk omfatte de vanligste tabuordene i norsk språk – de religiøse: (*fy*) *faen*, *satan*, *helvete* og *herregud*. Felles for disse kraftuttrykkene er at de vanskelig lar seg erstatte av helt nøytrale ord – uten at disse nøytrale ordene dermed fungerer som et ”nestenbanneord”. Dette skyldes at banning utgjør en egen språkhandling. Hvis du

⁶⁰ Som Hasund (2005, s. 54) påpeker, vil kategoriseringer alltid være sekundære og ufullstendige forsøk på å klassifisere språkbruk, som på sin side må betraktes som det primære og ”riktige”.

⁶¹ Denne bruken av *faen* har vist seg å være typisk for en multietnolektisk stil.

roper *fiskekake*⁶² i det du treffer fingeren med hammeren, vil de fleste anta at du egentlig ønsket å banne, ikke at du plutselig kom på hva du skulle lage til middag. Nestenbanning må derfor presenteres som en underkategori til banning.

Nestenbanning

Hasund (2005) har skrevet en hel bok om nestenbanning, såkalte akseptable alternativer til banning, som for eksempel *fanken*, *fy farao*, *gurimalla*, *helsike*, *herremin*, *jækla*, osv.⁶³ Typisk for nestenbanneordene er at de hinner til de ekte banneordene ved at de begynner på samme bokstav eller stavelse (ibid, s. 11), men de kan også være langt mer kreative. I utgangspunktet kan nestenbanneord regnes som eufemismer i den forstad at de gjør det mulig å gjennomføre språkhandlingen banning uten å trosse selvpålagte restriksjoner eller støte noen i vesentlig grad. Samtidig kan et ord som i utgangspunktet var eufemismer, gå over til å bli et ekte banneord hvis de gjenkjennes og tas opp i språket (jf. Drange, 2005). Dette var for eksempel tilfellet for *søren* som omskriving av *satan*, selv om *søren* neppe er å regne som et (sterkt) banneord i dag.

Skjellsord

Også skjellsord er knyttet til en konkret språkhandling: Å fornærme noen ved å kalle dem noe stygt eller nedsettende. I samsvar med Ljung rommer denne kategorien følgelig invektiver og pejorativer som står som rettete selvstendige ytringer, eksempelvis *di jævla hore!*, *jøde!*, *neger!* og *homo!*. Det er likevel ikke slik at et skjellsord nødvendigvis (skal) oppfattes som en fornærmelse. Bræcks masteroppgave fra 2006, en komparativ studie av kjønnsrelatert språkbruk blant jenter i to Oslo-skoler, viser som nevnt tidligere at *hore* (først og fremst blant jenter i Oslo øst) kan brukes lekent og spøkefullt venninner imellom. Dette bekreftes av Carson Sundnes (2003) hovedfagsoppgave, som viser at skjellsord som *hore*, *homse* og *morrapuler* fungerer både humoristisk, som seriøse fornærmelser og ikke minst – som gruppe- eller intimitetsmarkør. Denne kategorien er derfor beholdt tabuord som er rettet

⁶² Her kan fiskekake være et nestenbanneord for *fitte* (Hasund, 2005, s. 75), men like gjerne for *faen* – dette avhenger av den enkelte språkbruker (ibid., s.52).

⁶³ Hasund (2005, s. 47) er det forskjell på hvor allment aksepterte disse nestenbanneordene er. *Helsike*, *jæklig* og *fanken* nevnes som eksempler på nestenbanneord som for mange kristne er problematiske, mens *søren* og *jøss* imidlertid aksepteres av de fleste (ibid.).

mot noen, uavhengig av hva intensjonen er. Kategorien inkluderer dessuten uvennlige oppfordringer av typen *dra til helvete* og *faen ta deg*, ettersom disse også er rettete ytringer.

Tabubelagte slangord

Mens banning og skjellsord er knyttet til hver sin konkrete språkhandling, er dette ikke tilfelle for de tabubelagte slangordene. En fellesnevner for samtlige tabuord i denne kategorien er derimot at de kan erstattes av et nøytralt ord, noe som i og for seg kvalifiserer dem som slangord (jf. punkt 2.2.2). Andersson og Trudgills (ibid.) tre siste grammatiske kategorier besto av banneord som hovedelement i setningen (*that stupid bastard came to see me*), som del av et element i en ytring (*this fucking train, hun er jævlig smart*⁶⁴) og som del av et ord (*skitbra*). Samtlige tabuord i disse eksemplene kan erstattes av mer nøytrale ord (oversatt til norsk): *Den mindre intelligente mannen kom for å treffe meg/Dette trege toget altså.../hun er veldig smart/kjempebra*. Tabubelagte slangord er derfor dysfemismer – de er i stor grad valgt bevisst fremfør et nøytralt ord, og brukes stilistisk eller ekspressiv.

Det er imidlertid ikke slik at hvert enkelt tabuord hører hjemme i en av disse kategoriene; ofte kan ett og samme ord fungere som både banneord, skjellsord og tabubelagt slangord. Konteksten er derfor svært viktige for hvorvidt et ord oppfattes som et banneord eller et tabubelagt slangord. For å illustrere med et eksempel: Dersom du slår foten din og utbryter *fitte!*, er det noe annet enn å bruke ordet *fitte* med referanse til kvinnelig kjønnsorgan i en samtale. I det første tilfellet dreier det seg om banning, i det andre om et tabubelagt slangord. Tabubelagte slangord kan også brukes i skjellsord. Dersom man kaller noen *di jævla fitte!* kan det være vanskelig å avgjøre hvorvidt *fitte* skal klassifiseres som skjellsord eller tabubelagt slangord. I slike tilfeller har jeg valgt å la språkhandlingen være det overordnede kriteriet, slik at *fitte* i dette tilfellet klassifiseres som et skjellsord.

⁶⁴ Jamfør Ljungs (1987) siste kategori: banning som en del av setningen (ikke bestemmende for det semantiske innholdet). Hasunds eksempel (2005, s. 26).

3 Språk og identitet

3.1 Language – a window into human nature?⁶⁵

De aller fleste vil (i ulik grad) være enige i at språket er en viktig del av menneskets natur; at vi ser ut til å ha en medfødt evne til å lære språk, og at språket spiller en sentral rolle i sosialiseringprosessen. ”Language is entwined with human life”, skriver Pinker (2008, s. viii⁶⁶):

We use it to inform and persuade, but also to threaten, to seduce, and of course to swear. It reflects the way we grasp reality, and also the image of ourselves we try to project to others, and the bonds that ties us to them.

Denne avhandlinga forutsetter at det er mulig si noe om hvordan språket, i dette tilfellet det tabuutfordrende språket, brukes (eller ikke brukes) som et ledd i å skape dette ”image of ourselves we try to project to others” (ibid.). De primære målene med dette kapitlet er å forankre slike identitetsforhandlinger i en sosialkonstruktivistisk identitetsoppfatning og legge (og drøfte) det faglige grunnlaget for en tilsvarende sammenheng mellom språk og identitet.

3.2 Identitet

Av og til, både av oppriktig nysgjerrighet og som didaktisk innfallsvinkel til et språklig tema, stiller jeg følgende spørsmål til elevene mine: ”Hva er det som gjør deg til nettopp deg?”, ”Hva er med på å forme identiteten din?”. Jeg får mange gode svar. Klær, sier mange. Det er det andre ser når de ser på deg, sier en annen. Utseende altså, og utseende kan avsløre så mangt: Kjønn, alder, etnisitet, kanskje religion, muligens yrke. Familie og venner, mener andre. Og ikke sjelden er det også noen som foreslår at måten vi snakker på har noe med identiteten vår å gjøre.

Begrepet identitet stammer fra nylatin *identitas* som er avledet av latin *idem*, som betyr ”den samme”⁶⁷. Men er vi den samme gjennom hele livet? Er identitet medfødt – en slags kjerne i

⁶⁵ Tittelen er hentet fra undertittelen på Pinkers *The stuff of thought. Language as a window into human nature* fra 2008.

⁶⁶ Sitatet er hentet fra forordet, og sidenummereringen starter først med første kapittel. De foregående sidene er nummerert med romertall.

⁶⁷ Her etter Quist (2000b, s. 25).

mennesket? Lenge har dette spørsmålet blitt besvart med et ja: Identitet har blitt betraktet som en permanent, evig og uforanderlig størrelse, immun mot ytre påvirkning og sosiale impulser (Mæhlum, 2003, s. 107). En slik forståelse av identitet går helt tilbake til antikken, og kalles gjerne en *essensialistisk* identitetsoppfatning (ibid.).⁶⁸ Hvis vi går tilbake til elevutsagnene ovenfor, kan vi for eksempel bekrefte at vi (med noen få unntak) har samme biologiske kjønn og etnisitet⁶⁹ gjennom hele livet. Andre aspekter ved identiteten synes derimot mer flyktige: Vi blir eldre, vi får nye venner, vi mister familiemedlemmer og vi får nye, vi utdanner oss, går inn i et yrke, tilegner oss ny kunnskap, ny innsikt. Som en motpol til essensialismen, vil tilhengere av en *konstruktivistisk* identitetsoppfatning vektlegge slike endringer og dermed se identitet som noe som forandres over tid og som konstrueres og konstitueres underveis og i samhandling med andre (Mæhlum, 2003, s. 107-108). Denne forståelsen av identitet som en sosial konstruksjon er veletablert innenfor humaniora og samfunnsvitenskap (Prieur, 2002, s. 4), og diskusjonene om identitet går gjerne for seg i spenningsfeltet mellom essensialisme og konstruktivisme (Røynealand, 2005, s. 18).⁷⁰ Innenfor sosialpsykologi og sosiolingvistik er det derfor vanlig å skille mellom *personlig identitet*⁷¹ – den som gjør meg unik i forhold til alle andre og en *sosial identitet* – de egenskapene jeg har som gjør meg kvalifisert til å være medlem i ulike gruppefellesskap, eksempelvis kjønn, yrke, etnisitet, sosial status, politisk ståsted, alder, osv.⁷² (jf. Mæhlum, 2003, s. 106-107 og Røynealand, 2005, s. 114).

I stedet for å skille mellom personlig og sosial identitet, har jeg valgt å benytte et identitetsbegrep hentet fra den tyske filosofen Hans Fink (1991), som forsøker å overskride polariseringen mellom essensialisme og konstruktivisme. Inspirert av Aristoteles skille mellom tre ulike former for identitet skiller han mellom *numerisk*, *generisk* og *kvalitativ* identitet. *Numerisk identitet* er, slik jeg tolker det, et uttrykk for et individs *personlige identitet* (jf. Mæhlum, 2003, s. 106-107) på et gitt tidspunkt. ”Numerisk identitet er med på å gi mening til omgrepet identitets-*endring* fordi det gir eit fast haldepunkt i høve til det som er

⁶⁸ Ut fra en essensialistisk identitetsoppfatning ville denne studien vært overflødig, da identitet er en uforanderlig størrelse som ikke påvirkes eller endres, heller ikke av språket.

⁶⁹ Som det vil gå frem av punkt 6.2 og 6.3 er også etnisitet og kjønn gjenstand for forhandling.

⁷⁰ Innenfor sosiolingvistisk tradisjon er det vanlig å inkludere både den essensialistiske og den konstruktivistiske identitetsoppfatningen i et slags kompromiss, for slik å bevare alle aspekter ved identitetsbegrepet. Elva og elveleiet brukes gjerne noe metafor: Elva renner ustanselig, og elveleiet ser ut til å bestemme retningen på elva, men vi vet samtidig at elva også påvirker elveleiet (jf. bl.a. Hasund, 2006b, s. 34, og Mæhlum, 2003, s. 108).

⁷¹ Også kalt individuell identitet hos bl.a. Røynealand (2005).

⁷² Mine eksempler.

i endring”, skriver Røyneland (2005, s. 122). Dersom en informant rapporterer å ha endret bruk og/eller syn på tabuspråk etter å ha startet på videregående skole, innebærer dette nødvendigvis at samme informant må ha hatt andre språkholdningen og en annen språkpraksis tidligere. Når endringene først har skjedd, inngår disse som en del av den ”nye” numeriske identiteten, som nå har blitt reforhandlet. *Generisk identitet* og *kvalitativ identitet* kan forstås med utgangspunkt i og kanskje som en nyansering av *sosial identitet* (jf. Mæhlum, 2003, s. 106-107), og avhenger av muligheten til å speile seg i andre. Et individ har mange sosiale identiteter – eksempelvis kjønnsidentitet og etnisk identitet. De aller fleste informantene fra skole øst er generisk identiske i den forstand at de er minoritetsspråklige og har en annen etnisitet enn majoriteten i Norge. Kun to av disse snakker samme morsmål og har foreldre fra samme land, og disse er derfor også kvalitativt identiske med hverandre, mens de er kvalitativt ulike de andre informantene – etnisk sett.

Denne studien fokuserer først og fremst på informantenes generiske og kvalitative identiteter og de forhandlinger om identitet som gjøres gjeldende i den sosiale interaksjonen om tabuspråk. Dette betyr imidlertid ikke at den numeriske identiteten utelukkes. Numeriske, generiske og kvalitative identiteter er gjensidig avhengig av hverandre. En informant som eksempelvis ønsker å presentere seg selv som ”grov i kjeften”, en som utfordrer språklige og kulturelle tabuer, er avhengig av at det sosiale fellesskapet anser han som nettopp det. En slik *ekstern identifisering* (jf. Mæhlum, 2003, s. 110) vil så virke inn på hans *interne identifisering* (ibid.), i dette tilfellet; om han til syvende og sist anser seg selv som en slik ”tabuutfordrende språkbruker”. Vi definerer oss med andre ord både utenfra og innenfra, og numerisk, generisk og kvalitativ identitet, eventuelt personlig og sosial identitet, står i et vekselforhold til hverandre. Uansett hvilken teoriramme men velger i møte med fenomenet identitet, er det viktig å være klar over at det ikke er mulig å beskrive et individs identitet på en helhetlig og utfyllende måte – til det er identitet(er) for sammensatte og dynamiske.

3.3 Konstruksjon av identitet – Kan jeg bli hvem jeg vil?

Den vestlige del av verden har de siste tjue årene blitt beskrevet som både postmoderne (Ziehe, 1989) og posttradisjonell (Giddens, 1997). Den tyske pedagogikkprofessoren Thomas Ziehe (1989) mener at ungdom i dagens moderne samfunn er *kulturelt fristilte* ettersom de ikke lenger er avhengig av foreldrenes stilling og meninger, og hevder at den teknologiske

utviklingen og de moderne mediene langt på vei har overtatt som sosialiseringssagenter. En slik avtradisjonisering beskrives også av den britiske sosiologen Anthony Giddens, som fokuserer på den økte individualiseringen og refleksiviteten dette fører med seg: ”Vi ’har’ ikke blot en biografi hver især, vi *lever* en biografi, som er refleksivt organisert på baggrund af strømme af sociale og psykologiske informationer om mulige måder at leve på” (Giddens, 1997, s. 25-26). ”Selvets refleksive prosjekt består i å opprettholde sammenhengende, men konstant reviderte biografiske fortellinger”, tolker Annick Prieur (2002, s. 5): De ulike valg vi tar i løpet av et liv, små som store, blir slik viktig for konstruksjonen av (selv)identiteten vår.

Essensen i både Ziehe og Giddens teorier er at den enkelte står fritt til å skissere, utprøve og omformulere sin egen identitet. Et individ kan imidlertid ikke konstruere en identitet i et sosialt tomrom – vi er avhengig av noen som anerkjenner oss som den vi ønsker å være (jf. forrige punkt). Denne dialektikken mellom individ og samfunn, mellom den numeriske og den generiske identiteten, gir grunn til å spørre om vi alltid lykkes i å konstruere et selv vi ønsker å være – og ikke det som forventes av oss. Den franske sosiologen Pierre Bourdieu (1999) argumenterer for det sistnevnte når han hevder at kvinnen uttrykker seg gjennom bestemte gester og et bestemt vokabular, ikke fordi hun er kvinne, men fordi hun har gjort samfunnets oppfatninger av kvinnelighet til en integrert del av sin væremåte. For Bourdieu (ibid.) er vi sosialt konstruert til den innerste, og kjønn er noe man ”gjør”, ikke noe man ”er”. Candace West og Don H. Zimmerman (1987, s. 129) formulerer det slik:

Doing gender means creating differences between boys and girls and women and men, differences that are not natural, essential, or biological. Once the differences have been constructed, they are used to reinforce the "essentialness" of gender.

I tråd med Bourdieu og West og Zimmerman ser jeg både identitet og kjønn som sosialt konstruerte størrelser. Jeg stiller samtidig spørsmålsteget ved om det er like lett å forhandle om alt ved identiteten vår. Som Prieur (2002, s. 5)⁷³ påpeker, setter for eksempel kroppen enkelte begrensninger:

[...] muligheter til å konstruere en identitet uavhengig av andres lesning av meg er langt mer begrenset når det gjelder kjønn og alder. Man kan fortolke seg som kvinne selv om andre fortolker en som mann, og man kan fortolke seg som ung selv om andre fortolker en som gammel. Disse bruddene viser at ingen identitet er essensielt gitt. Men det faktum at de aller fleste fortolker seg selv i samsvar med andres fortolkninger av en, viser at kroppens tegn har sterke, sosiale betydninger, og disse betydningene er det vanskelig for enkeltindivider å frigjøre seg fra.

⁷³ I artikkelen ”Frihet til å forme seg selv? En diskusjon av konstruktivistiske perspektiver på identitet, etnisitet og kjønn” (2002). Artikkelen baserer seg på en empirisk analyse av etnisk identifisering blant innvandrere i Norge.

Hudfarge og aksent er en annen faktor som er med på å begrense spillerommet individet har for sine identitetsprosjekter (ibid.). Er du mørk i huden, vil du sannsynligvis møte enkelte mennesker som ikke bekrefter din identitet som norsk – selv om du ønsker å identifisere deg slik. Min forståelse av identitet i et sosialkonstruktivistisk perspektiv tar derfor høyde for at de sosiale gruppene som et individ går i forhandlinger om identitet med, nødvendigvis vil være med å påvirke og kanskje også innsnevre dette individets muligheter til å bli den det ønsker å være.

3.4 Språk og gruppeidentitet

Sosialiseringsprosessen er språklig betinget. Små barn sosialiseres inn i samfunnet ved hjelp av språket; de lærer å gi uttrykk for tanker, ønsker og behov ved hjelp av språket og de mottar respons på sin språklige atferd, tilbakemeldinger som er med på å forme selvbildet deres (Venås, 1991, s. 163). I tillegg tilegner vi oss en (eller flere) geolekt(er), og senere, som ledd i og resultat av sekundærsosialiseringen, tilegner vi oss ulike gruppespråk. Språket er dermed en viktig del av menneskets identitetsdannelse. Vi kan si at det foregår en "[...] dialektikk mellom språklig påverknad og andre former for sosial påverknad" (Bull, 1991, s. 30), og at språk og identitet forholder seg gjensidig til hverandre og påvirker hverandre."Gjennom språklige tilbakemeldinger fra andre lærer vi også hvordan vi blir oppfattet, noe som igjen påvirker vår egen oppfatning av oss selv" (Hasund, 2006b, s. 34).

Denne studien fordrer en enda sterkere sammenheng mellom språk og identitet, og tar utgangspunkt i Tabouret-Keller og Le Pages påstand om at språkhandlinger (altså valg av språklig uttrykksform - det være seg på leksikalsk, morforlogisk eller syntaktisk plan) er identitetshandlinger (1985). Ifølge denne modellen, som gjerne blir kalla for *identitetsprojeksjons-modellen* (Røyneland, 2005, s. 6), "synleggjer individet sin identitet, sine tilhørsleforhold og si søking etter sosiale roller ved hjelp av språket. Gjennom språkvala sine viser individet kor det høyrer heime – eller ønskjer å høyre heime – både geografisk, sosialt og etnisk, og kva for grupperingar det ønskjer å identifisere seg med". Blant to- eller flerspråklige er slike identitetsforhandlinger ekstra synlige, ettersom de vil velge mellom to komplette språkssystem, to språk, avhengig av om de ønsker å markere solidaritet eller ta avstand fra for eksempel personer eller grupper med annen politiske eller religiøs overbevisning (Kotsinas, 1996, s. 19, Quist, 2000b, s. 23). Hos ettspråklige er dialekt en typisk markering av identitet, men selv de minste språktrekk; et slangord, lånord, banneord

eller rett og slett uttalen av et ord, kan være med å markere gruppeidentitet. Kjennetegn på en ungdommelig samtalestil (slik beskrevet i punkt 2.2), må derfor forstås som et uttrykk for tilhørighet til gruppen ”ungdom”. I tillegg markerer ungdom tilhørighet til ulike grupper ungdom og til konkrete vennegjenger. Bruk av *wolla* (jf. punkt 2.2.2) i Oslo øst markerer for eksempel trolig tilhørighet både til østkanten og multietnolektiske miljøer – og kanskje skal det også forstås som en markering av kjønn?

I og med at vi utfører et svimlende antall språkhandlinger bare i løpet av en dag, sier det seg selv at identitet hos Le Page og Tabouret-Keller er noe høyst dynamisk som endrer seg så å si daglig. De understreker likevel at ikke alt ved identiteten er like flyktig:

Every person exploits different layers of identities, forming more or less intricate and encased networks, some parts of which are loose and prone to frequent change and replacement, others being more or less permanent throughout the life span and across social and cultural space (Tabouret-Keller, 1997, s. 316).

Jeg mener dette harmonerer godt med inndelingen jeg gjorde i punkt (3.2) i *numerisk, generisk og kvalitativ identitet*. *Numerisk identitet* representerer slik de mer permanente trekkene ved identiteten, selv om disse trekkene også kan endre seg over tid. *Generisk og kvalitativ identitet* gir mening i sammenheng med individets søken etter sosiale roller og tilhørighet i ulike grupper, og behovet for å markere nærhet og distanse til ulike grupper mennesker. Det gjennomgående poenget er altså at individet konstant er inne i en identifikasjonsprosess: ”[...] those psychological processes by which identities are established”. (Tabouret-Keller 1997, s. 316) – og at språket og sosial samhandling er en uadskillelig del av denne prosessen.

4 Metode

4.1 Innledning

Metode, av det greske *methodos*, betyr å følge en bestemt vei mot et mål (Johannessen, Tufte & Kristoffersen, 2006, s. 32). Målet mitt har vært å undersøke hvilken rolle bruken av tabuutfordrende ord og uttrykk spiller i ungdommers identitetskonstruksjon, og hvordan de regulerer denne språkbruken alt etter kontekst. I dette kapitlet redegjør jeg for veien mot dette målet. Første punkt (4.2) har til hensikt å plassere denne kvalitative studien inn i en sosiolingvistisk og folkelingvistisk tradisjon, samt begrunne og problematisere hvorfor jeg har valgt fokusgrupper som metode (4.2.3). Deretter presenterer jeg det fenomenologiske forskningsdesignet som rammer inn denne studien, og argumenterer for at dette harmonerer med en sosialkonstruktivistisk og folkelingvistisk tilnærming til språk og identitet (4.3 og 4.3.1). Deretter beskriver og diskuterer jeg fokusgruppemetodikken og de ulike fasene ved feltarbeidet (4.3.2-4.3.4). Til sist følger en diskusjon rundt datas reliabilitet og validitet, og hva jeg kan forvente å utlede på bakgrunn av denne studien (4.4).

4.2 Valg av metode

4.2.1 Kvalitativ metode

Folk har bannet og utfordret tabuer til alle tider – i de aller fleste kulturer. Man kan også regne med at folk flest alltid har ment et eller annet om denne type språkbruk. Dette til tross, et tilbakeblikk på sosiolingvistikkenes historikk vil vise at denne avhandliga neppe ville latt seg skrive på samme måte for 50 år siden – i så fall ville den vært ganske så revolusjonerende:

Sosiolingvistikk som fagdisiplin oppsto på mange måter med den amerikanske lingvisten William Labov (1966, 1972a, b og c), som sto i spissen for en utvikling som førte talemålsforskninga vekk fra den tradisjonelle dialektologiens diakrone perspektiv og til et synkront perspektiv på språk.⁷⁴ Ved å se språk i sammenheng med en rekke sosiale faktorer

⁷⁴ Før Labovs talemålsundersøkelser på 1960-70-tallet, undersøkte man helst dialekter og språk i et historisk, også kalt diakront perspektiv, ofte med det formål å beskrive en fullstendig dialekt på ett historisk tidspunkt og sammenligne den med mer arkaiske former (tradisjonell dialektologi). Man ønsket å ”dokumentere forbindelseslinjene fra et moderne talemål tilbake til en eldre språktilstand” (Mæhlum, 1991, s. 61). Ungdommer var sjelden brukt som informanter, da de eldre, gjerne

som kjønn, alder og sosial klasse, faktorer som tidligere hadde blitt ignorert av språkvitenskapen, tilførte han et heterogent blikk på språksamfunn som tidligere hadde blitt skildret som homogent. Hans talemålsundersøkelser flyttet, med Mæhlums ord, ”perspektivet fra det geografisk definerte kollektivet til ulike sosialt definerte kollektiver” (1991, s. 168). Den labovske sosiolingvistikken har imidlertid vært dominert av kvantitative metoder og følgelig ønske om å registrere og beskrive språklige fenomener⁷⁵, og språket har først og fremst blitt beskrevet på gruppenivå – ikke individnivå. Med tiden har imidlertid sosiolingvistikken endret seg, en endring Gunnstein Akselberg (1993) beskriver som en dreining fra en labovsk til en post-labovsk sosiolingvistikk. I dag er sosiolingvister opptatt av å forstå og forklare språklig atferd ved å studere individet i interaksjon med sine sosiale omgivelser. Dette kalles gjerne interaksjonell sosiolingvistikk. Lesley Milroys nettverksteori (1980) og Howard Giles og Justine Couplands akkommodasjonsteori⁷⁶ (1979) er eksempler som begge fokuserer på språkvariasjoner hos individet i samspill med andre. Som sosiolingvist i dag er det legitimt å benytte kvalitative metoder for å forstå og fortolke språklig atferd.

Jeg kunne gjennomført en studie av tabuspråk ved hjelp av kvantitative metoder: En survey kunne for eksempel fortalt meg hvilke tabuord informantene (påstår at de) bruker oftest, hvilke de opplever som styggere enn andre – til og med hvilke holdninger språkbrukerne har til tabuspråk. Slik jeg ser det, er kvantitative metoder derimot langt mindre egnet til å undersøke en mulig sammenheng mellom tabuspråk og identitet, enda mindre hvordan tabuspråk brukes som ledd i å presentere seg selv på en bestemt måte. Identitet er et psykologisk fenomen som umulig kan kvantifiseres eller måles. For å kunne si noe om tabuspråkets betydning for identitetskonstruksjon må jeg for det første velge en metode som gjør det mulig å skaffe seg innsikt i noen individers forståelse av fenomenet tabuspråk. Deretter må jeg fortolke mening ut disse individenes fortellinger – vel vitende om at dette er min tolkning, en tolkning som nødvendigvis vil avvike noe fra individenes egen forståelse.

Som det vil gå frem av analysekapitlet mitt, har jeg imidlertid valgt å inkludere en kvantitativ analysemetode i møte med de tabuutfordrende ord- og uttrykkene som nevnes i

de innen primærnæringa, ble ansett som de stødigste – de som mest trolig hadde bevart de tradisjonelle formene av dialekten si (Eriksen, 2003, s. 8).

⁷⁵ En tilnærming til språk har mye til felles med naturvitenskapen og positivismen

⁷⁶ Se punkt 5.5.

fokusgruppene. Kvantitative metoder er for eksempel godt egnet til å skaffe seg oversikt over – og se sammenhenger mellom – hvilke tabuutfordrende ord og uttrykk som rapporteres i fokusgruppene. Selv om jeg ikke har benyttet en metodetriangulering i innsamlingen av datamaterialet, har jeg altså analysert ved hjelp av både kvalitative og kvantitative metoder.

4.2.2 Folkelingvistikk

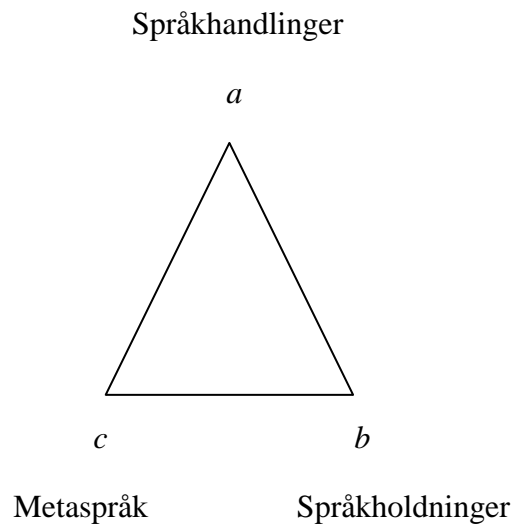
Innenfor den “labovske” sosiolingvistikken har det ikke vært tradisjon for å utforske hva informantene sier om eget talemål, og mange, deriblant Labov (1966) og Trudgill (1972) har ment at man ikke kan stole på det informantene sier om eget språk og egen språkbruk. Folkelingvistikk, studiet av menneskers språkholdninger og bevissthet om eget talemål, er derfor en ny disiplin innenfor sosiolingvistisk forskning. Dennis Preston (1996, 2000), professor i lingvistikk ved Oklahoma State University, er ledende innen denne unge tradisjonen. Sammen med Nancy Niedzielski ga han i 2000 ut boka *Folk linguistics*⁷⁷, som belyser verdien av å studere ”non-linguists” holdninger til språk. ”Folk linguistics (FL) aims to discover and analyze beliefs about and attitudes towards language at every level of linguistic production, perception, and cognitive embedding by collecting and examining overt comment about it by non-linguists [...]” (Niedzielski & Preston, 2009b, s. 146). Målet er altså ikke bare å registrere og beskrive hva folk sier om språk, men også å forsøke å forklare hvorfor de sier det de gjør. Et hovedpoeng i folkelingvistikken er at ”ikke-lingvisters” språkholdninger og språklige bevissthet (metaspråk) er et nødvendig bidrag til lingvistikken, selv om disse ikke kjenner lingvisters terminologi og slik kan uttrykke seg presist.

Preston (1996) peker på fire kjennetegn på ”ikke-lingvisters” språklige bevissthet: *Availability, accuracy, detail og control*. Tilgjengeligheten (*availability*) til kunnskap om ulike språktrekk vil variere fra kultur til kultur. Mine informanter, som er midt i ungdomstiden sin, vil typisk ha mye kunnskap om banning og slang, ettersom hyppig bruk av slike språktrekk er et kjennetegn på en ungdommelig samtalestil (jf. punkt 2.2 og 2.4). Siden informantene mine er ikke-lingvister, har de sannsynligvis begrenset faglig kunnskap om banning og slang, noe som vil påvirke nøyaktigheten (*accuracy*) i uttalelsene deres om tabuspråket. Eksempelvis vil de antageligvis ikke kjenne til de lingvistiske definisjonene av et

⁷⁷ Boka er både en rapport fra et folkelingvistisk forskningsprosjekt og en innføring i folkelingvistisk teori og metode.

banneord og et slangord og kan følgelig få problemer med å skille disse fra hverandre.⁷⁸ De kan likevel begi seg ut på detaljerte (*detail*) beskrivelser av banning og annet tabuspråk. Ved hjelp av egne erfaringer kan de enkelt beskrive hvordan et tabuord brukes i deres omgangskrets – de er slik i kontroll (*control*) over sin egen språklige hverdag.

Preston (2009)⁷⁹ stiller opp en rekke modeller i trekantform for å illustrere hvordan språk, holdninger til språk og bevissthet om språk henger sammen. Jeg har imidlertid valgt å forenkle fremstillingen kraftig ved å kun benytte begrepene *språkhandlinger* (a), *språkholdninger* (b) og *metaspråk* (c) plassert i hvert sitt hjørne⁸⁰, med forbehold om at dette også vil forenkle også innholdet i modellen:

Figur 2: En svært forenklet framstilling av folkelingvistikkenes interesseområde og forholdet mellom disse (Fritt etter Niedzielski & Preston 2000 og Preston, 2009).

Språkhandlinger (a) viser til det som blir sagt og måten dette blir sagt på, samt hvordan dette blir forstått, noe som avhenger av kognitive og lingvistiske forhold (Preston, 2009). I hjørnet b finner vi så de språkholdninger dette produserer. Disse språkholdningene er gjerne ubevisste, og danner grunnlaget for den språklige bevisstheten uttrykt gjennom metaspråket i

⁷⁸ Som det går frem av punkt 2.4.5 er også dette forholdet svært komplisert, da ett og samme ord ofte kan fungere både som banneord, skjellsord og tabubelagt slangord.

⁷⁹ Basert på Niedzielski og Preston (2000 og 2003).

⁸⁰ Jeg understreker at dette er mine oversettelser, og at de derfor ikke vil være presise nok til å fullstendig innkapsle meningsinnholdet i Prestons modell. Språkhandlinger viser her til det Preston (2009, s. 106) kaller *cognitive states and processes which govern language production and comprehension*. Språkholdninger skal tilsvare *automatic reactions to language* og metaspråk viser til *Deliberative reactions to and comments on language*.

venstre hjørne (ibid., s. 106-107). Preston (2009, s. 107) understreker at ubevisste og bevisste holdninger ikke er et svart-hvitt fenomen: vi kan være bevisst eller ubevisst en holdning i større eller mindre grad.⁸¹ Folkelingvistikkens hovedfokus ligger i utgangspunktet på det som foregår i det metaspråklige hjørnet av trekanten, men siden dette henger sammen med de to andre hjørnene, kan vi, som Kulbrandstad (u.å) formulerer det, ”si at folkelingvistisk forskning er opptatt av hele trekanten sett fra c-hjørnets perspektiv”.

Emisk og etisk innfallsvinkel

Jeg startet diskusjonen av rapportert språkbruk og rapporterte språkholdninger med å påpeke at mange forskere mener man ikke kan stole på hva informantene sier om eget talemål. En kjent innvending er at informanter vil svare i tråd med stereotypier og det allment godkjente (Haugen, 2003).⁸² Studien min tar høyde for denne problemstillingen, ettersom målet både er å undersøke den rapporterte språkbruken og språkholdningene, i tillegg til å se disse i lys av hvordan informantene presenterer seg selv. Forklart med begreper fra sosialantropologisk metodelære anvender jeg både en *emisk* og en *etisk* innfallsvinkel (Pink, 1954). Den emiske innfallsvinkelen tar utgangspunkt i selvforståelsen til de sosiale aktørene som blir studert, og samsvarer langt på vei med et folkelingvistisk utgangspunkt slik beskrevet ovenfor. Den etiske innfallsvinkelen dreier seg om å anvende teoretiske prinsipper, kategorier eller begreper til å analysere og organisere det som kommer frem gjennom det emiske perspektivet (Pike, 1954). Et etisk perspektiv er viktig, ettersom informantenes selvpresentasjon vil være preget av sosiale og strukturelle forhold som de selv gjerne ikke er klar over (jf, punkt 5.6). Med Røynelands (2005) ord er målet altså å rekonstruere de mer skjulte aspektene ved den språklige samhandlingen, noe som innebærer at forskeren må pendle mellom to forklaringsnivå: ”eit subjektivt aktørnivå og eit meir objektivt nivå som trekkjer inn meir overordna forklaringsfaktorar” (ibid., s. 144).

⁸¹ Kanskje er det med bakgrunn i dette at Preston (2009) går vekk fra en inndeling i *a*, *b* og *c*, og erstatter *b* og *c* med *bI* og *bn*.

⁸² Stereotypier vil bli behandlet i punkt 5.6.5, og en drøfting av selvpresentasjon i lys av det allment godkjente finnes i punkt 6.3.2.

4.2.3 Fokusgrupper - hva og hvorfor?

Innledningsvis (punkt 1.4) presenterte jeg fokusgrupper som en metodikk som gjør det mulig å studere både rapportert språkbruk, språkholdninger og den sosiale interaksjonen denne rapporteringen er et resultat av. Fokusgrupper kan kort defineres som en kvalitativ forskningsmetode ”hvor data produseres via gruppeinteraksjon omkring et emne, som forskeren har bestemt”. Definisjonen stammer fra David Morgan (ref. i Halkier, 2005, s.11), som er en av de mest siterte og kjente fokusgruppeforskerne, og som har mye av æren for at fokusgrupper, som oppsto på 40-tallet⁸³, fikk en renessanse på 80-tallet (Halkier 2005, s. 14-15). I dag er fokusgrupper den dominerende metoden innenfor kvalitativ markedsanalyse, og brukes også i andre sammenhenger hvor man ønsker å undersøke problemstillinger fra deltakernes egne synsvinkler (Johannessen m.fl., 2006, s. 150). Per definisjon vil en fokusgruppe minne mye om et seminstrukturert gruppeintervju, men en fokusgrupper er ikke det samme som et gruppeintervju, selv om den kan sies å være en type gruppeintervju (Halkier, 2005, s.11).

Steinar Kvale og Svend Brinkmanns (2009, s. 1) definisjon av et kvalitativt intervju kan være et greit utgangspunkt for å diskutere fokusgrupper: “The qualitative research interview attempts to understand the world from the subjects’ points of view, to unfold the meaning of their experiences, to uncover their lived world prior to scientific explanations”. Det samme kan nemlig sies om fokusgrupper, men en vesentlig forskjell mellom kvalitative (gruppe)intervju og fokusgrupper består likevel i at gruppeintervjuet ofte kjennetegnes av en høy grad av interaksjon mellom intervjuer og intervjuobjektene, ”i modsætning til fokusgrupper, hvor det typisk er meget interaksjon mellom interviewpersonerne” (Halkier, 2005, s. 11). Metoden har også en styrke i at den muliggjør observasjon av samhandling mellom en gruppe mennesker rundt et emne i løpet av relativt kort tid, med den forutsetning at kunnskap om den sosiale verden kan genereres gjennom dialog mellom forskeren og deltakerne (Johannessen m.fl. 2006, s. 150).

Jeg valgte fokusgrupper primært av to årsaker. For det første var det svært viktig for meg at informantene selv drev samtalen fremover og slik tematiserte de aspekter ved tabubelagt

⁸³ Halkier forteller at Paul Lazarsfeld, Robert Merton og Patricia Kendall på Bureau of Applied Social Research, Columbia University, USA, innførte metoden da de begynte å arbeide med fokuserte gruppeintervju i sine analyser av folks respons på regjeringens krigspropaganda i radio og film. ”The focused interview” ble trykt i *American Journal of Sociology* i 1946 og startet en trend med å benytte fokusgrupper i markeds- og medieforskning.

språkbruk som for dem føltes relevante (og dermed sier noe om deres identitetsforhandlinger). Fokusgruppens tydelige emnefokus men likevel løse form gjør dette mulig. Informantene vil produsere data gjennom interaksjon, uten at jeg som intervjuer styrer denne interaksjonen i for stor grad. Slik vil de kunne kommentere, evaluere og bygge videre på hverandres uttalelser, og følgelig drive samtalen inn på sider av temaet som oppleves relevant og viktig for dem. Dette åpner for en bedre forståelse av de sosiale praksisene jeg ønsker å studere. Halkier (2005) formulerer det slik: ”Typisk vil de forskjellige deltageres sammenligninger av hinandens erfaringer og forståelser i gruppeprosessene kunne producere viden om kompleksitetene i betydningsdannelser og sosiale praksisser, som er svære for forskeren at få frem i individuelle interviews eller semistrukturerende gruppeinterviews” (s. 17).

Den andre årsaken er at fokusgruppemetodikk gir direkte tilgang til handling, ikke bare beretninger om handling (ibid., s. 12). Johannessen m.fl. (2006, s. 149) påpeker at ”[s]elve samtale- og diskusjonsprosessene i fokusgruppene er minst like interessante som informantenes svar på de spørsmålene som stilles”. Mens et kvalitativt intervju typisk produserer det Halkier (2005) kaller *accounts about action*”, dvs. informantenes fortellinger om handlinger og forståelser, vil fokusgrupper altså produsere ”*Accounts in action*”, noe som innebærer at fortellingene om handlinger og meninger inngår som en del av interaksjonen i den sosial og hverdagslig gjenkjennelig kontekst (ibid., s. 12). Denne interaksjonen vil, i alle fall når informantene kjenner hverandre på forhånd, avdekke en forforståelse som jeg som forsker ikke deler, men må forsøke å tolke meg frem til. Fokusgrupper er dessuten et sted for observasjoner. Forskeren vil (og skal) legge merke til stemningen i gruppa, hvordan deltakerne oppfører seg og forholder seg til hverandre, hva som blir sagt etter at båndopptakeren er avslått og alt som ellers er relevant for å forstå det som sies (jf. Halkier, 2005, s. 68-69).

4.2.4 Svakheter ved fokusgrupper som metode

Gruppekontroll

Bloor m.fl. referert i Halkier (2005), påpeker følgende svakhet med fokusgruppemetodikken: ”Først og fremmest er fokusgrupper gode til at producere data om sosiale gruppers fortolkninger, interaksjoner og normer, hvorimod de er mindre velegnede til at producere data om individers livsverdener” (s.16). Man har for eksempel ikke samme mulighet til å følge opp

og gå i dybden på informantens personlig fortelling i et fokusgruppeintervju, sammenlignet med hva man ville hatt i et individuelt intervju. Denne ulempen kunne jeg selvsagt ha kompensert for ved å gjennomføre individuelle intervju i etterkant av fokusgruppene, men dette vil imidlertid kreve flere ressurser og mer tid, noe jeg i dette tilfellet ikke hadde. Det vil også, kanskje særlig i grupper hvor individene kjenner (til) hverandre, alltid, i større eller mindre grad, finnes en sosial kontroll som vil føre til at atypisk individuell praksis eller atypiske individuelle forståelser blir underrapportert. Her må jeg som forsker anvende den etiske innfallsvinkelen (jf. punkt 4.2.2), og være oppmerksom på at enkelte utsagn kan være uttrykk for en slags konsensus, som på den ene siden er et godt uttrykk for de regjerende normene i gruppa, men som på den andre siden undertrykker avvikende holdning og meninger.

Asymmetri i intervjusituasjonen

Fokusgruppemetodikken har, i likhet med andre former for kvalitative intervju, en svakhet i at forholdet mellom intervjuer og intervjuobjektene alltid vil være asymmetrisk. Som Kvale og Brinkmann (2009) poengterer: “The research interview is not a conversation between equal partners, because the researcher defines and controls the situation”. (s. 3). Dette skyldes, ifølge forfatteren, at intervjueren er den som besitter den faglige kompetansen, hun/han bestemmer tema, stiller spørsmål, følger opp disse og bestemmer når samtalen er over (ibid.). Jeg tør likevel påstå at disse innvendingene gjelder i mindre grad for fokusgrupper enn for eksempelvis semi-strukturerte kvalitative gruppeintervju, ettersom intervjueren stiller færre spørsmål i fokusgrupper, og dermed har en mindre dominerende rolle i samtalen. I forlengelse av intervjuerens overlegne maktposisjon bør det også påpekes at forskeren har “[...] a monopoly of interpretation.” (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 34), noe som kan føre til at forskerens fortolkninger av interaksjonen ikke nødvendigvis vil være noe informanten(e) kjenner seg igjen i.

Skjult agenda?

En siste innvending mot metoden er at intervjueren kan ha en skjult agenda, siden fokusgruppemetodikken ofte oppfordrer til å oppgi studiens formål i generelle vendinger,⁸⁴. I mitt tilfelle stemmer dette til en viss grad. Mine informanter fikk vite at studien dreide seg om

⁸⁴ jf. Halkier, 2005, s. 57.

holdninger til stygge ord i norsk ungdomsspråk, men de fikk ikke vite at jeg i den sammenheng skulle forske på identitet. Årsaker til dette er rett og slett at jeg tror det kunne forstyrret interaksjonen og gjort dem unødvendig bevisst på ”hvordan oppfatter hun meg nå?”, i tillegg til at det også kunne virke noe avansert i betydningen ”Dette kan da ikke jeg noe om”.

4.3 Et fenomenologisk forskningsdesign

Kvalitativ forsknings befatning med relativt få analyseenheter og fortolkning av disse data gjør at gjennomsiktighet blir et viktig krav når de kvalitative forskningsresultatene rapporteres. Et tydelig forskningsdesign er derfor viktig. ”Forskningsdesign er ”alt” som knytter seg til en undersøkelse” (Johannessen m.fl., 2006, s. 73); forberedelsene, datainnsamlingen og analysen, tolkningen og rapporteringen. Jeg valgte et fenomenologisk forskningsdesign hovedsakelig fordi dets intensjoner langt på vei sammenfaller med folkelingvistikkens tilnærming. Fenomenologiens overordnede hensikt er nemlig å beskrive en gruppe mennesker og deres erfaringer med og forståelse av et fenomen (Johannessen m.fl., 2006, s. 347), noe jeg mener harmonerer godt med folkelingvistikkens ønske om å se språklige fenomener gjennom ”ikke-lingvisters” øyne.

Fenomenologiske forskningsdesign har utgangspunkt i fenomenologisk filosofi med røtter tilbake til den tyske filosofen Edmund Husserl (Ariadne). Målet er at forskeren skal se fenomenet gjennom informantenes øyne, og tolke fenomenet i den sammenheng det forekommer. Kvale og Brinkmann (2009, s. 26) beskriver det slik:

“Generally, in qualitative inquiry, phenomenology is a term that points to an interest in understanding social phenomena from the actors’ own perspectives and describing the world as experienced by the subjects, with the assumption that the important reality is what people perceive it to be”.

For å finne ut hvilken rolle tabubelagt språk spiller i ungdommers identitetsprosesser, må jeg nødvendigvis se fenomenet ut fra deres øyne, altså ved en emisk tilnærming (jf. punkt 4.2.2) Jeg ønsker å beskrive sammenhengen mellom tabuspråk og identitet slik det fortoner seg ut fra deres interaksjon om tabuutfordrende tema. Et slikt ønske er også i overensstemmelse med

fokusgruppemetodikkens hensikter⁸⁵ (jf. punkt 4.2.3). Å komme til bunns i fenomenet, vil imidlertid, som vist i punkt 4.2.2, også kreve en etisk tilnærming.

4.3.1 Sosialkonstruktivisme

I kapittel 3 argumenterer jeg for et sosialkonstruktivistisk syn på identitet. En slik vitenskapelig for forståelse får konsekvenser også for valg av forskningsdesign.

”Sosialkonstruktivismen antager, at virkeligheten hverken er objektiv eller skabt av af individuelle subjekter. Men at virkeligheten er en social konstruktion, fordi sprogets definitioner af fænomener sker i sprogets praktiske sociale anvendelse” (Halkier, 2005, s. 28).

En metodisk konsekvens av dette er at man ikke samler inn viten og data, man produserer viten. Halkier (ibid.) argumenterer for at en slik sosialkonstruktivistisk virkelighetsoppfatning godt kan kombineres med et fenomenologisk forskningsdesign, slik jeg har valg å gjøre.⁸⁶ En kombinasjon av en fenomenologisk analysetilnærming og en sosialkonstruktivistisk for forståelse vil, ifølge Halkier (ibid.), understreke ”at folk alltid konstruerer deres egne erfaringer i fortællinger til hinanden og i forskjellige versjoner alt efter kontekst” (s. 83).

Forutsetningen er at man ikke sverger til en så sterk og rendyrket versjon av sosialkonstruktivisme at man dermed utelukker muligheten for å analysere folks rapporter praksiser, ettersom man mener man ikke kan komme bak de språklige strukturer (ibid). Jeg har derimot, som det går frem av tredje kapittel om identitet, valgt en svakere tilnærming til konstruktivismen⁸⁷, og kan dermed, som Halkier, tillate meg å kombinere disse.

4.3.2 Fremgangsmåte i feltarbeidet

Utvalgsriterier

Jeg hadde i utgangspunktet tre utvalgsriterier; alder, kjønn og bosted⁸⁸. Jeg ønsket informanter i midten av tenårene (alder) og av begge kjønn, og jeg ønsket at disse kom både

⁸⁵ Selv om fenomenologi bare er ett av mange ulike forskningsdesign man kan velge mellom i forbindelse med fokusgrupper.

⁸⁶ Halkier gjør også dette i egne forskningsprosjekter. Prosjektet ”The risk of consumption” som løp fra 1.5.1998 til 1.4.2000 er et eksempel på dette.

⁸⁷ Finks (1991) identitetsforståelse, der numeriske identitet betraktes som mer konstant enn de andre identitetene, er et eksempel på at jeg har valgt en svakere tilnærming til sosialkonstruktivismen.

⁸⁸ Oslo har riktignok fritt skolevalg, og jeg kunne derfor risikere å rekruttere informanter som ikke tilhørte nærmiljøet i skoleomkretsen.

fra en skole i Oslo vest og en skole i Oslo øst. Jeg kontaktet derfor rektorer og norsklærere på Vg1 studiespesialiserende utdanningsprogram ved en skole i en østlig og en vestlig bydel, og ba om å få komme og presentere prosjektet mitt (se vedlegg 1). Valget falt på Vg1-elevne, ikke bare fordi de er midt i tenårene, men også fordi de nettopp har gjennomgått et miljøskifte. De har forlatt ungdomsskolen og tilpasset seg et nytt skolemiljø og en ny klasse med elever fra ulike ungdomskoler. De har derfor ulike erfaringer med seg i sekken, samtidig som de nå sammen jobber med å internalisere nye normer for språklig og ikke-språklig atferd.

Utvalgskriteriet om bosted bunner i at Oslo er en flerkulturell by med (i norsk målestokk) store sosio-demografiske forskjeller. Svært forenklet forklart har dette skillet historisk sett vært klassebetinget; arbeiderklassen bosatt øst for Akerselva, og borgerklassen på vestsiden.⁸⁹ Man kan også si at hovedstaden har vært delt språklig sett, ettersom talemålet i Oslo bunner i to hovedvarianter: én variant som har utviklet seg fra dansk skriftspråk og som vi i dag forbinder med ”vestkanten”, og én som har videreutviklet seg fra østlandsk dialekt og gjerne knyttes til ”østkanten” (Hanssen ref. i Bondi Johannessen, 2008, s. 236). Opsahl og Røyneland (2009) og Bondi Johannessen (2008)⁹⁰ viser imidlertid at de dialektale forskjellene mellom ungdommer i øst og vest er mindre enn hos foreldregenerasjonen,⁹¹ samtidig som det (jamfør punkt 2.3-2.3.1) kan se ut som om forskjeller med opphav i flerspråklighet langt på vei erstatter dette tradisjonelle dialektale skillet og slik skaper avstand likevel (Opsahl og Røyneland, 2009, s. 220). Et hovedargument for å hente informanter fra både øst og vest i Oslo er derfor at jeg ønsker å se hvilke utslag dette flerspråklige aspektet gir. I tillegg tror jeg det kan være fruktbart å se hvordan informantene fra to ulike sider av byen omtaler hverandre, ettersom dette også vil være et uttrykk for hvem de selv ønsker å være (se punkt 5.6.5).

Rekruttering av informanter

Etter å ha etablert kontakt med norsklærere ved to ulike skoler, besøkte jeg klassene deres for å informere om prosjektet mitt ved hjelp av en kort Power Point-presentasjon (se vedlegg 3).

⁸⁹ Vestkanten lokaliserte imidlertid flere tradisjonelle arbeiderområdene som Lilleaker, Majorstua og Vika. I NoTa-korpuset defineres Oslo vest som Oslos vestlige bydeler pluss Nordstrand, Asker og Bærum, mens Oslo øst er en slags restkategori, bestående av de østlige bydelene samt de omkringliggende kommunene (i korpuset kalt Oslo rest).

⁹⁰ Bondi Johannessen (2008, s. 242). ser i artikkelen med samme navn på ”Oslospråket i tall”, der tallene er hentet fra NoTa-korpuset, og konkluderer riktignok med at det fortsatt er slik at ”øst er øst og vest er vest”.

⁹¹ ”Oslo ungdom – født på solsiden eller i skyggen av standardtalemålet”, en UPUS-relatert artikkelen som inngår i Opsahls doktoravhandling *”Egentlig kan alle bidra!” – en samling sosiolingvistiske studier av strukturelle trekk ved norsk i multietniske ungdomsmiljøer i Oslo* (2009).

Jeg oppga studiens tema i generelle vendinger, og forklarte at det dreide seg om stygge ord i norsk ungdomsspråk. Jeg informerte også om hva det innebærer å være deltaker i en fokusgruppe, og hvilke rettigheter de har som informanter. Jeg ba så de som var interesserte om å skrive navnet sitt på en liste, og ga dem deretter et informasjons- og samtykkeskriv som de selv og deres foresatte skulle signere og deretter levere tilbake norsklæreren sin (se vedlegg 2). Ved skole vest meldte omtrent halve klassen sin interesse, mens så å si alle ved skole øst (med unntak av noen jenter) skrev navnet sitt på lista. Seks jenter og seks gutter fra skole vest leverte så samtykke fra foresatte⁹², mens jeg ved skole øst mottok samtykke fra seks jenter og fire gutter. Jeg ble litt overrasket over at ikke flere gutter fra skole øst ønsket å delta, ettersom disse viste stor interesse da jeg besøkte klassene første gang.⁹³ En mulig forklaring på dette kan være at det muligens er knyttet sosial prestisje til det å vise interesse for et tabubelagt tema i klassesammenheng, samtidig som guttene kanskje er redd for å avsløre egen språkbruk og bli dømt for denne i en mer formell setting. En annen forklaring kan være at deres foresatt ikke ønsket å gi dem tillatelse til å delta, slik læreren deres forespeilet meg, da han advarte meg mot å bruke begrepet tabu i et skriv til mange minoritetsspråklige foreldre. Når det er sagt, er samtlige deltakende jenter fra skole øst minoritetsspråklige⁹⁴. Er jenter mindre redd for å avsløre egen tabuspråkbruk, eller har de rett og slett ”mindre å skjule” – og er dette noe som gjenspeiler seg i foresattes eventuelle betenkeligheter med å gi samtykke? Dette er selvsagt kun spekulasjoner, men samtidig et viktig aspekt i denne studien.

Hva kjennetegner informantene?

Informantene mine har mye til felles. De er omtrent like gamle, de er elever ved samme klassetrinn og de har valgt samme studieretning. Skole øst og skole vest har begge inntakssnitt over gjennomsnittet. På et generelt grunnlag er det likevel en del som skiller informantene i vest og øst fra hverandre. Samtlige informanter fra skole vest har norsk morsmål, mens alle unntatt én informant fra skole øst har et annet morsmål enn norsk. Til sammen snakker de 9 ulike språk: Norsk, tamilsk, urdu, panjabi, tyrkisk, italiensk, spansk, albansk og vietnamesisk. Videre i oppgaven kommer jeg til å anvende begrepet flerspråklige

⁹² Jeg hadde flaks, ettersom jeg ønsket seks deltakere i hver fokusgruppe (se neste punkt, 4.3.2).

⁹³ Fokusgruppen med gutter øst ble derfor ikke fulltallig, noe jeg kommer tilbake til under punkt 4.3.3 og 4.3.4.

⁹⁴ Skole øst har en minoritetsandel på rundt 50 %.

om informanter som behersker ett eller flere språk i tillegg til norsk⁹⁵. Ettersom tilfeldigheter gjorde at de fleste informantene mine fra skole øst er flerspråklige, har etnisitet blitt et sentralt aspekt ved denne studien. Jeg kommer likevel ikke til å oppgi hver enkelt informants etnisitet og kulturelle bakgrunn, men dette kan tidvis gå frem av sammenhengen når informantene selv tematiserer dette i utsagnene sine.

I innledningskapitlet (1.3) nevnte jeg at det geografiske skillet mellom øst og vest i Oslo i vesentlig grad sammenfaller med de sosiale skillelinjene, noe som innebærer at sosial status og sosioøkonomisk bakgrunn derfor ligger latent i utvalgsriteriet mitt om bosted. En familie⁹⁶ i bydelen der skole vest kretser til har ifølge SSBs statistikkbank nesten 200 000 kroner mer i bruttoinntekt enn en familie i den østlige bydelen. Det er også signifikante forskjeller på foreldrenes utdanningsnivå (ibid.). I denne studien er sosial status relevant først og fremst fordi det utgjør et aspekt ved informantene fra øst og vest sine forestillinger om hverandre.

Ikke alle informantene er oppvokst i det miljøet hvor de nå går på skole. Et fåtalls informanter kom til Norge som små. I fokusgruppen med jenter øst har én informant voks opp i en annen del av landet, og en annen har voks opp i et landlig tettsted en times tid unna Oslo. De er dermed relativt nye i hovedstaden. Blant informantene fra skole vest har to gutter og en jente oppvoks i det guttene kaller ”østkantens vestkant” nord i Oslo ”, noe de selv mener ”ikke [er] østkantmiljø i det hele tatt”.

Hvor mange?

Det finnes ikke et fasitsvar på hvor mange deltakere en fokusgruppe skal ha eller hvor mange fokusgrupper man skal gjennomføre. Fokusgrupper kan aldri bli et representativt utvalg for en populasjon, og antall fokusgrupper som gjennomføres er derfor ikke et spørsmål om å få et stort nok utvalg av informanter slik at man kan si noe om representativitet (Johannessen m.fl., 2006, s. 151). Poenget er derimot å få dekket variablene sine og best mulig ”tømt temaet”. I tråd med utvalgsriteriene mine valgte jeg å gjennomføre fire fokusgrupper: (1) jenter vest, (2) gutter vest, (3) jenter øst og (4) gutter øst. Ifølge Halkier (2005, s. 38) anbefaler mange et

⁹⁵ Ifølge Svendsen (u.å) har det vært vanlig å betrakte flerspråklighet som en variant av tospråklighet, men nyere studier har vist at det kan være vesentlige forskjeller mellom to- og flerspråklighet, særlig med hensyn til om språkene er komplementære.

⁹⁶ Her inkluderes både begge forsørgernes inntekt.

sted mellom 6-12 deltakere⁹⁷, selv om det rapporteres om vellykkede fokusgrupper både på 3-4 og 10-12 stykker. Halkier (ibid., s. 38-39) anbefaler imidlertid små grupper dersom emnefokuset er sensitivt eller hvis man ønsker å bearbeide datamaterialet i dybden ”med hensyn til sociale forhandlinger, sproglige uttrykk og betydningsdannelse”. Jeg valgte derfor å begrense antall informanter til seks, og hadde flaks da seks jenter og seks gutter fra skole vest, samt seks jenter fra skole øst meldte seg. Gutter fra skole øst ble mer utfordrende, og dette er behandlet i punkt 4.3.4.

4.3.3 Gjennomføring av fokusgruppene

Tid og sted – og vingummi

Fokusgruppene ble gjennomført våren 2009. Av praktiske årsaker valgte jeg å gjennomføre fokusgruppene i skoletiden i små grupperom på de to aktuelle skolene. Dette skyldtes først og fremst at elevene på denne måte ble lett tilgjengelig for meg, i tillegg til at denne løsningen førte til at både elever og lærere mistet minst mulig undervisningstid. Et nøytralt institusjonelt sted ville ganske sikkert vært bedre, ettersom ”lokaliseringen af fokusgrupperne altid vil påvirke empiriproduktionen på en alle anden måde” (Halkier, 2005, s. 41), og skolen som arena lett vil føre til at elevene ter seg mer i overensstemmelse med skolens normer. Dette er derfor et faktum jeg må ta høyde for i fortolkningen av data.

Elevene fikk altså fritak fra en dobbelttime i norsk, og vi hadde dermed 90 minutter til rådighet. Det aktuelle grupperommet ble så innredet med et stort bord i midten med sju stoler rundt, vann i mugger og vingummi og annet ikke-knasende godteri i skåler. Jeg brukte god tid innledningsvis. Først presenterte jeg meg selv og prosjektet, noe jeg valgte å gjøre i generelle vendinger (jf. Johannessen m.fl., 2006, s. 153). Tema ble kort presentert som ”stygge ord i norsk ungdomsspråk”, og elevene fikk vite at jeg var interessert i deres erfaringer, bruk og holdninger. Deretter fortalte jeg litt om deres anonymitet og rettigheter, i tillegg til å poengtere at lydopptaket ville bli slettet når prosjektet var over. Jeg repeterte dessuten det jeg hadde sagt da jeg besøkte klassen deres om hva det innebærer å være deltaker i en fokusgruppe, og gjennomgikk til slutt kjørereglene.

⁹⁷ Her viser Halkier til Hansen m. fl. 1998, s. 270, Morgan, 1997, s. 43 og Wibek, 2009, s. 49.

Jeg benyttet to digitale lydopptakere, plassert så langt fra hverandre på bordet som mulig, for å sikre at alle stemmer ble fanget opp⁹⁸. Å videofilme intervjuet var aldri et alternativ for meg. Til det er temaet for sensitivt, og det siste jeg ønsket i denne sammenheng var at informantene skulle føle seg ubekvemme (jf. Johannessen m.fl., 2006, s. 155). En hake ved dette er selvsagt at det blir vanskeligere å vite hvem av informantene som sier hva. Johannessen m.fl. foreslår at man kan ha med en assistent som noterer hvem som sier hva (ibid.). Jeg valgte å utelate også dette alternativet, hovedsakelig fordi jeg fryktet at nok en voksenperson kunne virke forstyrrende og hemmende, men også av hensyn til deres anonymitet, da jeg i praksis ikke hadde en medforsker jeg kunne benytte meg av. Hvilke konsekvenser dette får for transkriberingen av lydmaterialer er behandlet i femte kapittel (5.2).

Strukturering av fokusgrupper

Å strukturere en fokusgruppe er i teorien det samme som å lage en intervjuguide. ”Jo flere spørsmål og jo flere spesifikke spørsmål, jo mer strukturert bliver interviewet” (Halkier, 2005, s. 42). Intervjuguiden min (se vedlegg) har relativt mange spørsmål i fokusgruppesammenheng, og vil antagelig gå for å være en såkalt stram modell innen metodelitteraturen, den modellen som har mest til felles med et semi-strukturert gruppeintervju⁹⁹. En sammenligning av spørsmålene i intervjuguiden og transkripsjonene av fokusgruppene ville ha vist at temaene ikke alltid kom i den rekkefølgen jeg hadde tenkt. Informantene dreide støtt og stadig samtalen inn på et tema jeg senere hadde tenkt å ta opp, men alle fokusgrupper berørte samtlige overordnede tema (se vedlegg 4).

Intervjueren kalles gjerne *moderator* i metodelitteratur om fokusgrupper. En moderators fremste oppgave er å muliggjøre den sosiale interaksjonen ved å skape et sosialt rom hvor informantenes erfaringer og fortolkninger kan komme til uttrykk i dialog med undersøkeren (Halkier, 2005, s. 55). Halkier poengterer viktigheten av å verken være venn eller revolverjournalist: Idealet er å lytte og spørre i en balanse mellom innlevelse og distanse (ibid., s. 54). Min største utfordring som moderator ble å finne en naturlig måte å dempe de informantene som snakket mest og løfte frem de som var tilbakeholdne – og samtidig opprettholde en lav involveringsgrad. Et grep i så måte er å inkludere alle informanter i

⁹⁸ Dette anbefales i metodelitteraturen, jamfør bl.a. Johannessen m.fl. 2006, s. 155.

⁹⁹ Halkier (2005, s. 45) poengterer likevel at det er langt flere spørsmål i et semi-strukturert intervju.

samtalen så tidlig som mulig (jf. Johannessen m.fl., 2006, s. 154). Jeg valgte å la alle si navnet sitt på rundgang og svare på de to første spørsmålene i tur og orden. Disse var: ”Hva gjør du på fritiden?” og ”Hva ser du helst på TV?”. Slik fikk jeg knyttet informantenes navn til stemmen deres, samtidig som jeg fikk viktig informasjon om hvilke interesser og preferanser de hadde. Sistnevnte ble et viktig grunnlag for å si noe om hvilke potensielle norminstanser de omgir seg med, samt massemediene som en fjerde sosialiseringssinstans (jf. punkt 5.5-5.5.3).

4.3.4 Noen forbehold

Fokusgruppen med gutter øst – et semi-strukturert gruppeintervju?

Fokusgruppen med gutter fra skole øst skiller seg altså fra de andre ved å ha færre deltakere. Fire gutter leverte samtykke fra foresatte, men en av disse var syk den dagen fokusgruppen ble gjennomført, og gruppen med gutter øst hadde derfor bare halvparten så mange informanter som de andre fokusgruppene. Dette påvirket igjen interaksjonen i gruppa, som minner mer om et semi-strukturert kvalitativt intervju der jeg stiller spørsmål og informantene svarer, gjerne med fortellinger, men uten å selv bringe samtalen videre. Med gutter øst-gruppa på tre har jeg dermed langt på vei bekreftet Halkiers (2005) innvendinger mot små fokusgrupper: ”Ulemperne ved mindre grupper er til gengæld, at de er meget sårbare over for aflysninger, og at de risikerer at producere for lidt dynamisk interaktion [...] (ibid., s. 39). Tre deltakere ga imidlertid mer taletid per person og mer rom for lengre personlige fortellinger, så det finnes også noen styrker i denne interaksjonsformen som kommer analysen til gode.

Fokusgruppen med gutter øst varte kortere enn de andre tre gruppene. Lydopptaker er på 45 minutter, mens de andre tre gruppene strekker seg fra én time og fem minutter til én time og tjue minutter. Dette kommer av en kombinasjon av en rekke ulike forhold.¹⁰⁰ Jeg mener imidlertid at vi fikk tømt temaet så godt det lot seg gjøre med tre informanter, og at fokusgruppen, tross alt, har gitt verdifull innsikt på lik linje med de andre fokusgruppene.

¹⁰⁰ Fokusgruppene i øst måtte av praktiske årsaker og med hensyn til norskundervisningen gjennomføres på samme dag, og gutter øst-gruppa ble gjennomført etter jenter øst-gruppa. Batteriet på lydopptakerne skulle ifølge instruksene holde i fire timer, men ti minutter ut i fokusgruppen med gutter øst ble jeg klar over at den ene lydopptakeren hadde skrudd seg av grunnet lavt batteri. Jeg hadde som nevnt to lydopptakere på bordet samtidig, og fikk heldigvis tatt opp alt som ble sagt. Det gikk imidlertid med en del tid på å skifte batterier og få samtalen i gang igjen. Tjue minutter senere led den andre lydopptakeren samme skjebne, og det gikk med atter noen minutter i en ”teknisk pause”. Ikke noe data gikk tapt, men bruddene bidro nok i negativ retning med tanke på flyten i samtalen. Et annet forhold som spilte inn var tidsrammene vi forholdt oss til, gitt at elevene måtte tilbake til time etter nitti minutter.

Min tilstedeværelse

Innenfor den labovske sosiolingvistikken er det vanlig å bruke uttrykket ”observers paradox”¹⁰¹ med referanse til en metodisk utfordring og et ønske om å studere det ”naturlige” talemålet, ”*the vernacular*” (jf. Sollid, 2003). Tidligere i denne avhandlingen har jeg (jf. punkt 2.1.2) lagt vekt på at et individ ikke har et ”naturlig” talemål, men et stilregister av flere ulike stiler å velge mellom. Observatørens paradoks, og dermed forestillingen om at ett talemål er mer ekte enn et annet, er slik et uttrykk for et positivistisk vitenskapsideal, påpeker Sollid (2003). Røyneland påpeker også ”dei data ein samlar inn om sosiale forhold, ikkje kan vere objektive i naturvitskapleg forstand” (s. 209). Som Sollid (2003) understreker, må derfor sosiolingvistikkenes studieobjekt være ”den språkbruken som stemmer overens med den gitte språkbrukssituasjonen” (s. 188). Denne studien, som har en sosialkonstruktivistisk forankring kombinert med et fenomenologisk forskningsdesign, må nødvendigvis også se forskeren som en aktiv medskaper av data (jf. Røyneland, 2005). Data konstrueres i samarbeid mellom forsker og informanter: Ingen forsker, ingen data. Framfor å spørre hvordan informantene mine *egentlig* snakker når jeg ikke er tilstede, virker det derfor mer relevant å problematisere hvordan min tilstedeværelse og tabuspråk som uttalt tema påvirker informantene?

Det er hevet over enhver tvil at min tilstedeværelse, lydopptakerne og fokusgruppekonteksten som helhet vil påvirke informantenes språkbruk på en eller annen måte. Slik jeg ser det, er det hovedsakelig to forhold jeg må ta i beregning: (1) Jeg må anta at hver informants rapportering av språkbruk og språkholdninger er preget av hvordan han/ hun ønsker å fremstå (selvpresentasjon), og (2) jeg må være klar over at ”stygge ord” som eksplisitt tema for samtalen vil øke informantenes bevissthet og kontroll over egen spontan bruk av slike ord i samtalen. Disse forholdene kan gi ulike utslag. I det første tilfellet (1) vil det forekomme både underrapporteringer og overrapporteringer, på samme måte som enkelte informanter i det andre tilfellet (2) kan tenkes å bruke flere stygge ord enn vanlig i samtalen, mens majoriteten kanskje vil begrense banningen i en slik kontekst. Følgende eksempel fra fokusgruppen med gutter vest viser i alle fall at bevisstheten rundt (her:) banning øker. I det første utdraget bruker Jesper *jævlig* både som metaeksempel og spontant, noe som skaper vill latter blant de andre guttene. I neste utdrag (omtrent ti minutter senere), kommenterer Philip dette:

Jesper: Ja. Jævlig var jo jævlig stygt før.

¹⁰¹ Uttrykket ble først tatt i bruk av William Labov (1972b).

(høy latter)

Jesper: Jævlig var jo stygt før, men assa jeg føler at det har tapt veldig mye av den styrken sin.

[...]

Philip: Åsså, man tenker ikke over at jævlig er så stygt ikke sant. Du snakket om det i sted, når du sa ett eller annet så sa du jævlig to ganger eller noe sånt

Jesper: Men ikke sant -

Philip: Men tenker ikke over det ikke sant. Det er på en måte et vanlig adjektiv for å beskrive noe, hva som helst.

Dersom denne studien hadde til hensikt å finne ut hvor mye ungdom banner, ville det selvsagt vært svært uheldig å la ”stygge ord” være tema for samtalen. Når hensikten derimot er å undersøke om og eventuelt hvordan tabuspråket brukes som et ledd i å presentere seg selv, er det tvert om spennende å se hvordan informantene fremstiller sine holdninger til og erfaringer med tabuutfordrende ord og uttrykk. En legitim innvending er selvsagt at informantene kan komme til å presentere den utgaven av seg selv de (bevisst eller ubevisst) ønsker at en lærer skal se. Slike innvendinger møter jeg imidlertid (som beskrevet i punkt 4.2.2) med å pendle mellom det emiske og etiske perspektivet.

Selv lærer ved skole vest

Et annet viktig forbehold er at jeg selv var lærer ved skole vest på det tidspunktet fokusgruppene ble gjennomført. I tillegg var to av informantene i den ene fokusgruppen elever som jeg underviste i et av mine fag. Å intervju noen man kjenner, er ikke anbefalt i litteraturen rundt fokusgrupper (Halkier, 2005, s. 36-37). Spørsmålet er derfor hvilken innvirkning på interaksjonen elevenes kjennskap til meg som lærer ved skolen deres kan ha hatt?

La oss starte med de to elevene jeg selv underviste. Årsaken til at disse ble tatt med, var at jeg i tråd med Halkier (2005, s. 54) organiserte en pilotgruppe som de var en del av, også rekruttert fra norskklassen jeg kontaktet. Da den så viste seg å bli svært vellykket, lot jeg den inngå som en del av materialet mitt, og lagde følgelig ikke en ny gruppe. Dette skyldes at jeg på ingen måte merket noen forskjell på de elevene jeg hadde i klassen min og de resterende andre fire i gruppen, men slikt kan jeg selvsagt ikke vite med sikkerhet. Samtaletemaet var jo unektelig sensitivt, og som læreren deres opptrådte jeg nå i en ny rolle som de antagelig ikke

klarte å skille fra lærer-elev-relasjonen. Jeg tror likevel at skaden er mindre i en fokusgruppe enn i et individuelt intervju eller et gruppeintervju, i og med at formen minner mye om en hverdagslig samtale og min rolle som intervjuer er begrenset til en moderatorrolle.

Jeg vil anta at jeg var et relativt ukjent fjes for elevene i norskklassen ved skole vest (med unntak av de elevene jeg nevner ovenfor), til tross for at jeg jobbet der. Jeg presenterte meg derfor både som masterstudent og lærer ved skolen, på samme måte som jeg presenterte meg som masterstudent og lærer ved en annen videregående skole for elevene ved skole øst. Sånn sett var utgangspunktet likt: Jeg var lærer, men ikke deres lærer. Rekrutteringen gikk imidlertid lettere ved skole vest, kanskje som et resultat av at de følte seg trygge på at jeg ville ivareta deres integritet og anonymitet?

Å være lærer ved skole vest og slik ha førstehåndskjennskap til miljøet på skolen har selvsagt påvirket fortolkningene mine. Slike forforståelser kan (og bør) man ikke fjerne seg fra. Denne forforståelsen begrenser seg til imidlertid til skole vest, noe som innebærer at jeg har et noe bedre fortolkningsgrunnlag i møte med informanter fra vest enn fra øst.

4.4 Reliabilitet og validitet: noen refleksjoner rundt datas gyldighet

4.4.1 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet brukes om datas pålitelighet, som igjen er en forutsetning for at data skal bli valide (gyldige). Validitet handler så om å forsikre seg om at man undersøker det man satte seg som mål å undersøke og om hva man kan utlede på bakgrunn av forskningsprosjektet (Halkier, 2005, s. 113). I kvantitative undersøkelser kan reliabilitet for eksempel måles ved at flere forskere undersøker samme fenomen, eller ved at forskeren utfører samme undersøkelse noen uker senere¹⁰² (Johannessen m.fl., 2006, s. 46). Reliabilitet i kvalitativ forskning handler derimot ikke om at en annen forsker skal kunne gjennomføre studien og den påfølgende analysen og få samme resultat, til det er det svimlende mange ukontrollerbare faktorer som spiller inn. Eksempelvis kan ikke den sosiale interaksjonen som produserer og utgjør dataempirien gjenskapes, ikke engang av forskeren selv. Og like viktig: Fortolkningsprosessen i etterkant vil preges av forskerens erfaringsbakgrunn og subjektive

¹⁰² Dette betegnes som "test-retest-reliabilitet" (Johannessen m.fl., 2006, s. 46).

forståelse av interaksjonen som ligger til grunn for datamaterialet (Johannessen m.fl., 2006, s. 199).

På bakgrunn av disse grunnleggende forskjellene mellom kvantitative og kvalitative metoder, opererer Guba og Lincoln (1989) med andre begreper som mål på kvalitet i kvalitative studier: *pålitelighet*, *troverdighet*, *overførbarhet* og *overensstemmelse*. *Pålitelighet* handler om å gjøre forskningsprosessen eksplisitt og gjennomskuelig for andre slik at disse kan diskutere og evaluere den kunnskapen som etableres. Dette oppnår man ved å redegjøre for sin vitenskapsteoretiske forståelse, sine metodevalg, sine avveininger underveis og bearbeidingen av data (Halkier, 2005, s.111).

Troverdighet kalles også *begrepsvaliditet* i metodelitteraturen, og innebærer at forskerens funn må reflektere formålet med studien og den virkeligheten studien forsøker å beskrive. Det må altså være en sammenheng mellom forskningsspørsmål(ene), begrepsoperasjonalisering(er) og koding og kategorisering av datamaterialet for at funnene kan sies å være troverdige.

Overførbarhet viser til et mål om at man med utgangspunkt i forskningsprosjektet sitt skal kunne overføre kunnskap og slik trekke slutninger utover de opplysninger som har blitt samlet inn (Johannessen m.fl, 2006, s. 200). Kvalitative forskningsdesign, med sine få enheter og mange variabler¹⁰³, kan ikke romme et representativt utvalg av en gitt populasjon,¹⁰⁴ og det handler derfor ikke om statistiske generaliseringer. Målet er å kunne foreta noen *analytiske generaliseringer* på bakgrunn av dataempirien. ”Det betyr, at man kan generalisere fra fundne mønstre i sociokulturelle relationer i datamaterialet til idealtyper for disse relationer (Halkier, 2005, s. 113 med referanse til Blaikie, Johnson, og Kvale).

Den siste formen validitet innenfor kvalitativ forskning, er et krav om *overensstemmelse*. Kort fortalt består dette i at funnene må være et resultat av forskningen og ikke forskerens subjektive meninger (Johannessen m.fl., 2006, s. 210). Et transparent forskningsdesign som tar leserne med på alle overveielser og beslutninger imøtekommer langt på vei dette kravet. I tillegg er det viktig å være tydelig på hvilke teoretiske briller man ser fenomenet gjennom og ta sine forbehold. I dette kapitlet har jeg derfor forsøkt å ta høyde for svakheter ved

¹⁰³ Gerne kalt intensivt design av bl.a. Sayer, (1992, s. 243, her etter Halkier, 2005, s. 113).

¹⁰⁴ Dette gjelder for så vidt all kvalitativ forskning.

fokusgruppemetodikken og en rekke relasjonelle og metodiske aspekter ved kommunikasjonen i fokusgruppene som kan ha virket inn på produksjonen av dette datamaterialet.

4.4.2 Å generere analytisk

Ovenfor skrev jeg at målet med kvalitativ forskning er å kunne foreta noen analytiske generaliseringer. Som forklart i innledningskapitlet (1.6) bunner motivasjon bak denne avhandlinga i et ønske om å forstå hvilken rolle tabuspråket spiller i unge menneskers identitetsforhandlinger; om - og eventuelt hvordan - de presenterer seg selv gjennom (tabu)språket, og hvordan de regulerer (tabu)språkbruken for å tilpasse seg blant annet venner og foreldre. Dette forskningsspørsmålet kan selvsagt ikke besvares på en måte som beskriver tabuordenes rolle i alle ungdommers identitetsforhandlinger; sannsynligvis finnes det like mange svar på dette forskningsspørsmålet som det finnes ungdommer. Å generere analytisk innebærer heller ikke å finne en slags universell forklaringsmodell. Målet er snarere å lete etter tendenser og mønstre i materialet, eventuelt beskrive noen hovedtyper, eller idealtyper, som Halkier (2005, s. 113) kaller dem. Enkelte informanter vil kanskje gi uttrykk for tilnærmet like holdninger og lik (tabu)språkpraksis, slik at disse samlet danner grunnlaget for å beskrive én type ungdom. Andre informanter vil avvike fra denne beskrivelsen i varierende grad, og blant disse kan det så utkrystallisere seg andre fremtredende typer. ”Disse idealtyper fungerer som en slags kondensering af et kompleks af viden om typiske sociokulturelle relationer [...]”, skriver Halkier (ibid., s. 113). Det er imidlertid ikke slik at alle ungdommer vil passe inn blant – eller kjenne seg igjen i – en av disse idealtypene. Slike generaliseringer vil passe godt for enkelte, mindre godt for andre, og for noen vil de ikke være adekvate overhodet. Håpet er likevel at denne studien vil gi innsikt i hvordan forholdet mellom identitet og tabuspråk *kan* fortone seg blant ungdommer, og slik være en beskrivelse man kan diskutere videre ut fra.

4.4.3 Å beskrive en verden i konstant endring

Jeg har tidligere (3.2 og 4.3.1) knyttet min faglige forforståelse til sosialkonstruktivismen. Et sentralt epistemologisk spørsmål i så måte er hva vi kan vite om en verden som hele tiden rekonstrueres? Satt på spissen: Er denne studien overflødig, gitt at verden, slik jeg beskriver den, er i konstant endring? Jeg tror slike spørsmål best kan møtes med å påpeke at ingen

vitenskap, uavhengig av forforståelse og teoretiske briller, kan gjenspeile virkeligheten akkurat slik den er. All vitenskap er reduksjonistisk; den er og blir et forsøk på å beskrive en verden vi ikke kan fange i teorier og modeller – og kan følgelig aldri gjenspeile verden akkurat slik den er. Dette gjelder ikke minst for kvalitativ forskning, som i stor grad avhenger av forskerens fortolkningssevne. Fokusgruppene utsettes for første reduksjon i det den sosiale interaksjonen tas opp på lydbånd. Den andre reduksjonen av data skjer i det jeg transkriberer dette (jf. Halkier, 2005, s. 76). Sosialkonstruktivismen innebærer dessuten at verden ikke fortone seg lik for ulike individer heller. Analysene og tolkningene i de to kommende kapitlene er derfor et uttrykk for min fortolkning av informantenes språklige praksiser og identitetsforhandlinger, og det vil alltid være en mulighet for at de selv ikke kjenner seg igjen i disse fortolkningene.

Helt til slutt i dette kapitlet kan det være greit å minne om at dette er en tverrsnittsundersøkelse. Alle fokusgrupper ble gjennomført i løpet av et par uker, så det empiriske materialet stammer fra ett, relativt begrenset, tidspunkt. Ungdomsspråk er et ekstremt dynamisk og flyktig fenomen, og de ordene som informantene mine var opptatt av våren 2009, trenger slett ikke være de ordene 16-17-åringene bruker mest i dag, to og et halvt år senere. Avhandlingas styrke, slik jeg ser det, er imidlertid de identitetsprosessene som ligger forut for anvendelsen av disse ordene, samt de refleksjonene informantene gjør seg og de holdningene dette vitner om. Dette tror jeg i større grad er fenomener som kan sies å være gyldig over lengre tid.

5 Analyse av meningsinnhold

5.1 Innledning

Som tittelen på dette kapitlet indikerer, har jeg valgt å analysere studien min i tråd med en fenomenologisk analysemetode som Johannessen m.fl. kaller ”analyse av meningsinnhold” (2006, s. 162). I korthet innebærer dette at jeg strukturerer de temaene som kommer opp i fokusgruppene ved å etablere ulike koder som så organiseres i kategorier (se punkt 5.3), for slik å kunne identifisere sammenhenger, forskjeller og likhetstrekk. Dette vil igjen danne grunnlaget for den fortolkningen av meningsfulle mønstre og prosesser som beskrives i punkt 5.5 og 5.6, og som drøftes i lys av eksisterende forskning i sjette kapittel. Først skal jeg imidlertid klargjøre hva som utgjør datamaterialet mitt og hvordan dette har blitt bearbeidet (5.2-5.3), samt presentere samtlige tabuutfordrende ord og uttrykk nevnt i fokusgruppeintervjuene (5.4).

5.2 Hva utgjør data?

Ulike forskningsdesign kan ha ulike vinklinger på hva som skal regnes som data (Johannessen m.fl., 2006, s. 144). Mason (ref. i Johannessen m.fl., ibid.) nevner en rekke potensielle kilder til data forskeren må vurdere om hun skal inkludere: samhandling mellom intervjuer og informanter, ikke-verbale aspekter, feltnotater, erindringer og uskrevne fortolkninger og forholdet mellom lydopptak og transkripsjon. I en analyse av meningsinnhold er det selve innholdet i datamaterialet som står i fokus, derav navnet. Likevel kan ikke forskeren fri seg fra sine erindringer og umiddelbare fortolkninger, og hun vil, enten hun ønsker det eller ei, bringe disse med seg i møte med teksten. På samme måte vil forskerens forståelser alltid bygge på de forforståelser hun besitter, og disse må derfor synliggjøres og ligge som et premiss i studien. Dette har jeg forsøkt å gjøre i metodekapitlet.

Denne studien ser identitet og kjønn som noe som konstrueres i sosial samhandling mellom mennesker (jf. tredje kapittel). Når man arbeider ut fra et slikt sosialkonstruktivistisk perspektiv, kan man vanskelig unngå å la den sosiale interaksjonen inngå som en del av empirien (Halkier, 2005, s. 75-76). Det som blir sagt i fokusgruppene er preget av de normer og den sosial kontrollen som råder innenfor disse ungdomsgruppene. Informantene forhandler om mening, og som det går frem av forskningsspørsmålet mitt, tror jeg også at de presenterer

seg selv gjennom språket. Datamaterialet mitt består følgelig av både rapportert språkbruk og den sosiale interaksjonen denne rapporteringen kommer til uttrykk gjennom. Materialet består også av lydopptak og transkripsjoner av opptakene (se punkt 5.2.1 og 5.2.2). I

analyseprosessen har jeg gått frem og tilbake mellom lydopptak og transkripsjoner for å fange opp ulike nyanser. Mens transkripsjonene har vært viktige i den forstand at jeg får tid til å dvelle lenge ved hver ytring, har lydopptakene vært avgjørende for å huske og gjenoppleve (i den grad det lar seg gjøre) stemninger og dynamikker som ikke lar seg overføre til skrift.

5.2.1 Lydopptaket

Til sammen utgjør de fire fokusgruppene 4,5 timer lydopptak. De fleste fokusgruppene er på en drøy time, mens lydopptaket med gutter øst kun er på 45 minutter (se punkt 4.3.4).

Samtlige lydopptak er transkribert i sin helhet, og utgjør over 100 sider transkripsjoner. Dette datamaterialet ligger til grunn for analysen av meningsinnhold som vil bli ytterligere beskrevet videre i dette kapitlet. Jeg tok også feltnotater underveis og i etterkant av fokusgruppene som jeg vil støtte fortolkningen min på. Fremfor å se disse som data, bør de heller anses som en umiddelbar fortolkning av empirien som fokusgruppene produserer. Jeg rakk nemlig ikke å notere ”tilleggsopplysninger” som for eksempel ikke-verbale aspekter som mimikk og gester – og jeg har heller ikke videoopptak (jf. 4.3.2).

5.2.2 Transkripsjonen

Det fins ulike syn innen metodelitteraturen på hvorvidt lydopptak av fokusgruppene må transkriberes i sin helhet. Johannessen m.fl.(2006, s. 156) peker på at et typisk forskningsprosjekt med fire fokusgrupper lett kan føre til 80-120 sider transkripsjon (slik det er i mitt tilfelle), og at det derfor kan være lurt å høre på opptaket for så å plukke ut det som er relevant istedenfor å skrive ut alt.¹⁰⁵ Halkier (2005) poengterer derimot at skriftlige data er en forutsetning for å gjøre en systematisk analyse, og skriver ingenting om å utelate mindre relevante frekvenser av lydopptaket. Jeg har som nevnt transkribert intervjuene i sin helhet, men har fulgt Bloors råd (ref. i Halkier, 2005, s. 77) om at man ikke trenger å transkribere fokusgruppeintervju like rigid og detaljert som tradisjonen tilsier innenfor samtaleanalyse. Ifølge Kvale (2002) kan forskeren velge den transkripsjonsformen som er

¹⁰⁵ I et fenomenologisk forskningsdesign ser likevel Johannessen m.fl. ut til å mene at samtlige intervju bør transkriberes i sin helhet (jf. Johannessen m.fl., s. 81).

nyttig for sin forskning – det finnes ikke én sann og korrekt måte å transkribere på. I mitt tilfelle fant jeg det hensiktsmessig å transkribere med vekt på å få fram meningsinnholdet i det som informantene sier.¹⁰⁶ Jeg har derfor satt komma og punktum ut fra hva jeg mener gjengir meningsinnholdet best i skrift. Jeg har fulgt norsk rettskriving, men staver slangord slik de uttales (eks. *slæsk*, *slækk*) og markerer typiske ungdomsspråklige trekk som for eksempel *assa*, *ass* og *lissom*. Engelske lånord som uttales i overensstemmelse med engelsk er også stavet i henhold til engelsk rettskriving. Engelske lånord som er tilpasset norsk grammatikk er derimot skrevet ned slik de uttales (eks. *føkka* og *føkkings*). Det samme gjelder lånord fra ikke-vestlige språk (eks. *pænsjått*, *mænsjått* og *poddi*). Nøling er markert med tre prikker (...) og direkte sitat og pseudositat er markert med hermetegn. Avbrudd og avbrytelser, inkludert uferdige ord eller setninger, er markert med en kort strek (-). Overlappinger er markert med klammeparentes ([]) og andre paralingvistiske trekk som latter og utydelig tale er markert med henholdsvis (latter) og (utydelig) i parentes.

Informantene har fått fiktive navn. De som opprinnelig har et ”utenlandsk navn”, har fått et tilsvarende fiktivt navn, mens jeg har gitt typiske norske navn til informanter med etnisk norsk bakgrunn. Jeg oppgir mitt eget navn i sitatene. Å markere hvilken deltaker som sier hva er en utfordring når man verken har videofilmet fokusgruppene eller hatt med en assistent til å notere hvem som prater. Jeg hadde likevel mye hjelp i de første spørsmålsrundene hvor hver deltaker snakket etter tur, og kunne dermed gå tilbake til disse første spørsmålene for å identifisere stemmen til hver enkelt deltaker. Jeg mener selv at jeg i all hovedsak har klart å identifisere hvem som snakker til enhver tid, i alle fall i utsagn som strekker seg utover en enkelt ytring. Jeg tar likevel forbehold om at enkelte ytringer kan ha blitt tillagt feil person. Der jeg ikke har vært i stand til å gjenkjenne stemmen, har jeg valgt å sette (?) foran utsagnet. Dette gjelder særlig ved samtykking av type *m-m*, *ja*, *enig*, osv. Seks ungdommer, til tider veldig engasjerte, fører med seg en god del overlappinger og snakking i munnen på hverandre (som nevnt markert med []). Noen utsagn har derfor gått tapt, rett og slett fordi noen andre overdøvet det. De fleste utydelige utsagn er imidlertid markert med (utydelig), som nevnt over.

¹⁰⁶ Se transkripsjonssymbol side XIV.

5.3 Bearbeiding av fokusgruppedataene

5.3.1 Koding, kategorisering og begrepsliggjøring

Det første steget i analyseprosessen min besto i å få oversikt over materialet, som i en analyse av meningsinnhold gjøres gjennom koding, kategorisering og begrepsliggjøring.¹⁰⁷ Etter at jeg hadde transkribert samtlige intervju og fått en vis oversikt over hva informantenes fortellinger dreide seg om, begynte jeg å prøve meg frem med ulike koder som jeg merket den transkriberte teksten med. En kode var for eksempel ”foreldre”, en annen ”bannekontekster”¹⁰⁸. Kodeprosessen kan ikke skilles fra tolkningsprosessen (Johannessen m.fl., 2006, s. 165). Parallelt med kodingen begynte jeg å danne meg et inntrykk av datamaterialet, som igjen påvirket sammenslåingen av koder til mer abstrakte kategorier.¹⁰⁹ Noen kategorier måtte jeg senere forkaste da de skled for mye over i noen av de andre kategoriene, og andre kategorier måtte legges til etter hvert for å fange opp alle relevante data. Denne kodingen tok utgangspunkt i selve datamaterialet, og var følgelig en induktiv prosess. Senere¹¹⁰ valgte jeg å gruppere disse kategoriene i to hovedtema, *selvpresentasjon* og *selvregulering*. Selvpresentasjon i informantenes fortellinger ble avslutningsvis analysert med utgangspunkt i annen teori, og har slik også vært gjenstand for deduktiv analyse. Denne vekslingen mellom induktiv og deduktiv metode mener jeg kjennetegner analyse- og tolkningsprosessen min slik den kommer til uttrykk i punkt 5.5 (om selvregulering og selvpresentasjon), samt i det rene tolkningskapitlet (kap. 6). Analyseprosesser er og blir en runddans mellom teori, metode og data (Wadel, 1991, s. 127).

¹⁰⁷ Enkelte anbefaler at første steg i analyseprosessen skal bestå i at forskeren sammenfatter hvert intervju til et sammendrag av meningsinnhold (jf. bl.a. Thagaard, ref. i Johannessen m.fl., s. 136). Jeg valgte å ikke gjøre dette ettersom jeg opplevde fokusgruppeintervjuene som så komplekse og mangfoldige at en sammenfatning uansett ville blitt overfladisk. I mitt tilfelle tjente kodingen og kategoriseringen samme formål, med den fordel at jeg fikk gjøre sammenfatningene innenfor hver kategori.

¹⁰⁸ Alle ulike situasjoner informantene opplyser at de bruker stygge ord i.

¹⁰⁹ Thagaard referert i Johannessen (2006) skiller mellom beskrivende koder og tolkende koder. De beskrivende kodene fungerer som merkelapper på datamaterialet, mens de tolkende kodene utledes av de beskrivende kodene, og viser noen tendenser i materialet og hvordan dette kan fortolkes.

¹¹⁰ og i tråd med anbefalinger innenfor metodelitteraturen om fenomenologiske analyser av meningsinnhold (se bl.a. Johannessen m.fl. 2006, s. 164-167).

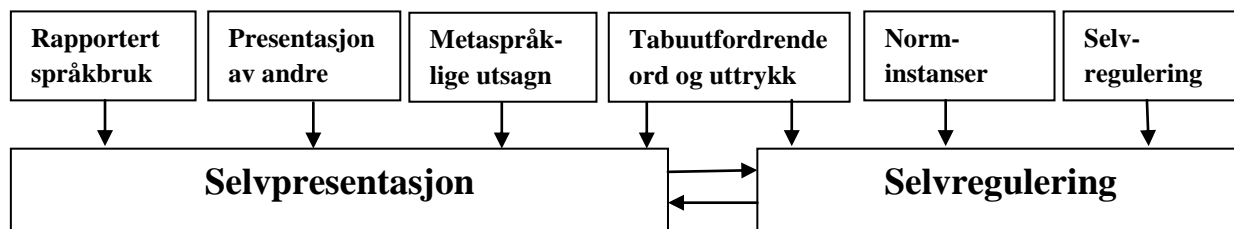
5.3.2 Presentasjon av kategorier og hovedtema

Etter litt prøving og feiling kom jeg frem til seks kategorier jeg mener er meningsbærende i den forstand at de oppsummerer og samler de mest påfallende aspektene ved samtlige fire fokusgruppeintervju (se vedlegg 5). Den første kategorien har kodeordet *rapportert språkbruk og rapportert språkholdninger*.¹¹¹ Denne kategorien rommer alt informantene sier om sin egen bruk av stygge ord, inkludert de holdninger og følelser som kommer til uttrykk i den sammenheng. Den andre kategorien heter *presentasjon av andre*, og rommer alle utsagn der informantene uttaler seg om ”andre”, det vil si mennesker eller grupper som de selv ikke umiddelbart ser ut til å definere seg selv som en del av. Tredje kategori samler alle *metaspråklige utsagn om tabuspråk*. Fjerde kategori heter *tabuutfordrende ord og uttrykk*, og viser alle tabuord informantene kommer inn på i løpet av fokusgruppeintervjuene. Femte kategori er kodet med begrepet *norminstanser*. Her samler jeg all data som sier noe om hvem informantene tar språklig hensyn til (akkomodasjon) og følgelig regulerer språket sitt etter (divergens og konvergens). Sjette kategori, *selvregulering*, rommer utsagn som omtaler slik akkomodasjon.

Neste steg i analyseprosessen kalles *kondensering* innenfor metodelitteraturen (se bl.a. Johannessen m.fl. 2006, s. 166-167). Kondensering innebærer å trekke ut alt kodet - og følgelig meningsbærende - datamateriale. Tekstfragmenter merket med samme kode ble så samlet i egne dokumenter. De fleste kategorier ble fordelt i en tabell der de ulike fokusgruppene ble speilet mot hverandre, slik at likheter og forskjeller mellom de ulike fokusgruppene kom tydelig til uttrykk. Jeg analyserte kategorien *tabuutfordrende ord og uttrykk* mer inngående, ettersom jeg gikk ut ifra at de ordene informantene var opptatt av ville gi verdifull informasjon også om informantenes forhandling om identitet gjennom (blant annet) tabuspråket. I kondenseringsfasen av analyseprosessen (jf. 5.4.2) innså jeg at datamaterialet kodet som *rapportert språkbruk og språkholdninger*, *presentasjon av andre*, og *metaspråklige utsagn* alle kunne tolkes som et uttrykk for hvordan informantene ønsket å presentere seg selv. Det ble også tydelig av selvregulering og norminstanser umulig kunne behandles atskilt. Kategoriene ledet slik ut i to hovedtema, *selvpresentasjon* og

¹¹¹ Forkortet til rapportert språkbruk i modellen under – av plasshensyn.

selvregulering.¹¹² Forholdet mellom selvpresentasjon, selvregulering og de opprinnelige kategoriene har jeg valgt å illustrere gjennom følgende figur:

Figur 3: Forholdet mellom kategorier og tema i analysen.

Som figuren viser, inngår *tabuutfordrende ord og uttrykk* i begge temaene. I punkt 5.4 presenterer jeg samtlige tabuutfordrende ord og uttrykk som dukker opp i fokusgruppeintervjuene. Fremstillingen av disse har klare likhetstrekk med kvantitativ analyse, slik analyse av meningsinnhold gjerne har (Johannessen m.fl., 2006, s. 162). På bakgrunn av hvilken relevans de tillegges av informantene, velger jeg ut tabuord som jeg mener er særlig meningsbærende, og som jeg ønsker å fokusere ekstra på i analysen.

Begrepene *selvpresentasjon* og *selvregulering*¹¹³ ble introdusert allerede i innledningskapitlet (1.2.1), i og med at begrepene ligger tett opp til forskningsspørsmålet mitt, og samtidig sier mye om hvordan jeg har fortolket datamaterialet. De står i et gjensidig avhengighetsforhold til hverandre, noe jeg mener illustreres godt i følgende sitat fra Hogg og Vaughan (2011, s. 138): ”Selves are constructed, modified and played out in interaction with other people. Since the self that we project has consequences for how others react, we try to control the self that we present”. Selvpresentasjon og selvregulering som begrep og tema i analysen må slik forstås som et uttrykk for de *identitetsforhandlinger* individet bedriver i samspill med omgivelsene sine (se kapittel 3).

¹¹² Disse temaene er mer abstrakte enn de opprinnelige kategoriene, slik metodelitteraturen anbefaler (Johannessen m.fl., s. 2006, s. 166).

¹¹³ Selvregulering kalles både *self-regulation* og *self-monitoring* innenfor sosialpsykologien, og er langt fra et entydig begrep. Kjernen i begrepet er imidlertid entydig: Individet tilpasser og regulerer atferden sin, bevisst eller ubevisst, i henhold til konteksten og målet med selvpresentasjonen.

5.4 Tabuutfordrende ord og uttrykk¹¹⁴

Det finnes som nevnt (jf. punkt 1.2.2) ingen fasit på hva som bør regnes som et tabuord. I denne fremstillingen har jeg som et hovedprinsipp valgt å inkludere samtlige ord som ble nevnt eksplisitt og i sammenheng med stygt språk,¹¹⁵ med unntak av de ordene som informantene selv enstemmig definerte annerledes.¹¹⁶ Tabell 1 viser hvilke ord som ble rapportert i samtlige fokusgrupper, i tre av dem, i to – eller som bare forekommer i én av gruppene. Jeg gjør oppmerksom på at fremstillingen viser alle stygge ord de snakket om, ikke bare de ordene de rapporterer å bruke selv. Nestenbanneord presenteres i et eget underpunkt til sist i dette avsnittet. Jeg har forklart de ord jeg antar kan være ukjent for leseren i fotnoter.

Fokusgruppe	Gutter vest	Jenter vest	Gutter øst	Jenter øst
Ord og uttrykk som nevnes i samtlige grupper	<i>fitte, hore, (fy) faen, jævlig/jævla, neger, jøde, morra di¹¹⁷, pikk, (fuck-relaterte ord)</i>			
Ord og uttrykk som nevnes i tre av gruppene	<i>homo</i>	<i>homo</i>	-	<i>homo</i>
	<i>homse</i>	<i>homse</i>	-	<i>homse</i>
	<i>føkka, føkkings¹¹⁸</i>	<i>føkka</i>	-	<i>føkka, føkkings</i>
	<i>helvete</i>	<i>helvete, fytti helvete</i>	-	<i>helvete</i>
	<i>herregud</i>	<i>herregud</i>	-	<i>herregud</i>
	<i>drit(t)</i>	<i>drit(t)</i>	-	<i>drit(t)</i>
	<i>løs</i>	<i>løs</i>	-	<i>løs</i>
	<i>player</i>	<i>player</i>	-	<i>player</i>
	<i>wolla, walla</i>	<i>wolla</i>	-	<i>wolla, walla</i>

¹¹⁴ Jeg valgte helt bevisst å unngå å tematisere konkrete tabuord da jeg i forkant av fokusgruppene laget en intervjuguide (se vedlegg 4), ettersom jeg ikke ønsket å legge føringer på hvilke ord de skulle snakke om. Jeg mener derfor det ligger viktig informasjon ikke i bare det som blir sagt om de ulike ordene, men også i hvilke ord de faktisk valgte å snakke om.

¹¹⁵ Blant jenter øst var enkelte svært opptatt av at alt språk som avviker fra det de oppfattet som et standardtalemål (basert på Oslo vest-dialekten) var stygt. To av informantene mener for eksempel at –a-ender i bestemt form hunkjønn er grammatisk ukorrekt. Slike oppfatninger av stygt språk har jeg utelatt fra fremstillingen under. Jeg vil imidlertid diskutere dette under punkt 5.6.3.

¹¹⁶ *Chillern* (av. eng. å slappe av) og *lættis* (latterkrampe, også brukt som adjektiv synonymt med ”morsomt”) er begge eksempler på ord nevnt av fokusgruppene i vest. Samtlige informanter er enige om at dette ikke er stygt.

¹¹⁷ Også referert til som *mora-di* (med en –r) i enkelte andre studier. Jeg har valgt å bruke to for å understreke uttalen. Mora di kan brukes i lengre fornærmelser og i utrop. At det er en hore man beskylder ”morra” for å være, behøver ikke presiseres. Uttrykket er forbudt i Oslo skolene, da det skal ha vært foranledning til mye slossing (Østby, 2005.s. 83).

¹¹⁸ *Føkka* og *føkkings* kommer av engelsk *fuck* som er slang for å ha sex, tilsvarende *knulle* og *pule* på norsk. *Føkka* og *føkkings* har blitt tilpasset norsk morfologi og fungerer som henholdsvis adjektiv og forsterkende ledd foran et adjektiv (*han er så føkka, hun er en føkkings idiot*). Betydningen er imidlertid ikke at man er (ny)pult, men derimot at man er ”ødelagt”/”skadet” (jf. Østby, 2005).

	<i>koran</i>			<i>koran</i>
	<i>balle</i>	-	<i>balle</i>	<i>balle</i>
	<i>fuck you, fucked up</i>	-	<i>fakk deg, fuck</i> ¹¹⁹	<i>fuck you, fuck off</i>
	<i>søsterknüller</i>	-	<i>søsterpuler</i>	<i>søsterpuler</i>
	<i>pænsjått</i> ¹²⁰		<i>pænsjått</i>	<i>pænsjått</i>
	<i>poddi</i> ¹²¹	-	<i>poddi pænshalla</i> ¹²²	<i>Poddi/pondi</i>
Felles for gutter vest og jenter vest	<i>oh my God</i>	<i>oh my God</i>	-	-
	<i>OMG</i> ¹²³	<i>OMG</i>	-	-
	<i>helsike</i>	<i>helsike</i>	-	-
	<i>sykt</i>	<i>sykt</i>	-	-
Felles for jenter vest og jenter øst	-	<i>mannehore</i>	-	<i>mannehore</i>
	--	<i>horunge</i>	-	<i>horunge</i>
	-	<i>slut</i>	-	<i>slut</i>
	-	<i>tulling</i>	-	<i>tulling</i>
	-	<i>bitch/bitchy</i>	-	<i>bitch</i>
		<i>whore</i>	-	<i>whore</i>
Felles for gutter vest og gutter øst	<i>pakkis</i>	-	<i>pakkis</i>	-
Felles for gutter øst og jenter øst	-	-	<i>mulatt</i>	<i>mulatt</i>
	-	-	<i>bikkje</i>	<i>bikkje</i>
	-	-	<i>kohta/kohti</i> ¹²⁴ , "kotta kamini"	<i>kohta/kohti</i>
	-	-	<i>chipper</i> ¹²⁵	<i>chipper</i>
	-	-	<i>mænsjått</i> ¹²⁶	<i>mænsjått</i>
	-	-	<i>morrapuler</i>	<i>morrapuler</i>
Felles for gutter	<i>drittsekk</i>	-	-	<i>drittsekk, drittunge</i>

¹¹⁹ Utropet *fuck* (*føkk*) brukes som banneord jamfør *faen*, men kan også ta objekt: *føkk deg* (*faen ta deg*).

¹²⁰ *Pænsjått* kommer, ifølge Østby (2005), av punjabi og refererer til en som har seksuell omgang med søsteren sin, tilsvarende *søsterknüller/søsterpuler*. Kan også uttales med -d til slutt. Fokusgruppen med gutter øst mener ordet kommer fra urdu.

¹²¹ *Poddi/pondi* betyr i følge informantene *fitte* på tamilsk. *Podda* kommer fra punjabi, og der det også er slang for det kvinnelige kjønnsorgan (Østby, 2005). En av informantene mine mener det også betyr *fitte* på albansk.

¹²² Jeg har ikke klart å finne det konkrete innholdet i uttrykket *pænshalla*, men "pæn" refererer til søster, så antagelig betyr det noe i retning av "fitta til søstera di".

¹²³ *OMG* er et initialord, en forkortelse for *oh my God*. Forkortelsen kan uttales både på engelsk og norsk. Engelsk uttale er likevel vanligst, og den norske uttalen kan anses som en slags oversettelse av den engelske forkortelsen. Brukes utelukkende humoristisk av informantene. Det er også mulig å se *OMH* som et nestenbanneord, ettersom det bare antyder det opphavelige innholdet (jf. punkt 2.4.2).

¹²⁴ *Kohta/kohti* (subs.) kommer fra punjabi og betyr "hannhund" og tisse. Ifølge Østby (2005) brukes ordene entydig negativt.

¹²⁵ *Chipper* betyr østasiat. Kommer ifølge Østby (2005) av slanguttrykket *chip-chap* med samme betydning.

¹²⁶ *Mænsjått* eller *mæsjått* (ulik uttale blant informantene) er for så vidt jeg vet ikke registrert i andre fagtekster. Ifølge informantene mine betyr det *morrapuler* på urdu og/eller punjabi. Dette bekreftes av nettstedet Youswear.com, som staver ordet *ma:chod*.

vest og jenter øst	<i>svarting</i>	-	-	<i>svarting</i>
	<i>potet</i>	-	-	<i>potet</i>
Ord og uttrykk som bare forekommer i én gruppe	Gutter vest: <i>gaylord</i> ¹²⁷ <i>kuk i ræva</i> <i>pikk i ræv</i> <i>satan</i> <i>”det er bedre å drive hor enn å knulle Noor”</i> <i>pule</i> <i>støgg</i> <i>hvitskalle</i> <i>kuse/kusse</i> <i>skækk</i> <i>hater</i> <i>dum</i> <i>“in shalla walla halla</i> <i>bænsalla”</i> ¹²⁸ <i>ins alla bror</i> <i>”bestemoren din til oldemoren din suger balla mi”</i> ¹²⁹ <i>freak</i> <i>fucking hell</i>	Jenter vest: <i>løstøs</i> <i>manwhore</i> <i>fittefaen</i> <i>kug</i> ¹³⁰ <i>retard/tard</i> <i>mongo</i> <i>MILF</i> <i>tilbakestående</i> <i>sykt</i> <i>slesk</i> <i>shit</i>	Gutter øst: <i>damn</i> <i>hell</i> <i>”er du gæren”</i> <i>polakk</i> <i>sigøyner</i> <i>pikksuger</i> <i>idiot</i>	Jenter øst: <i>faderen</i> <i>brenn!</i> <i>dåse</i> <i>mora til Per</i> ¹³¹ <i>kæbe</i> ¹³² <i>ludder</i> <i>fitteunge</i> <i>guling</i> <i>hving</i> <i>terrorist</i> <i>hitler</i> <i>nazi</i> <i>quisling</i> <i>bondeknøl</i> <i>kølle</i> <i>tøyte</i> <i>rompeffes</i> <i>pimp</i> <i>ape</i> <i>bavian</i> <i>gris</i> <i>gandoo</i> ¹³³ <i>lø, olle og bror</i>
Antall ord i hver gruppe	51	39	29	66
Antall ulike ord og uttrykk totalt	112			

Tabell 1: Samtlige tabuutfordrende ord og uttrykk nevnt i fokusgruppene.

¹²⁷ *Gaylord* betyr ifølge gutter vest at ”du er den største homsen av alle”, ”du er herren av homsene”. De påpeker imidlertid også at ”det kan bety hva du vil”.

¹²⁸ Uttrykket *in shalla walla halla bænsalla* er en parodi på østkantungdom. Uttrykket som helhet har så vidt jeg kan se ingen konkret betydning, men er derimot en etterligning basert på hvordan de ikke-vestlige ordene oppfattes.

¹²⁹ Uttrykket *bestemoren din til oldemoren din suger balla mi* er en parodi på en gutt på skole vest som ikke deltar i fokusgruppen.

¹³⁰ Informanten uttaler ordet *kug* med bløt konsonant jamfør dansk.

¹³¹ *Morra til Per* forklares å være et fast uttrykk i dette klasse-miljøet. Det refererer ikke til en konkret person (ingen i klassen heter Per), og ser ut til å bli brukt først og fremst humoristisk og som en ufarliggjøring av *morra di*-uttrykkene (se nestenbanneord under). I og med at Per ikke finnes, er det heller ingen som tar seg nær av dette, ifølge jentene.

¹³² *Kæbe* kommer av berbisk der det opprinnelig betyr prostituert (Østby, 2005). Ifølge Østby (ibid.) brukes ordet først og fremst som et synonym for jente, men ordet oppfattes som stygt av noen av informantene mine. Østby (ibid.) mener uttalen spiller en rolle. Dersom man uttaler ordet med en harkende h, som på berbisk, oppfattes det entydig negativt, mens stum h åpner for begge tolkninger.

¹³³ Ifølge informantene mine betyr ordet *gandoo* homofil på urdu eller punjabi. På nettstedet you.swear.com nevnes liknende betydninger.

Som tabellen viser, finner vi flest ulike tabuutfordrende ord og uttrykk blant jenter øst (66). Gutter vest nevner 51 ulike tabuord, jenter vest 39 og gutter øst bare 30. At jenter øst skulle komme til å ramse opp over dobbelt så mange tabuord som gutter øst, er noe uventet sammenlignet med foreliggende forskning. Som nevnt i punkt 2.2.1 om slang, viser Opsahl, Røyneland og Svendsens (2008) studier av ”taggen” [*lang=X*] i NoTa-korpuset at gutter ”rest” har flest forekomster av slang og lånord, mens jenter ”rest” har færrest forekomster. Gutter vest er representert med 153 og jenter vest med 143. Undersøkelsen er selvsagt ikke sammenlignbar med min studie. For det første handler undersøkelsen av taggen [*lang=X*] om *anvendt* språkbruk (i motsetning til rapportert språkbruk), og for det andre inkluderer den all slang og lånord, ikke bare tabuutfordrende ord og uttrykk. Som det vil gå frem av den videre analysen min, distanserer mange av jentene i øst seg fra bruken av de tabuutfordrende ordene de nevner (jf. punkt 5.5.2 og 5.6.3), og det er derfor interessant at informantene i denne fokusgruppen likevel *nevner* flest tabuord. I den sammenheng må det kommenteres at fokusgruppen med jenter øst varte drøye ti minutter lenger enn fokusgruppen med jenter vest og gutter vest, og hele 20 minutter lengre enn fokusgruppen med gutter øst. Etter at 55 minutter hadde passert, ble det imidlertid kun nevnt ett nytt tabuord i fokusgruppen med jenter øst. Antagelig har samtalestilen mer å si for det påfallende sprikende resultatet mellom jenter øst og gutter øst. Jenter øst har et høyt tempo på samtalen og overlapper hverandres ytringer, mens gutter øst holder et langsomt taletempo uten mange avbrudd og overlappinger.¹³⁴

Som det går frem av tabellens øverste rad, er åtte tabuord representert i samtlige fokusgrupper: *fitte*, *hore*, (*fy*) *faen*, *jævlig/jævla*, *neger*, *jøde*, *mora di* og *pikk*. I tillegg nevnes ulike uttrykk med *fuck* i samtlige fokusgrupper. *Fuck* opptrer i mange varianter: *fuck you*, *fuck off*, *fucked up*, *fakk deg*, *føkka*, *føkkings* og *fucking hell*, men ingen av formene er nevnt i samtlige fokusgrupper. Blant de ordene som er rapportert i tre av fokusgruppene finner vi: *homo*, *homse*, *føkka/føkkings*, (*fytti*) *helvete*, *herregud*, *drit(t)*, *løs*, *player*, *wolla*, *wallah koran*, *balle*, *poddi*, *søster knuller* og *pænsjått*. De resterende ordene forekommer i to eller bare én av gruppene.

Enkelte ord i tabellen bør vel strengt tatt ikke klassifiseres som tabuord. En gutt i vest var eksempelvis veldig opptatt av at det er stygt å si *hater*. *Dum*, *tulling* og *idiot* brukes som

¹³⁴ Andre mulige tolkninger drøftes under punkt 5.6.1 og 5.6.3.

skjellsord og må følgelig med i tabellen, selv om både *hater*, *dum*, *tulling* og *idiot* er å regne som normalord. For *støgg* er saken en annen, da dialektformen med vokalen –ø blant gutter vest ser ut til å være forbeholdt skjellsordformen.¹³⁵ Som jeg vil komme tilbake til i punkt 5.6.2, mener jeg dette kan forstås som en form for *stilisering*¹³⁶, på lik linje med *ræv* for *rompe* i uttrykket *pikk i ræv*, også nevnt blant gutter vest. Jenter øst definerer enkelte slangord, som i utgangspunktet ikke refererer til noe tabubelagt, som stygge. *Lø*¹³⁷, *olle*¹³⁸ og *bror*¹³⁹ er eksempler på dette. Disse ordene er typiske eksempler på slangvokabular i den multietnolektiske stilen omtalt i punkt 2.3. Jenter øst er generelt mer opptatt av hva som er ”korrekt norsk”, slik de selv formulerer det (jf. punkt 5.6.3), og disse ordene kan derfor være rapportert som stygge fordi de representerer en språkstil, den multietnolektiske, som jentene synes er feilaktig og stygg (mer om dette i punkt 5.6.3).

Nestenbanning

Et av spørsmålene i intervjuguiden gjelder hva informantene sier hvis de skal forsøke å unngå å banne (men likevel har behov for å si noe). I den sammenheng nevner informantene et lite antall såkalte nestenbanneord (jf. punkt 2.4.5). Dette spørsmålet ble imidlertid ikke stilt til gutter øst, og det er derfor ingen eksempler fra den fokusgruppen. Både jenter øst, jenter vest og gutter vest nevner *fillern* og (*fy*) *søren(klype)* som potensielle nestenbanneord. Jenter vest oppgir dessuten *dægern*, *bavian*, *au* og *fytte grisen*, mens gutter vest nevner *herreli*, *dumrian* og *fy farao*. Jenter øst, særlig de med tamilsk bakgrunn, forteller at navn på dyr er effektive nestenbanneord (først og fremst skjellsord) på norsk, og eksemplifiserer med *ape*, *gris*, *bavian* og *bikkje*. Tilsvarende ord nevnes også som banneord, og jeg tolker det slik at ordene gjerne er tabuord på informantenes morsmål, mens de oversatt til norsk får et mildere uttrykk. Jenter øst bruker dessuten to nestenbanneord spontant i samtalen: *musevisa* og *f-ordet* (se punkt 5.6.3). Antagelig fungerer *mora til Per* også som et nestenbanneord? ”Per” er, ifølge jentene,

¹³⁵ Gutter vest sier nemlig *stygg* og *stygt* med –y når de bruker adjektivet til å evaluere språk i fokusgruppen, men uttaler ordet med –ø når de rapporterer det som et skjellsord

¹³⁶ Rampton (2009, s. 149) forklarer begrepet *stilisering* (*stylization*) slik: ”Stylization involves reflexive communicative action in which speakers produce specially marked and often exaggerated representations of languages, dialects and styles that lie outside their own habitual repertoire [...]”.

¹³⁷ Ifølge Trytis slangordbok (2008) er *lø* en interjeksjon eller et svarord (nei).

¹³⁸ *Olle* brukes, ifølge Slangordboka 2005, som ”oi, eller hvis noen overrasker deg positivt”.

¹³⁹ *Bror* er et tiltalenavn til kamerater, men jentene mener guttene også sier det til jenter av og til, noe de ikke liker.

en fiktiv person, og uttrykket fornærmer dermed ingen, selv om det henspeiler på noe tabubelagt (jf. definisjon av nestenbanneord i punkt 2.4.5).

I den videre klassifiseringen har jeg valgt å utelate nestenbanneordene. Dette skyldes hovedsakelig at informantene selv er samstemte om at disse ordene ikke er tabu, men også at ordene ikke tillegges relevans av informantene selv. Dyrenavnene nevnt av jenter øst er derimot inkludert i fremstillingen, ettersom disse ser ut til å være tabubelagt på informantenes morsmål. *Kohta/kohti* (av punjabi), som betyr henholdsvis hannhund og tisper, har for eksempel en klar negativ ladning blant informantene i øst (jf. Østby, 2005).

5.4.1 Fra hvilke språk stammer de tabuutfordrende ord- og uttrykkene?

Forskning på ungdomsspråk i Oslo knyttet til UNO (*Ungdomsspråk og Språkkontakt i Norden*), UPUS (*Utviklingsprosesser i urbane språkmiljø*) og NoTa (*Norsk Talespråkskorpus*) har gitt meg grunn til å tro at det ligger verdifull informasjon også i hvilket språk tabuordene er hentet fra. Følgende tabell viser den prosentvise fordelingen av tabuutfordrende ord og uttrykk på norsk, engelsk og andre språk fordelt på hver fokusgruppe og samlet sett:

	Gutter vest	Jenter vest	Gutter øst	Jenter øst	Samtlige fokusgrupper
Norsk	64,5 %	69,3 %	65,5 %	66,5 %	66,5 %
Engelsk	21,5 %	28,2 %	14 %	13,5 %	19,3 %
Andre språk	14 %	2,5 %	20,5 %	20 %	14,2 %
Totalt:	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabell 2: Prosentvis fordeling av tabuutfordrende ord og uttrykk fra norsk, engelsk og andre språk i fokusgruppene.

Som tabellen viser, er majoriteten av tabuordene norske ord. 66,5 % i gjennomsnitt, en andel som er relativ lik i samtlige fokusgrupper. Engelske låneord (inkl. engelske ord som har blitt tilpasset norsk bøyingsystem) utgjør 19,3 %. Her ser vi at informantene i vest nevner betydelig flere ord på engelsk enn hva informantene i øst gjør, og at jenter vest nevner flere enn gutter vest. Opsahl, Røyneland og Svendsens funn i NoTa-korpuset (2008) viser samme tendens. Jenter vest er i følge forskerne, den gruppen som bruker flest ulike ord fra engelsk (ibid.). Jenter vest skiller seg også ut ved å nevne langt færre tabuutfordrende ord og uttrykk

fra andre språk (2,5 %). Gjennomsnittet ligger på 14, 2 %, men det er gutter øst og jenter øst som trekker dette gjennomsnittet opp med sine henholdsvis 20,5 % og 20 %.

I likhet med Opsahl, Røyneland og Svendsen (ibid.), viser mine funn at lånord fra andre språk enn norsk og engelsk er mest utbredt i øst. Søk på taggen *[lang=X]* i NoTa-korpuset avdekker at gutter ”rest” står for så å si alle ordformene fra andre språk enn norsk og engelsk: 53 ordformer mot 4, 3 og 5 blant henholdsvis gutter vest, jenter vest og jenter rest (ibid.). I UPUS-materialet¹⁴⁰ finner Opsahl (2009, s. 189-190) at gutter i multietniske miljøer står for 87 % av forekomstene av *wolla* (jf. punkt 2.2.2 og 2.3), og at jentenes resterende prosentandel i stor grad består av metaeksempler.¹⁴¹ I mitt materiale nevner jenter og gutter i øst prosentvis like stor andel lånord fra andre språk enn norsk og engelsk, men jenter øst nevner langt flere *ulike* ord (jf. punkt 5.4). Min studie handler hovedsakelig om metaeksempler i form av rapportert språkbruk, men det er likevel interessant at jenter øst nevner flere ord enn gutter øst, og at de, regnet i prosent, nevner en like stor andel ord fra ikke-vestlige språk.

5.4.2 Hva handler tabuordene om?

Jeg ønsket å se hvilke emneområder som er opphav til de innrapporterte tabuordene. Med utgangspunkt i de innrapporterte ordene fant jeg det hensiktsmessig å dele dem inn i ord som refererer til (1) religion, (2) seksualitet, (3) diskriminering (etnisitet, hudfarge, tro og ideologi), (4) avføring, (5) familie, (6) dyr og (7) personlige egenskaper (utseende, helse og intelligens). Noen ord passer imidlertid inn i flere kategorier, eksempelvis *fittefaen* og *morrapuler*, men har blitt plassert i henhold til det jeg mener er det sentrale tabuet i ordet. Resultatet er fremstilt i prosent i tabellen på neste side.

¹⁴⁰ UPUS undersøker utelukkende språket i multietniske miljøer, og det finnes derfor ikke tilsvarende tall for Oslo-Vest.

¹⁴¹ Svendsen og Røyneland (ref. i Opsahl, 2009, s. 190) konkluderer også med at lånord, slang og diskursmarkører som *wolla* først og fremst er et maskulint fenomen.

Kategorier	Tabuord	Prosentandel
Religion	<i>(fy) faen, jævlig/jævla, helvete, fytti helvete, helsike, herregud, wolla, walla koran, oh my God, OMG, satan hell, damn, faderen, brenn¹⁴², "in shalla wallah halla bænsalla"¹⁴³, ins alla bror, fucking hell</i>	15 %
Seksualitet	<i>fitte, hore, homo, homse, føkka, løs, player, balle, fuck, fuck you, føkk deg, fucked up, fuck off, føkkings-, pikk, pikk i ræv, mannehore, slut, poddi, poddi pænsalla, gaylord, kuk i ræva, knulle, pule, kuse/kusse, løstøs, whore, manwhore, fittefaen, kug, pikksuger, dåse, kæbe, ludder, kølle, tøyte, pimp, gandoo, "det er bedre å drive hor enn å knulle Noor", fitteunge.</i>	36 %
Diskriminering	<i>neger, jøde, pakkis, mulatt, chipper, svarting, potet, hvitskalle, polakk, sigøyner, guling, hviting, terrorist¹⁴⁴, hitler, nazi, quisling</i>	14,3 %
Avføring	<i>drit(t), drittsekk, drittunge, rompefjes, bæsj, bæsj i rumpa, shit</i>	5,2 %
Familie	<i>morra di, søsterknüller, pænsjått, mænsjått/matsjot, søsterpuler, morrapuler, MILF (Mother I would Like to Fuck), morra til Per, horunge, "bestemoren din til oldemoren din suger balla mi"¹⁴⁵</i>	9 %
Dyr	<i>bitch, bitchy, bikkje, kohta/kohti, kothi kamini, ape, bavian, gris</i>	7 %
Personlige egenskaper	<i>sykt, tulling, støgg, skækk, dum, retard, tard, mongo, tilbakestående, slesk, stressa, "Er du gæren", idiot, bondeknøl</i>	12,5 %
Totalt:		100%

Tabell 3: Prosentvis fordeling av tabuords tematiske opphav

Som tabellen viser, har 36 % av ordene sitt opphav i seksualitet og seksualmoral. 15 % av tabuordene har religiøs tilknytning og 14,3 % viser til ord som, brukt som skjellsord, diskriminerer etnisitet, hudfarge, tro og ideologi. Personlige egenskaper, familie, dyr og avføring utgjør henholdsvis 12,5 %, 9 %, 7 % og 5,2 %.

Dersom dette hadde vært en studie av faktisk språkbruk i samtaler mellom ungdom, vil jeg anta at den prosentvise fordelingen ville fortonet seg noe annerledes. For eksempel brukes

¹⁴² Jeg har plassert *brenn!* under "Religion" fordi jeg antar ordet er en forkortelse av "Brenn i helvete", og at helvete her er underforstått. Dette er min tolkning, og jeg vet ikke om det er slik informanten forstår ordet.

¹⁴³ En parodi på østkantungdom. Her har jeg lagt vekt på det religiøse innholdet i *wallah*.

¹⁴⁴ *Terrorist* har blitt plassert i denne kategorien fordi informantene forklarer at den brukes om muslimer.

¹⁴⁵ Parodi på en gutt på skole vest som ikke deltar i fokusgruppen.

drit(t)- og *jævlig*, ifølge både forskning ¹⁴⁶ og informantene selv, hyppig som henholdsvis prefikser i og forsterkende ledd til et evaluerende ord; *dritdigg*, *jævlig fin*, ¹⁴⁷ og opptrer følgelig i langt flere sammenhenger enn for eksempel typiske skjellsord.

5.4.3 Rapportert og spontan bruk av tabuord

Denne studien tar utgangspunkt i informantenes rapporterte språkbruk og språkholdninger, i motsetning til for eksempel UNO og UPUS, som studerer ungdomsspråklige trekk i samtaler mellom ungdom uten voksne til stede. Siden tabuspråk er det eksplisitte temaet for interaksjonen i fokusgruppene, vil antall tabuord sannsynligvis være høyt sammenlignet med andre studier. Samtidig forventet jeg at den spontane bruken av tabuord ville være relativ lav, ettersom informantenes bevissthet var rettet mot slik språkbruk (jf. punkt 4.3.4). ¹⁴⁸ Under kodingsprosessen plasserte jeg alle tabuutfordrende ord og uttrykk i kategorien med samme navn (jf. punkt 5.3.2), og satte strek under ordene som ble brukt spontant. I det følgende skal jeg se på hvilke ord informantene rapporterer at de pleier å bruke mye, og hvilke ord som faktisk blir brukt spontant i samtalen. Som jeg var inne på i punkt (5.4.2), kan jeg ikke forvente at det vil være samsvar mellom de rapporterte og spontane ordene, ettersom fokusgruppeintervjuet som sjanger må sies å være mer formelt enn en typisk samtale mellom ungdommer uten voksne tilstede.

Jenter vest

Samtlige jenter fra skole vest sier at de banner en del, men at de holder seg til et lite utvalg banneord som de bruker mye. Tradisjonelle, religiøst forankrede banneordene som *faen*, *herregud*, *helvete* og *jævlig/jævla* er blant disse. Jentene synes ikke *herregud* er et banneord lenger, men likevel er *herregud* det tradisjonelle banneordet som skaper mest reaksjoner hjemme: ”Det er nesten verre å si herregud til alt hun [moren] gjør enn å si ’å faen jeg slo meg’. Herregud blir veldig sann rettet mot dem, at ’åh dere er så håpløse’”, forklarer Sara. Selv om jentene forsøker å unngå å banne hjemme, mener de at det generelt er akseptabelt å

¹⁴⁶ Se for eksempel Hasund (2006b) og Rathje og Heidemann Andersen (2005).

¹⁴⁷ Begge eksemplene er for øvrig et eksempel på at et negativt evaluerende ord kan brukes for å forsterke et positivt ord, hvorpå meningen blir positiv.

¹⁴⁸ Det er selvsagt også en mulighet for at informantene vil bruke flere tabuord for å presentere seg selv. Det ser imidlertid ikke ut til å være tilfelle for mine informanter.

bruke banneord av typen over. Derimot er de svært ambivalent til at de alle sammen bruker *fitte* og *fittefaen*, svært ofte, ifølge dem selv. ”Ordet er jævlig stygt og betydningen av det er jævlig stygt”, sier Charlotte da jentene diskuterer hvorfor de egentlig sier *fitte*. Jentene rapporterer også at de sier veldig mye *føkka* og *føkkings*, samt andre ord fra engelsk som for eksempel *oh my god*, *OMG*, *manwhore*, *player*, *retard* og *tard* (av *retard*). De seks siste brukes utelukkende humoristisk, ifølge jentene, mens *føkka* er et av de få tabuutfordrende skjellsordene som jentene mener de bruker (*Du er så jævlig føkka*). De skjeller aldri ut noen ved å si *hore* eller *fitte*, ifølge dem selv, og bruker helst milde skjellsord som *tulling* og *dust*, gjerne med *sykt* eller *jævlig* foran.

I sitatet om *fitte* ovenfor, sier Cathrine *jævlig* to ganger (*jævlig stygt*). Denne spontane bruken av *jævlig* utgjør to av totalt åtte forekomster av tabuord. I tillegg finnes det 12 forekomster av *sykt* som forsterker¹⁴⁹ og ett tilfelle av nestenbanning; *fy søren*. I samtlige tre eksempler på spontan bruk av *jævlig* står ordet som forsterker foran et adjektiv (*jævlig stygt*, *jævlig irriterende*). *Drit* dukker opp både som forsterkende ledd i et sammensatt adjektiv (*dritredd*) og som verb (*Driter i hva du synes liksom*). *Fy faen* står som selvstendige utrop som en respons på et annet utsagn, og *shit* forekommer som pseudositat etter sitatmarkøren *bare* (*Når det bare popper ut et ord så bare ”Oi shit, det skulle jeg ikke sagt”*). Det siste tabuordet er en partisippform av verbet *å føkke opp* (av eng. *fuck up*): ”Så har de føkket opp helt for oss ikke sant”.

Gutter vest

Gutter vest rapporterer å bruke mange ulike tabuutfordrende ord og uttrykk, hovedsakelig på norsk og engelsk. Tabuordene brukes, ifølge guttene, alltid med et humoristisk eller stilistisk siktemål (jf. punkt 5.6.2). *Faen*, *jævlig* og *fitte* ser likevel ut til å være mer brukt enn de andre ordene de nevner. De ligger prestisje i å finne på nye, kreative tabuord som får andre til å le, og de utfordrer gjerne seksuelle tabuer som et ledd i å bryte grenser og tiltrekke seg oppmerksomhet. De kan også tulle med familie: ”sånn hvis du klarer å komme på en morsom mora di-vits, så er det bare gøy, fordi de er så brukt opp så hvis du finner på en ny så er det morsomt”. Mamma-motivet (familiekategorien, jf. punkt 5.4.2) fungerer altså som en vits blant guttene, og kanskje også som en slags parodi på det de forbinder med østkantspråk (jf. punkt 5.6.2 og 5.6.5). Tre av guttene har god kjennskap til multietnolektiske tabuord jeg

¹⁴⁹ Jeg nevner dette, ettersom informantene selv er i tvil om dette kvalifiserer som tabuord.

kjenner igjen fra andre studier, og bruker disse på spøk – og kanskje også for å vise seg som kompetent fremfor de andre? (mer om dette i punkt 5.6.2 og 5.6.5). To informanter støtter imidlertid ikke opp om den nyskapende trenden de andre guttene skisserer, og sier de stort sett holder seg til *faen*, *jævlig* og andre tradisjonelle banneord.¹⁵⁰

Guttene er opptatt av å formidle at de sjelden kaller jentene stygge ting. Dersom de skal skjelle ut jenter, gjelder samme formel som jenter vest holder seg til: En noe tabuutfordrende forsterker + et nøytralord som får funksjon som skjellsord: *Du er sykt irriterende, du er så jævlig tulling, så føkkings stressa*. Guttene seg imellom kan, i all vennskapelighet, kalle hverandre alt fra *mongo*, *homo* og *gaylord* til *neger* og *hore*. De fleste av dem unngår å bruke *jøde*, men to stykker forteller at de gjør det, selv om de synes det er et diskriminerende og upassende skjellsord.¹⁵¹ Det avgjørende i fornærmelseskontekster er stemningen, ifølge guttene. Hvis du virkelig mener det når du kaller en kompis *drittsekk*, er det ”tusen ganger verre enn å kalle han hva som helst annet”.

Gutter vest har til sammen 14 forekomster av tabuutfordrende ord og uttrykk totalt. I tillegg er det mye som er ”sykt” også blant gutter vest. Det er også et tilfelle av nestenbanning: *fyttirakkern*. I motsetning til jenter vest, vekker tabuordene ofte oppmerksomhet blant informantene. *Jævlig* troner øverst også hos guttene, med fire forekomster. ”*Jævlig var jo jævlig stygt før*”, sier Jesper, til stor glede for resten av gruppa, som bryter ut i latter. Også i de andre sammenhengene står *jævlig* som forsterkende ledd: *jævlig hyggelig jente*, *jævlig irriterende*, *jævla fort* og *så jævlig føkka*. *Pule* brukes tre ganger av samme informant i en fortelling om et trekantdrama og *drit* opptre i to ulike sammenhenger: *dritbra* og *dritmye*. *Føkka* er også representert med to eksempler: *hun er føkka* og *jeg synes det er så jævlig føkka at...* *Drittsekk* gjentas to ganger i samme ytring: *Her er de ikke drittsekker, lærerne er ikke drittsekker*. Jeg tror imidlertid man kan stille spørsmålstegn ved om *drittsekk* egentlig bør regnes som et tabuord. For det første fordi det kan se ut som ordet har gått inn i normalspråket, og for det andre; siden poenget i denne ytringen er at *drittsekk* ikke er et

¹⁵⁰ En av disse guttene, Anders, kommer fra en familie som er aktiv innen den lokale menigheten. Å bruke slike ord er for han mye mer tabuutfordrende enn de for de andre. For Anders er for eksempel *satan* et ”sykt sterkt” banneord, men de andre er i tvil om det i det hele tatt kan regnes som et banneord.

¹⁵¹ Gutter vest snakker mye om skjellsordet *jøde*, som de opplever er mye brukt i idrettssammenheng og blant jevnaldrende. De reflekterer mye rundt hvorfor *jøde* har blitt et skjellsord, og forteller at de har begynt å ”styre unna det”.

kjennetegn på læreren, ifølge eleven. *Freak* brukes også i ett tilfelle, som en respons fra en informant til en annen, når denne første synes den andre sier noe litt drøyt (*pikk i ræv*).¹⁵²

Gutter øst

Gutter øst sier de bruker så mange ulike tabuutfordrende ord og uttrykk at det er vanskelig å få med alle. De vanligste mener de likevel er *fuck* og ulike varianter av ordet (*fakk deg*, *fuck off*, osv.), *hore*, *faen*, *fitte*, *jøde*, *kothi/kotha*, *kothi kamini*, *poddi pænsalla*, *pænsjått*, *mænsjått/matsjot*¹⁵³ og de norske oversettelsene av de to sistnevnte, *søsterpuler* og *morrapuler*. Carl, den eneste etnisk norske informanten i øst, bruker ikke tabuord fra fremmedspråk, eksempelvis *pænsjått* og *kothi*, ifølge han selv. Han bruker derimot tilsvarende ord på norsk og engelsk, eksempelvis *søsterpuler* og *bitch*. De andre to guttene, Amir og Luan, gir uttrykk for en sterk ambivalens med hensyn til ord som *morrapuler* og *søsterpuler* (og tilsvarende ord på ulike språk). De hevder at ordene er blant de mest brukte (inkludert av dem selv), for så litt senere å fortelle at de helst unngår å bruke familierelaterte ord, både i spøkefulle kontekster og i konfrontasjoner (mer om dette i punkt 5.6.1).

Til tross for at gutter øst rapporterer å bruke svært mange tabuord og mye slang, er det få eksempler på slang og bare ett eneste eksempel på spontan bruk av tabuord i løpet av det 45 minutter lange fokusgruppeintervjuet. Tabuordet som brukes spontant er *dritt*, og det er Carl som står bak:

Carl: Jeg bruker ganske mye sånne [stygge] ord med venner og vi kaller hverandre mye sånn dritt, "hore" og alt mulig sånn. Bare fordi vi synes det er morsomt. Jeg vet egentlig ikke hvorfor, det bare er sånn.

Amir: Når du sier det til en venn vet de at det er tull. Det eneste han reagerer med er kanskje han kaller meg det samme tilbake eller et annet ord og da er det over. Det er ikke en kringel eller noe. Det er bare på spøk. Så nå er det normalt å si sånne ord, etter min mening da.

Det påfallende spriket mellom rapportert språkbruk og faktisk språkbruk vil bli behandlet i forbindelse med analysen av guttenes selvpresentasjon senere i dette kapitlet (5.6.1). I denne omgang skal jeg begrense meg til å poengtere at å spøke med hverandre gjennom tabuord er en naturlig del av guttenes kameratspråk. I likhet med gutter vest, er gutter øst langt mer

¹⁵² I amerikansk hip hop terminologi brukes *freak* om ei jente el en person som er glad i sex og liker å eksperimentere.

¹⁵³ Samme betydning, men informantene uttaler det på to ulike måter, slik jeg har prøvd å gjengi i skrift.

restriktive med tanke på hva de kan si til jenter. Ingen ville, selv ikke spøkefullt, ha kalt ei jente *hore*.

Jenter øst

Blant jenter øst er det relativt stor variasjon fra informant til informant angående hvilke tabuord de rapporterer at de bruker. Samtlige er imidlertid enige om at de gjerne sier *faen* eller *helvete* når de eksempelvis slår seg og behøver et kraftuttrykk. Noen bruker også *fitte* i samme situasjoner. To av jentene sier de bare bruker navn på dyr (eks. *gris*, *bikkje*, *bavian*, *ape*) på morsmålet sitt, men i løpet av fokusgruppen kommer det fram at de også bruker andre ord. Samlet sett rapporterer jentene også at de sier mye *hore*, *fitte*, *ludder*, *føkka*, *fuck you*, *fuck off* og *drittunge*. Jentene mener guttene banner mer enn det de gjør: ”Gutter kan bruke sånn morrapuler og søsterpuler og sånn, men jeg tror ikke det er mange jenter som sier sånn ”din jævla morrapuler”, sier Yasmin. Senere i samtalen forteller Yasmin at hun sier *pænsjått* (*søsterpuler*). Fokusgruppen med jenter øst er altså preget av heterogenitet og selvmotsigelser, noe jeg vil vende tilbake når jeg under i 5.6.3 diskuterer deres selvpresentasjon.

Jenter øst bruker totalt 15 tabuord spontant i samtalen. 11 av disse forekomstene er ulike varianter av *dritt*, både som forsterker (*drittlenge*, *dritbra*), banneord (*dritt!*), skjellsord (*drittunge*), og i uttrykket *skjønner ikke en dritt*. I tillegg forekommer *faen* tre ganger, alle som respons på en ytring (*faen*, *fy faen* og *hva faen?*). *Faderen* forekommer én gang, og kan like gjerne regnes som et nestenbanneord, men informanten selv anser det som et banneord. Jenter øst, som nevner klart flest ulike tabuord i fokusgruppeintervjuet, bruker altså ikke flere tabuord spontant i samtalen enn gutter vest og jenter vest, men de bruker langt flere enn gutter øst. Sett i sammenheng med at de selv mener guttene banner mer enn de selv, utgjør dette spennende motsetninger jeg skal ta med meg videre (se punkt 5.6.3). På samme måte som blant gutter øst, er det få eksempler på slang og kodeveksling til andre språk i samtalen.

5.4.4 Oppsummering og avgrensning

Tabuord som refererer til seksualitet er overrepresentert i materialet mitt og utgjør 36% (se punkt 5.4.2). Hvis vi i tillegg legger til familie-kategorien (9%), utgjør disse til sammen 45%. Det tabuoverskridende i *morra di*-uttrykk er jo nettopp at moren din er ei hore eller at du har seksuell omgang med moren eller søsteren din (*morrapuler*, *søsterpuler*, *motherfucker*, *son of*

a bitch, horunge, osv.). Informantene snakker også svært mye om de seksuelle tabuordene til sammenligning med for eksempel tabuord med opphav i religion eller avføring. Med unntak av *føkka*, er ingen seksuelle tabuord benyttet spontant i fokusgruppene, noe som sier noe om hvilke kontekster de seksuelle tabuordene (ikke) brukes i. Jentene, både i øst og vest, er mest opptatt av å snakke om *hore* og *fitte*. Gutter øst snakker mye om tabuord som rører ved familie, mens gutter vest snakker relativt like mye om seksualiserte tabu som *fitte*, *hore* og *mora di*¹⁵⁴. Felles for alle disse tabuordene er altså at de representerer en mulig seksualisering av ungdomsspråket og en vridning vekk fra de tradisjonelle religiøse tabuordene. Jeg har valgt å avgrense analysen av selvregulering og selvpresentasjon til å gjelde slike seksuelle tabuord, først og fremst *fitte* og *morra di*-uttrykk. Jeg inkluderer også ord på andre språk med tilsvarende betydning (*poddi, mænsjått*), samt ord og uttrykk som fornærmer familie generelt (eks. *søsterpuler*). Formålet med analysen som følger (5.5 og 5.6) er å undersøke hvilken rolle de seksuelle tabuordene spiller i informantenes identitetsforhandlinger: Hvordan de regulerer bruken av ordene (5.5) og hvordan de bruker (eller utelater) ordene som et ledd i selvpresentasjonen (5.6).¹⁵⁵

5.5 Selvregulering

I sosiolingvistisk sammenheng brukes gjerne begrepene *akkomodasjon*, *konvergens* og *divergens* om språklig tilpasning eller selvregulering. Disse begrepene har opphav i Giles akkomodasjonsteori, videreutviklet i samarbeid med bl.a. Coupland (Giles & Coupland 1979). Giles (ref. i Tabouret-Keller, 1997, s. 105) gir følgende definisjon av akkomodasjonsteorien:

A basic postulate of accommodation theory is that people are motivated to adjust their speech style, or accommodate, as means of expressing values, attitudes and intentions towards others. It is proposed that the extent to which individuals shift their speech styles toward or away from the speech styles of their interlocutors is a mechanism by which social approval or disapproval is communicated. A shift in speech style toward that of another is termed convergence and is considered often a reflection of social integration, whereas a shift away from the other's style of speech represents divergence and is considered often a tactic of social dissociation.

Akkomodasjonsteorien bygger på fire sosialpsykologiske prinsipp eller teorier (Giles og Smith, 1979) vedrørende språklige samhandlingssituasjoner, som her skisseres grovt: (1) felles holdninger gir gode muligheter for gjensidig anerkjennelse (*similarity-attraction*), (2) vi

¹⁵⁴ Guttene, både i øst og vest, snakker dessuten mye om *jøde*.

¹⁵⁵ Jamfør det overordnede forskningsspørsmålet mitt presentert innledningsvis (punkt 1.1).

konvergerer og divergerer i tråd med hva som lønner seg (*social exchange*), (3) akkomodasjonen avhenger av vår tillit til samtalepartnerens atferd og intensjoner (*causal attribution*) og (4) medlemmer av ulike sosiale grupper vil sammenligne seg på områder som er viktige for dem for å markere tilhørighet eller distanse (*Tajfel's theory of intergroup distinctiveness*) (ibid.). I denne studien baserer analysen av akkomodasjon seg hovedsakelig på hva informantene sier om hvordan de regulerer språket sitt. For å markere denne forskjellen har jeg valgt å holde meg til begrepet selvregulering, selv om selvregulering i praksis refererer til de samme mekanismene og prinsippene som skissert over. Som vi skal se, er de to første prinsippene særlig relevante i forbindelse med informantenes rapporterte selvregulering.

Vi skal nå bli bedre kjent med informantene fra skole vest (5.5.1) og skole øst (5.5.2). Som et ledd i denne bli kjent-prosessen har jeg valgt å kort fortelle hva som kjennetegner samtalestilene i de ulike fokusgruppene, samt hvilke interesser og preferanser informantene gir uttrykk for. Viktigst i de kommende avsnittene er likevel analysen av informantenes selvregulering. Som det vil gå frem av analysen, dominerer foreldre og venner som norminstanser for denne selvreguleringen, og jeg har derfor valgt å konsentrere fremstillingen om bruk av seksuelle tabuord (jf. avgrensning i punkt 5.4.4) til spenningsfeltet mellom familie og venner. Jeg vil imidlertid oppsummere samtlige norminstanser som tematiseres i fokusgruppene under punkt 5.5.3.

5.5.1 Selvregulering blant informanter ved skole vest

På skole vest møter vi seks gutter og seks jenter. Jeg har kalt guttene Anders, Sondre, Philip, Jesper, Einar og Frode og jentene Sara, Ida, Maja, Cathrine, Charlotte og Frida. Samtlige informanter er etnisk norske, men ikke alle er bosatt i bydelen der skolen vest ligger. Sondre og Philip bor nord-øst i Oslo og Maja bor i en bydel i øst. Både guttene og jentene ser ut til å kjenne hverandre godt, og litt over halvparten gir inntrykk av å høre til samme vennegjeng også utenfor skolen.¹⁵⁶ Det kommer dessuten frem at det mange tilbringer tid hjemme hos hverandre og slik kjenner til hverandres foreldre.

¹⁵⁶ Dette er basert på det som går fram av samtalen; om de har felles referanser eller motsatt – om de stiller hverandre spørsmål som avslører at de ikke omgås utenfor skolen (eks. om navn på idrettslag eller om bosted).

I fokusgruppen med gutter vest prater Sondre, Philip og Jesper noe mer enn de andre, og særlig Frode kommer i bakgrunnen.¹⁵⁷ Guttene kommunikasjon kjennetegnes først og fremst av diskusjon og argumentasjon: De er ofte uenige, noe som gjør at meningsinnholdet blir nyansert og ikke bare et resultat av konformitet og internaliserte normer og holdninger. Jenter vest fordeler taletiden mellom seg så å si likt, og heller enn diskusjon er samtalen preget av nettopp konsensus og konformitet, selv om de riktignok rapporterer noe ulik språkbruk. Enighet bekreftes også eksplisitt gjennom av små tilbakekoplingssignaler som *mhm, ja, ikke sant*, osv. Samtalen går lett, tempoet er høyt, de ler mye og de avbryter og overlapper hverandres tale.¹⁵⁸ Både jentene og guttene i vest bruker en del slangord fra engelsk; noen står som rene lånord, andre har blitt tilpasset norsk grammatikk. Flest forekomster har *chill/chille/chillern/være på chillern med, game, føkka, føkkings, keen og gossip*.

Trening ser ut til å ha (og gi) høy status blant informantene i vest. Mange spiller håndball eller fotball, og noen driver også med golf, friidrett, ridning, langrenn eller trener på treningssenter.¹⁵⁹ Det er også disse sportslige arenaene som ser ut til å fremprovosere mest irritasjon og banning, noe begge kjønn forholder seg bevisst og tilsynelatende kritisk til. Guttene vender for eksempel tilbake til idrettsrelatert banning hele elleve ganger i løpet av fokusgruppeintervjuet:

Jesper: Hvis det er håndball da. Altså, hver gang jeg bommer da, da kommer det banneord [...] og hvis jeg har gjort det mange ganger så stiger -

Sondre: [Jeg vet det]

Jesper: [grovheten].

(latter)

[...]

Jesper: Jeg har problemer med det jeg også, jeg sier fitte, hvis jeg bommer, så kommer det enten faen eller...

¹⁵⁷ Jeg forsøkte å stille noen direkte spørsmål til informanter jeg følte falt litt ut av samtalen, men ble gjennomskuet av guttene selv, som hermet og stilte et halvsarkastisk spørsmål til Frode.

¹⁵⁸ En slik samtalestil kalles gjerne *respekt- og hensynsstilen* (Hasund, 2006b, s. 39), og er typisk nettopp for tenåringsjenter fra middelklassen.

¹⁵⁹ Innledningsvis i fokusgruppene stilte jeg to spørsmål som alle informanter måtte svare på på rundgang: "Hva gjør du på fritiden?" og "Hva ser du på TV?". Svarene som fulgte har gitt verdifull informasjon om hvor informantene ferdes og hva og hvem de påvirkes av. Når jeg har valgt å ta med fritidsinteresser og andre uttalte preferanser i denne fremstillingen, skyldes det at jeg mener å ha observert at noe eller noen i tilknytning til disse utgjør viktige referansegrupper for informantene. Jeg mener også slik informasjon er viktig for å gi et inntrykk av hvilke typer ungdom undersøkelsen baserer seg på.

Philip: Det har blitt sånn på fotballbanen og når vi spiller hvis du gjør noe feil så er det sånn ”åh, jævla jøde”.

Jespers kommentar vitner om at banning er kan utgjøre et problem i idrettssammenheng, noe som aktualiserer behovet for å regulerer bruken av tabuord . Dette kommer også klart til uttrykk blant jentene:

Cathrine: Fordi når jeg spiller golf og ikke får det til, så har jeg lagt til meg den uvanen at jeg banner hvis jeg ikke får det til, og det er veldig stygt da, spesielt i det miljøet da. Man burde egentlig ikke banne sånn [....]

Maja: Sånn er det... litt på håndball også fordi at det er sånn når man ikke får til noe så kommer det ofte og hvis man bommer på mål da, da kommer fitte ut da

Cathrine: ja, fittefaen

Maja: Ja, fitte kommer. Og hvis man er keeper da, og [X]¹⁶⁰ når hun ikke klarte å redde et mål så sier hun fitte. Og det som er på håndball er at det kan oppfattes for dommer at man sier det til den som skyter at det er ”Fitte ta deg assa” Og da kan det i hvert fall for dommer oppfattes at det er stygg språkbruk mot spiller da -

Ida: [Det har jeg ikke tenkt over]

Maja: [og da kan man på en måte] bli utvist for det, så sånn sett er det ganske dumt å legge til seg som vane i alle fall høylytt da.

Utsagnene overfor er karakteristiske for jenter vest-fokusgruppen. De rapporterer å bruke mange sex-relaterte tabuord, men utsagnene er gjerne, som hos Cathrine, fulgte av et ”burde egentlig ikke” (jf. punkt 5.6.4). *Fitte* brukes som banneord blant tilsynelatende alle jentene, og dette er også det tabuordet de synes er styggest – og som skaper mest engasjement og overlappende ytringer. De bruker det derimot ikke som skjellsord: ”Det er ikke det det betyr på en måte”, forklarer Cathrine. Charlotte er den eneste som har kalt noen *fitte*: ”Fy søren da angret jeg sånn flere dager etterpå”. Samvittigheten ligger latent bak jentenes tabuspråk, og de går tydelig på akkord med seg selv og sine verdier når de bruker seksuelle slangord, kanskje først og fremst *fitte*.

Charlotte: jeg synes det er skikkelig rart at jenter går rundt og sier fitte jeg

Frida: ja, det er skikkelig stygt

Sara: Men jeg føler faktisk at jeg sier det

Maja: Ja, det er det som blir brukt

¹⁶⁰ [X] = navn på en medspiller som også går i informantenes klasse.

Også guttene uttrykker undring over at jenter sier *fitte*. ”Selv jenter sier jo fitte, ikke sant”, kommenterer Einar, hvorpå Sondre sier ”Det er litt slemt mot seg selv da”. Kanskje er det nettopp det Sondre rører ved som er opphavet til jentenes ambivalente forhold til *fitte*. Selv om *fitte*, ifølge informantene, ikke er utbredt som skjellsord i vest, er det et tabuord som på lik linje med *hore* først og fremst rammer jenter. Slik jeg ser det vitner bruken av *fitte* blant jenter vest om en reforhandling av identitet – både på individ- og gruppenivå (generisk identitet). Alle mener *fitte* er et banneord de har lagt til seg de siste par årene, ”rundt niendeklasse eller noe sånn”, og de mener tydelig at de har krysset en grense. Frida beskriver sine første forsøk på å bruke ordet slik: ”så ble det litt sånn: ”Oi, pass munnen din”. Jeg fikk liksom litt stopper. Etter hvert så- det er ikke bra da – men det har bare blitt mer og mer vanlig for meg da”. Til tross for at jentene i utgangspunktet kjente motstand mot å ta ordet i munnen, har de altså gjort det til en del av det aktive vokabularet sitt.

Cathrine: Men jeg tenker ikke over at det er det det betyr, jeg tenker bare at det er et banneord liksom

Ida: Det er en bra klang over det. To t’er åsså blir det sånn ordentlig-

(latter)

Jeg tror Cathrine og Ida er inne på noe av forklaringen til at *fitte* har blitt et utbredt banneord også blant jentene i vest. *Fitte* kan minne om et onomatopoetikum, et kort, lydmalende ord på –f, til forveksling likt *faen*, *fuck* og *føkka*. Hvis det proposisjonelle innholdet i *fitte* er svekket, slik Cathrine gir uttrykk for, kan det tenktes at *fitte* langt på vei har gjennomgått en grammatikaliseringsprosess som har tømt det for sitt opprinnelige semantiske innhold (jf. punkt 6.5.1), slik tilfellet er for *wolla* blant gutter i øst (Opsahl, 2009). Det betyr likevel ikke at ordet kan brukes på lik linje som for eksempel *faen*. Samtlige informanter er enige om at *fitte* ikke er et ord de kan si hjemme. Idrettsarenaene utgjør dermed et krysningspunkt mellom normer for språklig atferd hjemme og blant venner. Ikke bare kan dommeren slå ned på stygg språkbruk, slik Maja påpeker ovenfor. Sanksjonene kan også komme fra foreldrene, som gjerne sitter på tribunen eller står på sidelinja. Informantene er imidlertid samstemte i at det er langt verre å si *fitte* hjemme enn i ”kampens hete”.

Både guttene og jentene forsøker å unngå å banne hjemme, og de får, ifølge dem selv, som oftest en kommentar fra foreldrene dersom de banner. Mange rapporterer imidlertid at

foreldrene deres selv banner: ”Ja, de sier sånn helsike, herregud og faen og sånn”.¹⁶¹ Jeg tolker det dit hen at foreldrenes eventuelle banning setter en slags standard for hva informantene føler de kan si hjemme. Philip uttrykker det slik:

Philip: Men jeg kan si sånn, sier det samme, er på den samme linjen som faren min da for eksempel. Som sier helsike, jævlige, kanskje, det kan jeg si. Men jeg sier ikke ting som eh... kjønnsorganer for eksempel da.

Selv om foreldre kan la seg provosere av religiøse banneord, har ikke disse noen kraft som språklige identitetsmarkører: ”I alle fall de vanligste banneordene sånn som jævlige og faen og sånn – helvete, de blir nesten bare sånn helt vanlige nå”, forklarer Sondre. Tabuord brukt av foreldre mister med andre ord sin kraft som identitetsmarkør i ungdomsgruppen. Derimot er nærmest utenkelig at foreldrene skal si *fitte*, *homo* eller *hore*, det er samtlige informanter enige om. Dette stemmer også overens med forskning. Ifølge Marianne Rathje og Margrethe Heidemann Andersen (2005)¹⁶², som studerte banning i tre generasjoner i Danmark, er bruk av seksuelle banneord i all hovedsak et ungdomsfenomen. Nettopp derfor fungerer de også som en identitetsmarkør. *Fitte* og andre seksuelle tabuord markerer dermed nærhet og tilhørighet til ungdomskulturen, samtidig som de markerer avstand til foreldrenes språk og normer om språklig atferd.¹⁶³

Også andre tabuord ser ut til å fungere som identitetsmarkører, nettopp fordi de ikke anvendes av foreldrene. I materialet mitt er det særlig de tabuordene jeg klassifiserte som diskriminerende tabuord (jf. punkt 5.4.2), med *jøde* som det mest fremtredende eksempelet, som er verdt å merke seg i en slik sammenheng. Det samme gjelder for engelske tabuord som *føkka* og *føkkings*, som i tillegg til å markere gruppetilhørighet blant andre ungdommer, dessuten kan bidra til å gi inntrykk av at språkbrukeren er kompetent i flere språk (jf. punkt 5.6.2 og 5.6.4).

Analysen av hvordan gutter og jenter ved skole vest regulerer bruken av tabuord i forhold til venner og foreldre viser at de seksuelle tabuordene nesten uten unntak er en del av en ungdommelig samtalestil. Ved å utfordre seksuelle tabuer markerer de overfor hverandre at de

¹⁶¹ I en studie av Andersson og Trudgill (1990, s. 6) kom det frem at 75 prosent av foreldrene mislikte at barna deres bannet. Samme studie viser at 75 prosent av foreldrene selv bannet.

¹⁶² Artikkelen baserer seg på Rathjes ph.d.-avhandling om samtaleforskjeller i tre forskjellige generasjoner.

¹⁶³ *Pragmatiske regler* kaller Becker referert i Laursen (2002) slike regler for god oppførsel iverksatt av foreldre i den hensikt å lære barnet gode sosiale ferdigheter.

tilhører samme gruppe og at de tør bryte med foreldrenes normer. Carson Sundnes (2003, s. 111) finner samme tendens i sin studie, og konkluderer ”Det seksuelle innholdets tabu viser seg å fungere som opposisjon til de voksnes verdier, og har derfor en positiv symbolverdi innen et motkulturelt rammeverk”. Datamaterialet mitt gir ikke grunn til å tro at tabuordene brukes som opposisjonell språkbruk i samtale med foreldre. Tvert imot viser materialet at informantene foretar et kodeskifte når de snakker med foreldrene, og slik konvergerer til et språk de vet er akseptert hjemme. Foreldrene utgjør derfor viktige norminstanser, og deres tilstedeværelse, både hjemme og på sportslige arenaer, der ungdomsspråket i utgangspunktet råder, gjør kodeskiftet mer komplisert. I den sammenheng er det interessant at tre av guttene rapporterer (og demonstrerer) at de behersker en type røverspråk de kaller ”p-språk”, som de blant annet bruker for å kommunisere med hverandre når de ikke ønsker at foreldrene skal forstå hva de sier. Ved å sette –p etter hver vokal og så gjenta vokalen, har guttene skapt et språk som er helt ugjenkjennelig for de som ikke behersker det. Et slikt språk kan være nyttig i mange sammenhenger, ifølge guttene:

Einar: Sitte bak i bilen og...

Philip: For eksempel, ofte på bilen når vi skal snakke om noe som vi ikke vil at foreldrene skal høre, da bruker vi det. Eller hvis du er i telefon, åsså får du, noen ringer og du er på kjøkkenet og mam- moren står ved siden av ikke sant-

Sondre: Hvis du skal ut i kveld da så sier du ja vi skal dit, så sier du ikke det rett foran mamma og pappa [...].

Å beherske p-språk flytende er som å snakke kinesisk i Norge, ifølge guttene: De kan si hva som helst om hvem som helst - når som helst. Jenter vest mener guttene snart kommer til å lage egne banneord på p-språket. Jeg valgte å nevne p-språket, både fordi jeg mener det vitner om guttenes velutviklede språkkompetanse og kreativitet, og fordi det er interessant som et ekstremt eksempel på gruppespråk. P-språk ekskluderer alle som ikke kjenner reglene og det markerer tilhørighet til gruppen, samtidig som ”opptakskravet” til gruppen er innlysende: knekk koden!¹⁶⁴

5.5.2 Selvregulering blant informanter ved skole øst

På skole øst møter vi jentene Adele, Yasmin, Clara, Derya, Ella og Farah og guttene Amir, Luan og Carl. Carl er den eneste informanten fra skole øst som er etnisk norsk. Samtlige

¹⁶⁴ Eller som guttene ville ha sagt: ”Knepepekk kopopodpepen”.

deltakere snakker godt norsk. De fleste sier de snakker minoritetsspråket hjemme – av respekt, eller fordi det er eneste måte å holde språket ved like på. En informant sier de veksler mellom minoritetsspråket og majoritetsspråket, mens en annen deltaker forklarer at de bare snakker norsk hjemme. Tendensen er likevel at informantene snakker minoritetsspråket hjemme, mens de snakker norsk med søsken og med venner.

Begge fokusgruppene i øst fremstår som langt mer heterogen enn gruppene i vest, både språklig og kulturelt sett. Informantene går i samme klasse og er mye sammen på skolen, men gir inntrykk av å tilhøre ulike vennegjenger i fritiden. To jenter med samme etniske bakgrunn er unntaket, og disse, Adele og Clara, har stadig felles referanser utover skolen som arena. Jenter øst har mange ulike fritidsinteresser: Enkelte trener på treningssenter eller spiller fotball, andre er opptatt av å feste, musikk og dans, mens atter andre foretrekker datarelaterte aktiviteter, språklæring og tegning. Gutter øst deler samme interesser: Det går i fotball, data, musikk og amerikansk film. Gutter øst gir også inntrykk av å være mer samstemte når det gjelder rapportert språkbruk og holdninger til tabuspråk. De rapporterer at de bruker mange tabuord, og viser lik kjennskap til ordene som nevnes. Jenter øst har derimot svært varierende kjennskap og holdninger til tabuord. Dette kommer til syne allerede når jentene diskuterer TV- og filmpreferanser innledningsvis:

Farah: Jeg nedlastet den derre Slumdog millionar. Vet dere hvor mange ganger de sier mønsjått i den filmen? [Hele tiden jo!]

Flere: [Ja!]

Farah: Mønsjått... Hele tiden!

Ella: Hva betyr det?

Yasmin: Søsterpuler. Sorry!

(latter)

Gøril: Det er fritt fram for å si sånne ord her

(latter)

Farah: Jeg trodde det betydde manne- ... [whore]

Adele: [Jeg visste ikke]- jeg visste ikke hva det betydde

Clara: Jeg visste det

Adele: Jeg visste ikke-

Derya: Ja, dette kan betegnes som tabuspråk da. Det er akkurat som jeg sier føkka.

Yasmin: Nei jeg synes ikke at det er tabuspråk lenger.

Derya: Nei ikke sant. Det er ikke noe sånn lenger

Yasmin: Hjemme så kan jeg ikke si det, da er det tabu. Men lissom ute så hører jeg alle sammen si det. Da er det sånn faen. Mister du det så bare ”faen pænsjått” liksom. Det er sånn -

Adele: Jeg bruker ikke slike stygge ord jeg.

Clara: Ikke jeg [heller.]

Adele: [Jeg klarer] ikke det

Clara: Jeg sier bare bikkje. Det er stygge ord.

Adele: Ja. Det meste jeg klarer er drittsekk. Og noen ganger sier jeg faderen hvis jeg blir sur.

Farah: Dere leker prektige

Derya: Leker ja

(latter)

Farah nevner ordet *mænsjått*, som hun noen sekunder senere sier hun tror betyr ”manne...whore”, altså *mannehore* eller tilsvarende på engelsk; *manwhore*. Yasmin forklarer så gruppa at det betyr *søsterpuler* på punjabi, hennes morsmål. Uttalen hennes er *pænsjått*. *Mænsjått* med -m betyr derimot *morrapuler* på punjabi, ifølge Amir og Luan¹⁶⁵, men Yasmin skiller tilsynelatende ikke mellom *mænsjått* og *pænsjått*. Amir uttaler forresten ordet *matsjot*, mens Luan sier *mænsjått*. Adele og Clara tar avstand fra slike ord, mens Yasmin gir uttrykk for at hun kan bruke ordene. Av utdraget kan det se ut som om Farah og Derya også bruker ordene, men ifølge dem selv stemmer det ikke.

I motsetning til jenter vest, som fremstår som en homogen gruppe med et internalisert normgrunnlag, utgjør altså jenter øst den fokusgruppen med størst spenn i både rapportert språkbruk og språkholdninger. Det er likevel klare likhetstrekk mellom jenter øst og jenter vest hva gjelder samtalestil: De snakker mye, raskt og hensynsfullt, samtidig som de avbryter og overlapper hverandre til stadighet. Jenter øst sporer dessuten ofte av tema.¹⁶⁶ Mens jenter

¹⁶⁵ Dette bekreftes også av nettstedet youswear.com.

¹⁶⁶ Intervjuet med jenter øst strekker seg over flere minutter enn de andre. Dette skyldes at de sporet av tema såpass ofte at jeg måtte bruke ekstra tid på å få tømt temaet skikkelig. Transkriberingen av jenter øst viser dessuten at de produserer noe mer tekst per minutt enn de andre, noe jeg tror kommer av at de holder et svært høyt taletempo med mange overlappinger

vest først og fremst ler *med* hverandre, er det en tendens til at jenter øst også ler *av* hverandre - uten at dette oppleves som ansiktstruende på noen måte. Derya kan for eksempel anklage Adele og Clara for å ”leke prektige” når de tar avstand fra ord som utfordrer seksuelle tabuer uten at det får konsekvenser.

Den viktigste og mest påfallende forskjellen mellom fokusgruppene i øst og vest, kommer av at informantene fra skole øst (med unntak av Carl) har et annet morsmål enn norsk. Mens deltakerne fra skole vest gjerne veksler mellom ulike registre alt ettersom de snakker med venner eller foreldre, snakker de fleste deltakerne fra skole øst et annet språk hjemme enn det de gjør på skolen og med venner. Mange gir dessuten uttrykk for at de kodeveksler mellom morsmålet og norsk når de snakker med søsken og venner med samme etnisk bakgrunn. Utgangspunktet for selvregulering i forhold til foreldre er derfor et helt annet i øst enn i vest, ettersom mange av informantene ikke bare foretar et kodeskifte, men også et språkskifte.

Luan: For å være helt ærlig, foreldrene mine forstår ikke banneordene som jeg bruker, så jeg kan si hva jeg vil, banne fritt da, men det har litt med samvittighet å hele pakka – det er ikke bra å banne hjemme, så jeg prøver å holde meg.

Amir: Jeg banner ikke hjemme for å si det sånn. Det- det eneste jeg kan si er faen, det er det eneste jeg sier. Ikke noe mer enn det.

Luan: På skolen er det helt omvendt da Amir-

Amir: Ja på skolen er det omvendt

Luan: På skolen tar det av helt med banneord

Luan og Amir unngår i all hovedsak å banne hjemme, både på norsk og på morsmålet sitt. Amir kan riktignok, som sitatet viser, si *faen* hjemme, noe han senere underbygger med at ”faen har blitt så vanlig at selv voksne kan si det”.¹⁶⁷ På skolen¹⁶⁸ er tabuutfordrende ord og uttrykk derimot en tilnærmet obligatorisk del av vokabularet, slik jeg forstår guttene (se punkt 5.4.3 og 5.6.1). Carl snakker, ifølge han selv, ikke så forskjellig hjemme og på skolen, og kan si ”fitte for eksempel, dersom jeg mister noe i gulvet uten at det får reaksjoner”. De resterende informantene fra skole øst (både jenter og gutter) unngår derimot å banne hjemme, og gir uttrykk for at selvregulering med hensyn til foreldre er knyttet til samvittighet, disiplin

¹⁶⁷ Samme argumentasjon bruker Philip fra skole vest (se punkt. 5.5.1).

¹⁶⁸ Jeg tolker det som at ”på skolen” her betyr blant venner, ikke i klasserommet, ettersom guttene ved en senere anledning forteller at de ikke pleier å bruke tabuord i timene.

og respekt. De sammen tendenser så vi blant informantene i vest, noe som tyder på at foreldre er svært viktige norminstanser på tvers av kjønn, etnisitet og kulturell tilknytning.

Når det er sagt, er det stor forskjell fokusgruppene imellom på hvilke arenaer foreldre som norminstans har makt over. Jentene, både i øst og vest, gir uttrykk for at de til en viss grad forsøker å ta hensyn til foreldrenes pragmatiske regler for språklige atferd både hjemme og blant venner. Blant guttene kan det derimot virke som om foreldrenes påvirkningskraft stopper ved dørstokken. En slik tendens er særlig fremtredende blant guttene i øst, først og fremst Amir og Luan. I Amir og Luans beretninger fremstilles familie og venner som to ytterpunkter de beveger seg imellom:

Luan: Det er egentlig sånn derre, du vet, sånn at du må prøve å tilpasse deg på skolen og hjemme. Det er to moduser. På skolen er du sånn- sånn mer åpen, og hjemme er du... hva skal jeg si... mer kledd- klemmt inn og må tilpasse deg hva du kan si.

Vekslingen mellom disse to ”modusene” som Luan refererer til, settes på prøve dersom et familiemedlem eller en bekjent av familien trer inn i ”vennemodusen”. I sitatet nedenfor forklarer Amir at han må regulere språket sitt dersom noen med samme etnisk bakgrunn som han selv dukker opp når han er med venner:

Amir: For meg, så- for jeg er fra en annen kultur ikke sant, så jeg vil ikke at folk fra min kultur skal lissom vite sånn åssen jeg er ute, for sånn er jeg ikke hjemme ikke sant. Så da blir jeg litt stille, snakker ikke så mye og sånn. Men med en gang jeg ser at de er borte så blir jeg til - liksom til sånn som jeg er på skolen, sånn ute.

Amir setter her ord på en mulig identitetskonflikt, noe jeg vil diskutere ytterligere i neste kapittel (punkt 6.2). I denne omgang er det likevel verdt å merke seg den nære sammenhengen mellom språk og identitet som Amir gir uttrykk for. Blant venner er han en som bruker utallige tabuord fra mange ulike språk som en naturlig del av en kameratslig stil, der humoristiske fornærmelser og kraftuttrykk fungerer både som språklig krydder og som en bekreftelse på kameratskapet (jf. punkt 5.6.1). Blant familie og andre mennesker fra hans egen kultur foretar han et kodeskifte – enten han velger et stilskifte eller et språkskifte. Disse to stilene er han svært opptatt av å holde atskilt, noe jeg tror kan forklare hvorfor både Amir og Luan rapporterer at de unngår å bruke tabuord på sine egne morsmål, selv blant kamerater.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Jenter øst sier også at de ikke bruker tabuord fra eget morsmål. Disse ordene er de flaueste, ifølge jentene. Gutter øst synes ingen ord er flau å bruke, men unnlater å bruke enkelte ord av respekt, ifølge dem selv.

Flere forskere har dessuten påpekt at vi reagerer sterkere på å høre tabuord på morsmålet vårt enn på andre språk vi behersker. Pinker (2008, s. 332) forklarer dette slik:

The emotional flavoring of words seems to be picked up in childhood: bilingual people often feel that their second language is not as piquant as their first, and their skin reacts more to hearing taboo words and reprimands in their first language than in their second.

Kameratene kan gjerne bruke disse tabuordene uten at det støter dem, men dersom de selv bruker dem kan det, slik jeg tolker det, oppleves som respektløst og illojalt mot egen familie. Behovet for å holde familie adskilt fra ungdoms(språk)kulturen kan kanskje også belyse hvorfor Amir og Luan (gutter øst), som hevder de kan si hva som helst til hverandre (på spøk), ikke tolererer tabuord som rører ved mamma-motivet. Carl, som er etnisk norsk, har ikke de samme grensene for å spøke med familie, på samme måte som dette heller ikke er tabu blant gutter vest.

Amir: Morrapuler og sånn – hvis noen sier det til meg, og da reagerer jeg veldig på det [...] Jeg vil ikke blande moren min i det. Da er det bedre at de sier noen

Luan: Nettopp. For hvis vi skal spøke, da banner vi, men da tar vi ikke med foreldre

Carl: Altså vi- jeg- Vi har litt annerledes. Vi tar med foreldre og søsken og hele slekta (latter). Det er ikke noen grense på det egentlig.

Amir: Og en ting til, jeg bruker aldri ordet søsterpuler, fordi hvis en venn av meg har en søster, jeg vil ikke si det.

Carson Sundnes (2003) beskriver samme tendens når hun påpeker at på tross av at gutter med minoritetsbakgrunn er eksperter på mottakerposisjonen i fornærmelsespraksis, viser de også de sterkeste reaksjonene på *morrapuler*. Skam og ære er kjønnede begreper i den forstand at ære knyttes til mannen og skam til kvinnen, skriver Carson Sundnes (2003, s. 107). En sønn som ikke forsvaret morens ære ovenfor andre, kan bli identifisert som en æresløs sønn (ibid., s. 107). I min studie viser jentene fra skole øst like sterke reaksjoner på *morra di*-fornærmelser:

Yasmin: Ord er liksom morra di og sånn ikke sant. Det er sånn ord man ikke skal bruke, det er sånn ord folk ikke liker. Mange sier sånn ”mora di”. Når du banner, ikke bland inn foreldre []

Flere: [ja, ja]

Yasmin: og familie og sånn

Farah: [X] gjorde det i går, jeg holdt på å slå han

Adele: Altså i forhold til meg, hvis noen sier – jeg- jeg er ganske sånn hvis noen sier morra di til meg, tenker jeg sånn ”Ka fadern heller, det der trenger du ikke si. Si moren din heller”.

For Adele er *morra di*-uttrykk så betente at selve ordformen *morra di*, uansett kontekst, har blitt stigmatisert. Hun foretrekker derfor *en-endelse*, *moren din*, slik at det ikke skal herske noen tvil om hva formålet med ordet er. Dette forklarer hun med at ”de bruker ordet mora i sammenheng med ganske frekke ord slik at selve ordet har blitt frekt”.

Hele fem av seks jenter forteller om tilfeller hvor de har hørt et tabuord på sitt eget morsmål blant gutter i ungdomsmiljøet, uten å forstå hva det betyr:

Yasmin: Og det hender ofte at- det hender ofte at liksom, at jeg hører banneord på urdu ute ikke sant. Åsså vet jeg ikke hva det betyr åsså spør folk meg og jeg bare ”jeg vet ikke”, ikke sant. Og de bare ”du vet det, du vet det” og jeg bare ”nei”.

Adele: Det skjedde med meg- det skjedde med meg på ungdomsskolen. Alle brukte ordet poddi, det liksom egentlig betyr fitte på norsk ikke sant. Jeg visste ikke hva det betydde, jeg visste ikke at det var et tamilsk ord en gang, Mamma sto inne på kjøkkenet og jeg bare ”mamma mamma ...” også sa jeg ordet til mamma [...]

Farah: Hva er det med det ordet? Jeg har hørt det på mitt språk på albansk. Jeg gikk hjem til mamma og spurte, og hun bare ”Hvem lærte deg det? Hvem?. Hun ble så sint [...]. De tar det seriøst. De vil ikke at du skal kunne sånne ord på ditt eget språk.

Jentenes fortellinger sier noe om det svært så heterogene miljøet de befinner seg i – og de språkpraksisene som fins der. I sitatene fremstiller jentene seg som observatører av guttenes bannekultur, men det finnes også mange fortellinger som vitner om at de bruker flere tabuord enn det de eksplisitt rapporterer. Slike selvmotsigelser vender jeg tilbake til i punkt 5.6.3.

5.5.3 Norminstanser - en oppsummering

Normer er forankret i holdinger. Blant norminstansene nevnt i analysen over, forvaltes ulike holdninger som igjen legger føringer for hvilke normer for sosial og språklig atferd informantene må forholde seg til. Analysen av kategoriene *norminstanser* og *selvregulering* viser at venner og foreldre er de norminstansene som er nevnt mest og vektlagt sterkest i datamaterialet mitt. Dette på tross av teorier om avtradisjonisering og refleksivitet i et postmoderne samfunn (Giddens, 1997) som hevder at ungdom er kulturell fristilt (Ziehe,

1989) fra familieband og tradisjoner (jf. punkt 3.3).¹⁷⁰ Blant informantene i øst er også søsken en uttalt norminstans, mens søsken nesten ikke er nevnt blant informantene i vest.

Besteforeldre nevnes et fåtall ganger i samtlige fokusgrupper. I vest utgjør sportslige arenaer en viktig norminstans, noe som må ses i sammenheng med at foreldrene gjerne er tilstede som tilskuere. Noe tilsvarende er ikke nevnt blant informantene i øst. Skolen som norminstans er nevnt i samtlige fokusgrupper, men omtales først og fremst som en arena der venner møtes, ikke som en normerende institusjon de må regulere språket sitt etter. Ingen informanter rapporterer om sanksjoner i forbindelse med bruk av tabuord i klasserommet,¹⁷¹ og både gutter øst og vest sier de mener lærerne var mye strengere på stygg språkbruk på ungdomskolen:

Amir: Men nå til dags... Det er ikke- for eksempel hvertfall nå på skolen, det er mange som sier banneord foran læreren, men det er ikke alltid at læreren reagerer, for det har blitt mer og mer vanlig [...]. Hvis man sier sånn fitte og sånn ikke sant – mange kan for eksempel si det i klassen det er ikke alltid at lærerne reagerer. Før ble man kastet ut og sånn, men nå er det sånn at lærerne ikke reagerer sånn på det [...] Det har blitt mer og mer vanlig.

Jeg har ikke opplevd at elever har brukt seksuelle tabuord i timene, men det er selvsagt en mulighet for at ”oppdragerrollen” generelt er mindre i fokus blant lærere i den videregående skole, slik guttene gir uttrykk for. Samtlige informanter sier at de selv unngår å banne i klasserommet. Mitt generelle inntrykk er at informantene er svært kontekstbevisste, og at de i stor grad regulerer bruken av de tabuutfordrende ordene som en del av et situasjonstilpasset språk. I alle fokusgrupper poengteres det jevnlig at ”det kommer an på situasjonen”, ”settingen” og ”stemningen”. Guttene og jentene i vest poengterer for eksempel at de ikke bruker tabuord når de har pyntet seg, for eksempel i kirke og formelle feiringer som konfirmasjoner, julaftener, bursdager eller familieselskap.

Både massemedier, digitale medier og sosiale medier ser ut til å ha betydning for informantenes språkbruk. Kulturell påvirkning gjennom (først og fremst) amerikanske serier og filmer står sterkt blant guttene både i øst og vest. Jeg finner ikke belegg for noe tilsvarende blant jentene. Guttene møter tabuspråk også gjennom dataspill, men markerer distanse til

¹⁷⁰ Annen nyere forskning har også vist at man ikke skal avfeie foreldrenes innflytelse på barna. Røynelands (2005, s. 541) studie av ungdom, identitet og dialekt(nivellering) på Røros og Tynset viser at ”[...] alder og foreldrebakgrunn er viktige dimensjoner i forhold til bruk av lokale kontra nivellerte former. Familien er altså framleis ein viktig språkleg norminstans, trass i den generelle frikoplinga frå familieband og tradisjonar som, ifølgje bl.a. Giddens (1996), er karakteriserande for det post-tradisjonelle samfunnet ”.

¹⁷¹ Et av spørsmålene i intervjuguide min spør konkret om dette.

denne språkbruken. Jenter vest er den eneste fokusgruppen som tematiserer bruk av Facebook. Ingen andre sosiale medier tematiseres i fokusgruppene, med unntak av Msn "chatterommet" som nevnes i forbifarten i sammenheng med "dårlig språk" av Adele, en av jentene i øst.

5.6 Selvpresentasjon

I metodekapitlet (4.3.4) diskuterer jeg hvordan min tilstedeværelse vil virke inn på informantenes språkhandlinger; både på hva de velger å rapportere og hvilke språklige koder de rapporterer gjennom. Jo dypere jeg går i materialet, desto tydeligere ser jeg at det ligger en styrke nettopp i informantenes bevissthet om kontekst og formål med fokusgruppene. De vet at deres tabuspråkpraksis er i fokus, og slik blir også deres ønske om å presentere seg i henhold til tabuspråket aktualisert. Michael A. Hogg & Graham M. Vaughan (2011, s. 139) definerer selvpresentasjon (*self-presentation*) som "A deliberate effort to act in ways that create a particular impression, usually favourable, of ourselves", Goffman (1959) bruker en teatermetafor for å beskrive hvordan vi anstrenger vi oss for å iscenesette et bestemt inntrykk av oss selv¹⁷² og Pinker skriver om "games we play" (2008). Felles for alle er at de, i tråd med Le Page og Tabouret-Keller, ser valg av språklig kode som et middel for å gjennomføre et slikt spill. I det følgende skal vi se om det er mulig å si noe om hvordan informantene ønsker å bli oppfattet – både av meg og av medelevene, og hvilken rolle tabuspråket spiller i så måte. Analysen baserer seg på hvilke språkhandlinger som dominerer i hver fokusgruppe, og forsøker på bakgrunn av dette å si noe om hvilke identitetshandlinger disse språkhandlingene kan sies å være et uttrykk for og hvilke gruppeidentiteter som iscenesettes.

Som hjelp til å forstå de ulike språkhandlingene, har jeg valgt å kombinere den induktive analysen av meningsinnhold med en deduktiv tilnærming med opphav i en teori om strategisk selvpresentasjon hentet fra Jones og Pittman (1982).¹⁷³ Jones og Pittman (ibid.) identifiserer fem motiv for strategisk selvpresentasjon: (1) *Self-promotion* er et forsøk på å overbevise andre om at man er kompetent, (2) *ingratiation* av å innnynde seg, å få andre til å like deg, og (3) *intimidation*, av å skremme, å få andre til å tro du er farlig. Det fjerde motivet (4), *exemplification*, viser til et forsøk på å få andre til å se deg som et moralsk respektabelt

¹⁷² I oversettelsen av Goffman (1959) til norsk har oversetterne Kari og Kjell Risvik kalt boka "Vårt rollespill til daglig" (1992).

¹⁷³ Jones og Pittman baserer seg på et tidligere arbeid av Jones fra 1964.

individ, og det femte (5), *supplication*, er en strategi som skal få andre til å synes synd på deg.¹⁷⁴

Fremstillingen ovenfor kan gi inntrykk av at informantene bevisst velger å presentere seg på en bestemt måte. Det er derfor viktig å understreke at strategisk selvpresentasjon like gjerne kan være ubevisste prosesser i individet. På samme måte som Preston (2009, s. 107) understreker at vi kan være bevisst eller ubevisst en holdning i større eller mindre grad (jf. punkt 4.2.2), vil også bevissthet (eller ubevissthet) om selvpresentasjon dreie seg om grader av bevissthet fremfor et enten/eller-forhold. Eriksson (1997, s. 200) påpeker at selvpresentasjon sjelden er det uttalte målet med samtalen, men at det opptrer som et skjult mål som fyller ”ett viktig behov for å identifisera, förhandla, etablera och bekräfta de normer och värden som gäller för gruppen”. Målet om å bli oppfattet på en bestemt måte av andre kan med andre ord være skjult både for individet selv og de individet interagerer med, noe som understreker viktigheten av å veksle mellom en emisk og en etisk tilnærming i analyseprosessen (jf. punkt 4.2.2).

5.6.1 Gutter øst – verbale ritualer som identitetsmarkør

I analysen av selvpresentasjon blant gutter øst har jeg tatt utgangspunkt i det store gapet mellom den rapporterte språkbruken og den faktiske samtalestilen som preger fokusgruppeintervjuet. Interaksjonen i fokusgruppen er preget av høflighet, få avbrytelser (de venter nærmest på tur), et beskjedent innslag av slang og så å si ingen spontane eksempler på tabuord (jf. punkt 5.4.3). Gutter øst er også den fokusgruppen som rapporterer færrest tabuord (jf. punkt 5.4 og 5.4.3).¹⁷⁵ Samtidig hevder gutter øst at tabuord nærmest er obligatorisk i samtaler med venner, og at det ”tar av” med banneord, slang og kodeveksling på skolen (5.5.2). De situerer seg selv som de mest aktive brukerne av tabuord, både hva gjelder frekvens og variasjon, og mener de banner mer enn jentene på skolen sin og mer enn ungdommer på vestkanten. Jeg har vært inne på mulige forklaringer: (1) fokusgruppeintervjuet med gutter øst er kortere enn de andre tre (jf. punkt 5.4), (2) formen på fokusgruppeintervjuet minner mer om et semi-strukturert intervju og begrenser dermed

¹⁷⁴ Jeg vil presisere at jeg ikke forventer at datamaterialet mitt skal passe inn i de ulike kategoriene av strategisk selvpresentasjon. Formålet er å ha noen teoretiske begreper å støtte tolkningene mine til (der det er relevant) når jeg ser etter tendenser i materialet.

¹⁷⁵ De er også bare halvparten så mange som i de resterende fokusgruppene. Se punkt 4.3.4 og 5.4.1 for flere faktorer som kan ha virket inn.

interaksjonen informantene imellom (punkt 4.3.4) og (3) guttene venter på tur og holder et lavt taletempo, noe som bidrar til færre ord per minutt (jf. punkt 5.4).¹⁷⁶ I det følgende skal jeg utforske en fjerde potensiell forklaring, verbale ritualer og (gruppe)identitet er sentrale begreper.

La oss starte med guttenes rapporterte språkhandlinger som refererer til språklig atferd blant venner og på skolen. Guttene beskriver en samtalestil der tabuutfordrende ord og uttrykk brukes både som kraftuttrykk i emosjonelle situasjoner (”sier fitte når jeg slår meg”), som slang og som rettete ytringer, altså skjellsord. I analysen av gutter østs selvpresentasjon skal jeg begrense meg til å diskutere tabuord som rettete ytringer (jf. punkt 2.4.2), ettersom guttene selv er mest opptatt av dette aspektet ved stygge ord og det er her koplingen til identitet er mest synlig. Skjellsordene i slike rettete ytringer blir brukt både som seriøse og humoristiske fornærmelser.¹⁷⁷ I begge tilfeller, men kanskje særlig i en humoristisk kontekst, er en respons fra mottaker påkrevd.

Luan: Vi bruker det [skjellsord] for at vi må kødde med hverandre, plage og ha det gøy. Bare for å erte personen å få han til å bli sint liksom

Amir: Ja

Luan: Så kommer personen med et eller annet tilbake også er man ferdig med det.

Av ytringene i forkant og i etterkant går det frem at mottakeren av fornærmelsen i Luans eksempel ikke blir ordentlig sint (og det er heller ikke poenget at han skal bli det). Mottakeren gjør det som forventes av han i en slik humoristisk kontekst og responderer med en tilsvarende fornærmelse. Språkpraksisen guttene beskriver har mye til felles med et velkjent begrep innenfor sosiolingvistikken, *sounding*. Labov (1972c) beskriver hvordan unge, mannlige afroamerikanere bruker skjellsord i verbale kamper med det formål å fornærme motstanderen mest mulig, og flere språkforskere har kjent igjen praksisen i andre felt (Kotsinas, 1996, Carson Sundnes, 2003). Gutter øst forklarer denne språkpraksisen nesten som et ritual: En fornærmelse som gjengjeldes med en ny fornærmelse og så er de ”ferdig

¹⁷⁶ Som nevnt i metodekapitlet (4.3.4) bærer interaksjonen preg av en spørsmål-svar-struktur som synliggjør meg som moderator i mye større grad enn i de andre fokusgruppene. En konsekvens av dette at fokusgruppen med gutter øst preges av en samtalestil som er fjern fra samtalestilen(e) som vi kan tenke oss er typisk for deres kommunikasjon med venner. Samtalestilene i de øvrige fokusgruppene er selvsagt heller ikke representative for informantene, men i disse fokusgruppene bringer informantene nye tema på banen og stiller spørsmål til hverandre, slik vi gjerne gjør når vi kommuniserer med hverandre. Dette gjør at flere aspekter ved deres måte å interagere på kommer til uttrykk. Gutter øst, derimot, venter nærmest på sin ”tur” til å snakke, og avbryter hverandre sjelden.

¹⁷⁷ Både Carson Sundnes (2003) og Bræck (2006) finner tilsvarende bruk av skjellsord i sine studier.

med det”. Men hva er de egentlig ferdig med? Hvilken mening og verdi har (humoristiske) fornærmelser som kommer ut av det blå, blir besvart med nok en fornærmelse, og deretter fordufter som om ingenting har skjedd?

Goffmans teorier vedrørende *ritual face-work* (1955) og *interaction ritual* (1981, ref. i Rampton, 2009) kan bidra til innsikt i hvordan guttenes fornærmelsesritualer kan tolkes.¹⁷⁸ I Goffmans teori defineres *face* (heretter referert som *ansikt*) som “the positive social value a person effectively claims for himself by the line others assume he has taken during a particular contact. Face is an image of self delineated in terms of approved social attributes [...] (Goffman, 1955, s. 319). Som tidligere beskrevet (punkt 1.2.1 og 5.6), presenterer vi oss selv i samsvar med hvordan vi ønsker at andre skal oppfatte oss (selvpresentasjon), og et ansikt er altså en representasjon av et slikt selvbilde. Selvbildet vårt kan anerkjennes (og dermed bevares) av andre, eller det kan true. Gutter østs fornærmelsespraksiser kan forstås som det Goffman kaller *ansiktstruende handlinger*¹⁷⁹ (1955), men jeg skal likevel argumentere for at de, blant venner, også kan ha tilnærmet motsatt funksjon.

Som en motsats til ansiktstruende handlinger, skriver Goffman (ibid.) om *ansiktsbevarende handlinger*¹⁸⁰ og de språklige konvensjonene vi bruker for å overkomme mellompersonlige situasjoner preget av en økt grad av usikkerhet. *Interpersonal verbal rituals* kaller Goffman slike konvensjoner, som typisk bruker når man skal takke, ta farvel og uttrykke medfølelse, takknemlighet, sympati eller uenighet og motvilje (Goffman ref. i Rampton, 2009, s. 160). De verbale ritualene er spesialisert for slike sensitive situasjoner som potensielt kan true den andres ansikt, og gjør at man vet hva man kan si og hva man kan forvente i retur. I mine øyne har gutter østs humoristiske fornærmelsespraksis, slik de selv beskriver den i utdraget ovenfor, mye tilfelles med Goffmans ansiktsbevarende verbale ritualer. Kardinalspørsmålet må fremdeles besvares: Hvordan er det mulig å anerkjenne noens ansikt gjennom å true det?

Jeg tror en legitim forklaring på dette paradokset ligger i forholdet mellom språkhandlingen som gjennomføres (fornærmelsen) og identitetshandlingen som ligger bakenfor denne språkhandlingen. Guttene understreker stadig at et nært vennskap er en forutsetning for å

¹⁷⁸ Den følgende presentasjonen er ingen utfyllende presentasjon av Goffman og hans nevnte teorier. Jeg har konsentrert meg om de begreper og det innholdet som er direkte relevant for mitt formål i denne sammenheng.

¹⁷⁹ *Ansiktstruende atferd* er en oversettelse av Goffmans begrep *face-threatening behaviour*.

¹⁸⁰ *Ansiktsbevarende handlinger* er en oversettelse av *face-saving practices* (1955).

kunne kalle noen stygge ting. At språkhandlingen (fornærmelsen) faktisk er gjennomførbar (og ikke får negative konsekvenser) har dermed symbolverdi fordi det understreker og bekrefter vennskapet mellom den som fornærmer (senderen) og mottakeren.

Amir: Det varierer fra hvem – lissom, når du bruker det som banneord og sånn- Det varierer- Hvis jeg sier det til en venn er det helt annerledes enn hvis jeg sier det til en jeg er i kringel med på gata. Hvis jeg sier det til en venn, ”hore asså”, det er ikke sånn at han reagerer, klikker og begynner å slå meg. Fordi det er sånn... han vet at det er spøk-

Luan: Det er kødd

Amir: Han tar det ikke seriøst. Mens hvis noen ute hadde sagt til meg ”hore”, da hadde jeg blitt sur og sånn, for de kjenner meg ikke, ikke sant.

Vennskapet bekreftes med andre ord ved å si ting som forutsetter et nært vennskap (jf. Hasund, 2006 og Carson Sundnes, 2003), og kan derfor, mener jeg, sammenlignes med Goffmans verbale ritualer. Jeg fortolker altså de humoristiske fornærmelsene guttene imellom som symbolske ritualer der de tabuutfordrende ord- og uttrykkene fungerer som identitetsmarkører, både innad og utad. Gutter øst gir nemlig uttrykk for at de er klar over at denne *kameratslige nærhetsstilen* (jf. Hasund, 2006) skiller dem kvalitativt fra jentene på skolen deres og fra deres forestilling om vestkantungdommer (se punkt 5.6.5).¹⁸¹ Samtidig som bruk av skjellsord i fornærmelsesritualet innad bekrefter det nære vennskapet guttene imellom, markerer det derfor også tilhørighet til en bestemt ungdomskultur utad. Fornærmelsesritualet må derfor også forstås som en identitet – og intimitetsmarkør til et flerkulturelt og maskulint ungdomsmiljø på østkanten.

Basert på det jeg har skrevet så langt, kan det virke som om gutter øst selvpresentasjon minner om strategien *intimidation*,¹⁸² selv om målet heller synes å være å presentere seg som tøff framfor farlig i ordrett betydning.¹⁸³ Analysen av den metaspråklige kategorien gir imidlertid informasjon som nyanserer inntrykket av hvilke selvpresentasjonsstrategier som dominerer. Svært mange ytringer i den metaspråklige kategorien understreker nemlig det kontekstuelle ved den røffe kameratslige stilen de beskriver. Luan sier for eksempel at

¹⁸¹ Som nevnt under punkt 2.3, finner også Opsahl at mange gutter i multietniske miljøer opplever sitt språk som en egen variant av norsk, en variant som står i kontrast til, og dermed skaper divergens ovenfor, forestillingen om Oslo vest (2009, s. 28).

¹⁸² jf. punkt 5.6 med referanse til Jones og Pittman, 1982.

¹⁸³ Flere språkforskere har funnet at bruken av multietnolektiske trekk henter sammen med forestillingen om noe farlig (Opsahl, 2009, s. 151). I mitt materiale finnes det ikke fortellinger som støtter en slik forestilling, med unntak av en historie fortalt av jenter vest.

”kebabsnorsk [...] ikke [er] et språk, for å si det sånn. Det er en måte å uttrykke seg på for ungdommer”. Guttene understreker altså det språkforskere også er opptatt av; at en multietnolektisk stil utgjør en av flere stiler i individets språkregister (jf. Opsahl, 2009 og Sollid, 2003). Den nesten formelle samtalestilen de benytter i fokusgruppeintervjuet, som skiller seg fra de ganske uformelle stilene i de andre fokusgruppene, kan slik tolkes som et bevisst signal på at de, først og fremst Amir og Luan, ikke ønsker å bli identifisert som ”wolla-gutter” (mer om dette i punkt 5.6.5). Påstanden underbygges av at gutter øst er den eneste fokusgruppen som ikke nevner *wolla* og *wallah koran* (jf. tabell 1 punkt 5.4). I løpet av fokusgruppeintervjuet er det imidlertid mange eksempler på at en annen stil, den kameratslige, skinner igjennom.¹⁸⁴ Dette er særlig tydelig hos Luan og gjelder hovedsaklige prosodiske drag. Kodeskiftene skjer alltid når Luan skal ramse opp tabuord han bruker, eller fortelle om noe som involverer mange tabuord. Intonasjonen endres og han legger til en mer markert aksent (se punkt 6.2).

Gutter østs selvpresentasjon karakteriseres altså av at de vil bli oppfattet som moralske og kompetente individer – som vet å situasjonstilpasse språket sitt. De understreker at fornærmelsesritualene ikke inkluderer jenter og voksne, og forteller også at de er opptatt av å ta språklig til hverandre:

Luan: Språket blir kanskje delvis styggere, men altså liksom ulike kulturer... altså de kjenner da mer og mer av hverandre av å snakke [...]. Hvis de kjenner hverandre så viser vi også at vi får en forståelse for kulturen [...] Og da kan vi lære oss hvordan vi må klare å tilpasse oss og se hva vi bør gjøre.

5.6.2 Gutter vest – saklig argumentasjon og innovasjon

Gutter vest utmerker seg ved å ha klart flest metaspråklige utsagn, og disse er relativt jevnt fordelt mellom informantene.¹⁸⁵ Som norsklærer vet jeg at ungdom lærer en god del om språklige fenomener i skolen. ”Språk og kultur” er et gjennomgående tema gjennom hele grunnskolen og i den videregående skole. Etter å ha fullført Vg1 studiespesialiserende utdanningsprogram skal for eksempel informantene kunne ”forklare flerspråklighet og gi eksempler på hvordan språklig og kulturell samhandling kan bidra til språklige endringer og

¹⁸⁴ Jeg kunne kalt denne stilen multietnolektisk stil, men jeg har ikke analysert andre trekk enn det leksikalske, og har derfor ikke belegg for å hevde om guttenes kameratspråk kan klassifiseres slik.

¹⁸⁵ jf. kategori 3. Se vedlegg 5.

kulturell bevissthet”.¹⁸⁶ At gutter vest anvender denne kunnskapen i samtalen om tabuspråk, kan bety at de er mer bevisst skolekonteksten fokusgruppeintervjuene foregår i.¹⁸⁷ En nærliggende tolkning er derfor at guttenes selvpresentasjon preges av at de ønsker å overbevise meg og hverandre om at de er kompetente (*self-promotion*). De er også svært opptatt av å diskutere og argumenterer. I løpet av fokusgruppeintervjuet lukkes mange diskusjoner ved at den med de beste argumentene langt på vei overbeviser de andre. Det ligger mye prestisje i å ”vinne” diskusjoner:

Jesper: [...] hvis jeg krangler med noen eller noe, altså venner, da må man være skikkelig formell føler jeg.

Philip: Ja, for å vinne den diskusjonen

Einar: Overvinne

Jesper: da kommer det superlativer og... masse sånn

[...]

Sondre: Jeg vet, når vi to diskuterer. Jeg vinner hver gang.

Alle guttene ser ut til å være enig med Jesper i at ”man må være skikkelig formell” når man krangler eller diskuterer med andre. Dette kommer de tilbake til flere ganger i løpet av intervjuet. ”Hvis du har gode meninger, jeg mener, jeg får respekt for folk som klarer å snakke for seg selv”, sier Jesper i en annen sammenheng. Dersom man derimot skjeller ut en annen eller bruker mange stygge ord i en krangel, taper man ansikt, ifølge Sondre: ”Det er i alle fall ukreds¹⁸⁸ å snakke veldig stygt”. Å krangle og diskutere brukes nesten synonymt blant guttene. Begge begrep refererer til verbale dueller av ulik alvorlighetsgrad som kan dreie seg om sak og/eller person, der sistnevnte er mer ansiktstruende enn førstnevnte. Det språklige idealet i slike dueller kan, slik jeg tolker guttenes utsagn, føres tilbake til foreldrenes språk. Jespers påstand om at man må snakke formelt når man krangler er et svar på et spørsmål om hvorvidt de snakker annerledes enn foreldrene sine, og fungerer som et eksempel på at de *ikke* alltid snakker annerledes enn foreldrene. For å vinne en diskusjon må man bruke et formelt språk og komme ”[...] med knusende argumenter”, understreker Anders i en senere anledning. Jeg tolker det dit hen av gutter vest, ved å ta i bruk en formell språkstil i verbale

¹⁸⁶ Utdanningsdirektoratet, Læreplan i norsk.

¹⁸⁷ Som vi så under punkt 5.4.3, vekker spontan banning reaksjoner og latter blant gutter vest.

¹⁸⁸ ”Ukreds” er ikke listet opp i noen slangordbøker så vidt jeg kan se, men betyr det motsatte av ”kred”, som hos Tryti (2008) er forklart som respekt, anseelse eller troverdighet (fra eng. *credibility*)

dueller, markerer *avstand* til ungdomsspråket, for slik å hente troverdighet til sine argumenter (*kreds*) i en språkstil (foreldrenes) som tillegges høyere status og anseelse i samfunnet generelt. Dette ser ut til å gjelde både i saklige diskusjoner og mer personlige krangler.

Tabuutfordrende ord og uttrykk blir, ifølge guttenes rapporterte språkbruk, hovedsakelig brukt stilistisk med et humoristisk siktemål. Det er først og fremst tabubelagte slangord og tabuord som kraftuttrykk guttene er opptatt av. Det finnes også eksempler på humoristiske fornærmelser (som for eksempel *morra di*-”vitser”, som gutter vest kaller det), men disse er ikke underlagt faste mønster på samme måte som gutter østs fornærmelsesritualer (jf. punkt 5.6.1), og spiller ikke en like vesentlig rolle som identitet- og intimitetsmarkør. Gutter vest henter sosial status ved å komme på nye slangord eller utfordre tabuer på en kreativ måte som få andre til å le. Hasund (2006b, s. 41), som studerte ungdomsspråklige trekk blant gutter og jenter øst og vest i Oslo, betegner gutter vests humor som ”flinkis-humor”, et begrep jeg synes er treffende også i henhold til mine informanter. Både jenter vest og gutter vest mener det er guttene som står for nyskapingen:

Cathrine: Hvis jeg skal få et nytt ord inn, da er det da må det være veldig mange rundt meg som sier det [hele tiden],

Flere: [Ja]

Cathrine: for da kan jeg begynne å si det. Men det er ikke sånn at jeg bare begynner å si noe-et stygt ord av meg selv

Charlotte: Jentene bruker det som alle andre bruker, ikke sant. Mer sånn - Tørr ikke å- tørr ikke å bruke nye ord og sånn. Det er liksom - Man holder seg til de ordene som er liksom inn akkurat da. Det er sånn - Mens guttene de har masse, de har mye større spekter

Amerikanske komi- og spenningsserier er opphav til mange av de engelske slangordene i vest, ifølge guttene. Størst innflytelse akkurat nå har imidlertid realityserien *Paradise Hotel* - ”det ser alle på!”. Den norskproduserte serien der ungdommer fester, inngår par-allianser og stemmer hverandre ut fra et hotell i Mexico er å regne som en referansegruppe¹⁸⁹ for informantene. Guttene vender tilbake til *Paradise Hotel* hele elleve ganger i løpet av det timeslange fokusgruppeintervjuet, og nevner flere uttrykk derfra (f.eks. *Det er bedre å drive*

¹⁸⁹ Med referansegrupper mener jeg viktige normsettere som står utenfor de konkrete sosiale fellesskapene informantene inngår i. Disse tillegges høy status, og fungerer gjerne som trendsettere. Jeg har ikke belegg for å si at *Paradise Hotel* fungerer som en referansegruppe på andre plan enn det språklige. Lite i gutter og jenter vests fortellinger tyder på at de deler det verdigrunnlaget jeg mener serien formidler (festing, drikking, partnerbytte).

hor enn å knulle Noor, fucking hell). Til slutt sier Anders, som ikke deler fascinasjonen for realityserien: ”Hva skjer med dere og paradise a’?”

Selv om guttene henter mange ord og uttrykk fra engelsk og realityserien *Paradise Hotel*, markerer de ofte distanse til de samme ordene ved å forvrengte stemmen eller le litt ironisk etter de har sagt ordet. Det samme er tilfellet for jentene i vest, særlig med hensyn til uttrykk som *oh my God* og *OMG*. *Flagging* kaller Johansson og Graedler (2002, s. 262) slike signaler. Gjennom *flagging* markerer informantene at de er språkkompetente, samtidig som de tar forbehold om at de forholder seg kritisk til ordene.¹⁹⁰ Kotsinas (2002, s. 60) beskriver tilsvarende fenomen i sin studie av bruk av engelske ord i nordisk slang:

Den humor och ironi som skymtar fram i användningen och omformandet av många av de ord med engelskt/amerikansk ursprung som tas opp i slangen ger ett intryck av att ungdomarna också markerar en ganska medveten distans gentemot vissa drag i den angloamerikanska kultur som de på olika sätt kommer i kontakt med, til exempel via importerade TV-serier, dåliga filmer och annan populärkultur.

En slik distansering finner jeg eksempel på i forbindelse med guttenes fortellinger om dataspilling, såkalt *gaming*.¹⁹¹ De spiller gjerne over internetbaserte kommunikasjonsnettverk, som gjør det mulig å spille og snakke med kjente og ukjent på tvers av landegrenser og fysisk rom. I slike sammenhenger støter de på mye tabuutfordrende språkbruk, som de ironiserer over og markerer tydelig avstand fra:

Jesper: Jeg har sånn hvis jeg spiller, la oss si at jeg gamer-

Philip: Ja

Jesper: Så er det sånn, la oss si på data eller med (utydelig) og headset. Det er så mange som er sånn, de bare ”Fuck you, fuck you. Oh my god, fuck you”. Åssa bare sier jeg en ting, åsså bare”Shut the fuck up! Shut the fuck up!”.

(latter)

I punkt 5.4 nevnte jeg at guttene bruker *støgg* som skjellsord, mens de sier *stygg* i andre sammenhenger. De sier også *kuk i rævv* og *pikk i ræv*, mens *rumpe* er normalordet de bruker i ”nøytrale” sammenhenger.. Selv om dette dreier seg om korte uttrykk, tror jeg vekslingen til dialektformen kan beskrives som en type *stilisering*. *Stilisering* kjennetegnes nettopp av at

¹⁹⁰ At lånord brukes med humor og ironi er påpekt i flere andre studier. Løstegaard Olsen (2006) mener dette kommer av at ungdommer har gjennomskuet engelskens *snobbeverdi* og satt denne ”i anførselstegn”.

¹⁹¹ ”Å game” (av engelsk *a game*, subs.) brukes som verb og er et synonym til det nøytrale uttrykket ”å spille dataspill”, både på PC og på spillmaskiner som for eksempel Playstation.

språkbrukeren benytter representasjoner av språk, dialekter eller stiler som ligger utenfor hans vanlige repertoar, med det formål å bryte med normalspråklige atferd og skape oppmerksomhet om sin språklige kreativitet (Rampton, 2009, s. 149). Effekten av å bruke dialektale former synes å være at de fungerer som dysfemismer, samtidig som språkbrukeren, på samme måte som med kodeveksling til engelsk, kan kommunisere en viss distanse og ironi til det han sier. Denne type dobbeltkommunikasjon legitimerer kanskje bruken av slike tabuutfordrende ord og uttrykk blant ungdommene, ettersom stiliseringen minner om at slike uttrykk ikke egentlig inngår i det dagligdagse vokabularet, og dermed ikke er en del av deres selvpresentasjon.

5.6.3 Jenter øst – ”leker prektige”?

”Dere leker prektige”, sier Derya til Clara og Adele (jf. punkt 5.5.2). Østby (2005), som i 2003-2005 samlet inn slang fra multietnolektiske miljøer i Oslo og skrev *Kebabnorsk ordbok*, forteller at minoritetsspråklige jenter ofte ikke likte å snakke om tabuordenes betydning, mens guttene på sin side var svært frampå. At gutter i øst bruker mer slang enn jenter i øst, er dokumentert i flere undersøkelser av ungdomsspråk i øst (se bl.a. Hasund, 2006a, Svendsen og Røyneland, 2008 og Opsahl, Røyneland og Svendsen, 2008). Basert på hva informantene i øst forteller om egen bruk av tabuord, tilsier også mitt materiale at guttene i øst leder an (jf. punkt 5.4.3 og 5.5.2). Det er likevel et faktum at jenter øst nevner langt flere ulike tabuord enn gutter øst, og de har også flere forekomster av spontan banning. At jeg selv er jente, kan ha vært av betydning for etableringen av fortrolighet i fokusgruppesituasjonen. *Fitte* er det eneste ordet jentene tilsynelatende synes er flaut å uttale, noe som tematiseres innledningsvis når Derya forteller en vits. ”Prøv å gjør Ellingsrudåsen om til østkantspråk!” [...] ”Ellingsrudåsa”. Når ingen vet hva *dåse* betyr, tvinges hun til å forklare, noe hun ikke ønsker:

Farah: Jeg tror jeg vet hva du refererer til nå...

Yasmin: Nei kom med det!

Derya: Faen da, jeg trenger ikke si det jeg!

Ella: Der er det igjen, det med f-ordet.

Derya: Musevisa

(latter)

Ingen uttaler *fytte* i denne sammenheng, men *musevisa*, som best kan forstås som et nestenbanneord, gjør at samtlige informanter forstår hvilket ord det siktes til. Deretter slipper jentene hemningene knyttet til å uttale tabuord, og rapporterer, som vi så i punkt 5.4, flest tabuutfordrende ord og uttrykk av alle fokusgrupper. Repertoaret av stygge ord og uttrykk er med andre ord stort, selv om jentene selv hevder at de ikke bruker så mange av ordene selv.¹⁹² De har ulik og fragmentert kjennskap til de mange lånordene som preger den multietnolektiske stilen (jf. punkt 5.5.2),

Selv om jenter øst i større grad enn de resterende fokusgruppene distanserer seg fra et tabuutfordrende språk, finnes det flere eksempler fra informantenes fortellinger som viser at de kan skjelle ut andre ved å ty til banneord. Fortellingene vitner også en noe mer konfronterende jentekultur enn hva som kommer til uttrykk blant jenter vest. Mens jenter vest hevder at de hovedsakelig baksnakker personer de har konflikter med¹⁹³, snakker jenter øst i større grad om verbale, og i et fåtalls tilfeller, fysiske konfrontasjoner.

Yasmin: Men når du skal krangle da kra – da krangler du ikke på tamilsk?

Adele: Nei, fordi-

Yasmin: Det går ikke.

Adele: Jeg klarer ikke å krangle på tamilsk for jeg kan ikke nok banneord.

Adele er, sammen med Clara, den av jentene som tar mest avstand fra bruk av stygge ord. Likevel forklarer hun at hun kodeveksler til norsk i konfrontasjoner fordi hun ikke kan nok banneord på morsmålet sitt tamilsk. Adele og Claras selvpresentasjon kan gi assosiasjoner til strategien Jones og Pittman (1982) kaller *supplication*, der målet er å få andre til å synes synd på deg ved å innta en slags offerrolle. Jentene forteller for eksempel at det har hendt at de har begynt å gråte dersom noen har kalt dem *hore*, og de fremstiller tabuspråk som et onde de ikke har kontroll over (men likevel må forholde seg til). Derya har en helt annen tilnærming til tabuspråk. Hun er, i likhet med gutter vest, mest opptatt av å vise at hun har kunnskap om temaet og slik presentere seg selv som kompetent (*self-promotion*). Omtrent 90 % av alle

¹⁹² Som vist i punkt 5.4.3, er det bare en av jentene, Yasmin, som sier at hun bruker seksuelle tabuord fra andre språk enn norsk og engelsk, som for eksempel *pænsjått*.

¹⁹³ Når konflikten oppstår med en nær venn, mener jenter vest at konfrontasjoner er viktige, men at man må holde seg saklig og ikke skjelle ut hverandre.

ytringer jeg i kategorien metaspråk (jf. punkt 5.3.2) blant jenter øst stammer fra Derya, som også kommenterer dette selv: ”Er det bare jeg som følger med i timen eller?”

Jenter øst er en svært heterogen gruppe. Min tolkning er likevel at de har ett felles identitetsprosjekt, som ikke passer inn i blant noen av Jones og Pittmans (ibid.) typer strategisk selvpresentasjon: De ønsker å fremstå som lojale døtre og medlemmer av sin kultur, samtidig som de ønsker å bekrefte og få anerkjennelse for sin identitet som norsk.¹⁹⁴ ”Å snakke korrekt norsk er derfor svært viktig for jentene. De retter hverandres grammatiske feil underveis i samtalen, og mange gir uttrykk for irritasjon og engasjement når de snakker om språkendringer som et resultat av fremmedspråklig påvirkning. Dette forklarer langt på vei hvorfor jenter øst klassifiserer flere slangord som ikke utfordrer tabuer som stygt språk (se punkt 5.4). Adele går så langt som å si at ”utlendinger ødelegger det norske språket”. Derya tror *en*-endelser er mer korrekt enn *a*-endelser, og samtlige jenter gir uttrykk for at de snakker ”styggere” enn ungdom fra vestkanten. Broch (2001 og 2002), som studerte østkantungdommers holdninger til eget talemål, fant tilsvarende tendenser, noe jeg tror henger sammen med at mange kanskje oppfatter Oslo vest-dialekten som et standardtalemål. Blant forskere hersker det uenighet om denne koplingen mellom standardtalemål og Oslo vest-dialekten, men flere argumenterer for at det i praksis finnes en slik kopling (jf. Mæhlum, 2009, Kristiansen, 2009, Vikør 2009 og Opsahl og Røyneland, 2009¹⁹⁵).¹⁹⁶ I internasjonal sammenheng er det velkjent at avvik fra standardtalemålet gjerne anses som stygt språk (Le Page & Tabouret-Keller, 1985).

Min tolkning om at jenter øst forsøker å presentere seg selv både som lojale døtre og som norsk ungdom kan gi en mulig forklaring på hvorfor de langt på vei distanserer seg fra tabuspråk og en multietnolektisk stil selv om de samtidig rapporterer at de bruker en del av ordene selv. Sentralt i identitetsforhandlingene står ønsket om å bli oppfattet som norsk, og mange lånord og tabuord vil svekke en slik selvpresentasjon. I tillegg skaper tabuspråket en konflikt med de normer og forventninger de kjenner hjemmefra (jf. punkt 5.5.2).

¹⁹⁴ Hvis jeg likevel skulle peke på hvilken strategi som dominerer, har jentenes selvpresentasjon mest til felles med *exemplification*. De ønsker at andre skal se dem som et moralsk respektabelt individ.

¹⁹⁵ Opsahl og Røyneland (2009) poengterer imidlertid at ”den nyere språkutviklingen i hovedstaden ikke nødvendigvis passer inn i et klassisk bilde av standardtalemål, forstått som en konservativ størrelse øverst i et hierarki der den konnoterer samfunnsmessig overlegenhet. Den forstås bedre ut fra en oppfatning av standardtalemål som et normideal knyttet til en moderne, dynamisk urban identitet”.

¹⁹⁶ Samtlige referanser finnes i *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 2009 nr. 1, der standardtalemål er både tittel og tema utgaven.

5.6.4 Jenter vest – identitetsmarkører in english

Jeg har tidligere beskrevet jenter vest som en relativt homogen gruppe med tydelige internaliserte normer og holdninger (jf. punkt 5.5.1). Jentegruppa passer slik inn i Milroys sosiale nettverksteori (1980) som et eksempel på et tett multiplekst nettverk. Et slikt nettverk fungerer som en sterk kontrollinstans og som en normbekreftende mekanisme (Mæhlum, 2003, s. 117). Jentene tar ikke fellesskapet for gitt (jf. Hasund, 2006b, s. 134), og interaksjonen bærer preg av at de forhandler om samhold, solidaritet og fortrolighet. Samtalestilen (jf. punkt 5.5.1) er slik et godt eksempel på det Hasund (ibid.) kaller *respekt - og hensynsstilen*.

Jentene er også veldig opptatt av å bekrefte de nære relasjonene og vennenes betydning i samtalen. Å situere seg selv som ”sosial” er en fremtredende del av deres selvpresentasjon, og dette kommer til uttrykk allerede innledningsvis, når jeg ber dem om å fortelle hva de gjør på fritiden:

Sara: Og jeg er veldig glad i å være med venner. Jeg er veldig sånn - jeg må være sosial hele tiden føler jeg. At det kan bli litt slitsomt også (lett latter) [...]

Maja: Ja, jeg spiller håndball, på (håndballklubben). Og – vi er et ganske godt lag. Jeg er ikke hm den beste akkurat da, men vi er ganske mange og vi er veldig sosiale der og liker veldig godt de jeg spiller med der. Også er jeg ellers med venner utenfor og [...]

Frida: Ja, jeg rir jeg da. (latter) Eh, det tar veldig mye tid. Jeg har to hester selv, og mamma har en hest og søsteren min har en hest. Så veldig mye tid går til hest da. Det er gøy, synes jeg, men det tar mye av det sosiale livet også, så når jeg har muligheten så prøver jeg å være med venner.

Å være sosial er så viktig for jenter vest at det kan oppleves som et press, slik Sara antyder. Dette kan igjen lede til dårlig samvittighet dersom andre aktiviteter tar oppmerksomheten vekk fra vennene, noe jeg mener kommer til uttrykk i Maja og Fridas utsagn. Det sosiale nettverket Facebook ser ut til å være et viktig verktøy for å opprettholde og bekrefte de sosiale relasjonene jentene imellom, og alle er enige om at man er sosial når man er på Facebook:¹⁹⁷

Ida: Facebook er veldig sosialt da.

(latter)

¹⁹⁷ Bruk av Facebook som sosial arena må likevel forstås som et tveegget sverd: Facebook er en måte å imøtekomme kravet om å være ”nok” sosial, men datamaterialet viser at Facebook også er en kilde til økt press om å være tilgjengelig for venner og bekjente til enhver tid.

Ida: Der er jo alle.

Sara: Ja, Facebook er - går det veldig mye tid på. Hvis jeg ikke er med venner og ikke gjør lekser, så er det Facebook

Cathrine: Da er det Facebook

Sara: og egentlig er det litt Facebook også når man er med venner

Maja: Det er Facebook, hvis jeg ikke spiller håndball

Ida: Facebook all the time

Fellesskapet og samholdet med andre jenter er altså en sentral del av jentenes selvpresentasjon og en viktig generisk identitet. Slik må Facebook forstås som en sosial plattform der de kan konstruere, opprettholde og få bekreftet sin identitet og sin gruppetilhørighet (Shih, 2011, s. 31).¹⁹⁸ I lys av dette kan vi si at måten jenter vest presenterer seg selv på er preget av strategiene *ingratiation* og *exemplification*: De ønsker å bli likt og akseptert som et medlem av gruppen, og de ønsker å bli ansett som et moralsk – og ikke minst sosialt – vesen. Under kodingen av fokusgruppeintervjuet med jenter vest, la jeg merke til at ytringene jeg plasserte i kategorien *rapportert språkbruk og rapportere språkholdninger* hadde påfallende mange forekomster av verbet *føle* og modale hjelpeverb som *burde* og *skulle*, gjerne i kombinasjon med ”egentlig ikke...”. Idas utsagn, som også har blitt tittelen på denne oppgaven, er illustrerende i så måte: ”Jeg føler ikke at jeg egentlig er et sånt menneske som banner”.

Som vi har sett (jf. punkt 5.4.3 og 5.5.1) bruker jenter vest en del stygge ord, men de anser ikke seg selv som vulgære eller tabuutfordrende av den grunn. Sara sier: ”Det [å banne] er egentlig ikke veldig meg, men jeg har bare begynt med det nå”. Å banne er tydelig en språkhandling som ikke harmonerer med de identitets(for)handlingene jentene ellers bedriver. De tar avstand fra ungdom som bruker mange stygge ord, og mener disse fremstår som ”usikker”, ”litt skitten” og ”småteit”, og at ”de godt kan tenke litt mer voksent”.¹⁹⁹ Likevel argumenterer de for at stygge ord har en naturlig plass i ungdomsspråket: ”Man må egentlig bruke det [stygge ord] med måte. Men man burde bruke det litt på en måte”, sier Cathrine. Tabuutfordrende ord og uttrykk brukt med stil og humor er akseptert språkbruk, ifølge

¹⁹⁸ Facebook er interessant i lys av selvpresentasjon, da dette sosiale mediet gir mange muligheter hva gjelder å presentere seg selv slik man ønsker. Dersom du skriver noe på Facebook som du senere angreir på, kan du med et tastetrykk slette kommentaren. Bildene du legger ut kan behandles i Photoshop før du publiserer dem, og du velger selv hva du vil fortelle og hvem som skal ha tilgang til informasjonen.

¹⁹⁹ Her ser vi et eksempel på at ”voksenspråket” er et ideal for informantene i vest (jf. punkt 5.5.1).

jentene. Det er også lov å rope ut *fitte!* dersom man slår seg. Å skjelle ut noen eller strø om seg med tabuord i tide og utide, er derimot upassende. Disse normene tilsvarer de jeg beskrev blant gutter vest (jf. punkt 5.6.2).

Jeg har tidligere skrevet (punkt 5.5.1) at jenter vest bruker det seksuelle tabuordet *fitte* for å markere tilhørighet til ungdomsgruppen. I tillegg er det også jenter vest som rapporterer flest tabuord fra engelsk, rundt 10 % mer enn de resterende fokusgruppene²⁰⁰ (jf. punkt 5.4.1).

Jentene kunne aldri kalt noen *hore*, ifølge dem selv, men på engelsk er saken en annen:

Gøril: Hvilke stygge ord bruker dere, hvis dere bruker noen da, hvis dere skal kalle en gutt noe stygt?

Sara: Han er så føkka (ler)

Ida: Manwhore

(latter)

Ida: faktisk!

Frida: Da bruker man jo whore på engelsk [...]

Charlotte: Hvis jeg kaller noen mannehore så er det bare komisk

Ida: ja, det er - da er det mer sånn for å si han er så sykt player eller et eller annet

Charlotte: Ja ikke sant

Cathrine: Jeg tror heller jeg bruker mer føkka da

Sara: Ja føkka, det er liksom... Da føler jeg jeg skikkelig understreker at han er skikkelig dust

Hvorfor alle disse engelske ordene? Rathje og Heidemann Andersen (2005) antyder at seksuallivet er så tabubelagt at mange ønsker å milde ut de seksuelle tabuordene ved å hente dem fra et fremmedspråk og Graedler og Johansson (1997) viser at engelske banneord og tabubelagte slangord brukes friere enn tilsvarende ord på morsmålet: Det er rett og slett ikke like tabu å si *fuck* som det er å si *knulle* eller *pule* på norsk. Kanskje er det også derfor jenter vest ikke uttrykker samme ambivalens ovenfor de engelske ordene de bruker? Og kanskje gjør kodeveking til engelsk det lettere å tulle med seksuelle tabuer på lik linje med guttene, uten å gå på akkord med seg selv? Gir det også prestisje å vise at man er kompetente i et annet

²⁰⁰ Denne prosentandelen er statistisk sett ikke signifikant stor, men tendensen bekreftes av andre studier, blant annet UNO-prosjektet.

språk, som i seg selv har mye prestisje i samfunnet? Sikkert er det i alle fall at engelske slangord og tabuord er en viktig identitetsmarkør i denne jentegruppen, og at å kunne kodeveksle til engelsk gir sosial status innad i gruppen.²⁰¹

5.6.5 Presentasjon av andre, stereotypier og crossing

”Bli med til stedet der hvor ord som *tæsj* og *avor* er dagligdags” rapper Yasmin for å illustrere hvordan østkanten gjerne oppfattes av andre. Verselinja er hentet fra *Karpe Diems* sang ”Vestkantsvartinga” fra albumet *Fire vegger* fra 2008. Dersom hun hadde sunget videre, ville hun kommet til strofene ”der det ikke er hadet, men det er adjø / Innesko og telemark og hyttetur til Kragerø”, til en stereotyp beskrivelse av vestkanten. Hasund (2006b) hevder at ungdommer gjerne presenterer seg i samsvar med stereotypiene, noe som også tilsier at de er bevisste på hvilke stereotype forestiller som knyttes til den (eller de) ungdomsgruppen(e) de identifiserer seg med.²⁰² Stereotypiene lever i beste velgående blant både informantene i øst og vest, og brukes som et ledd i å skille *dem* fra *oss*:

Charlotte: [Om østkanten] De har jo sitt eget liv og språk omtrent

Cathrine: Det har jo vi også da

Charlotte: Det er jo et annet miljø og da, det er mye mer sånn-

Ida: wolla

Sara: På østkanten er det mer sånn hore og -

Charlotte: Sånn derre ”gå og knull morra di”.

Maja: ”Kom her’a så skal jeg knulle morra di”. Det er litt mer sånne ting.

(latter)

Charlotte: Det sier man aldri her, da er det sånn eh...

Ida: Da er det mer sånn MILF.

(latter)

Charlotte: Ja, jeg vet det.

Ida: Mother I would like to fuck, er det ikke det?

²⁰¹ Diskusjonen fortsetter i punkt 6.3.2.

²⁰² ”Jeg liker å bruke penger”, sier for eksempel mange av jenter vest når jeg spør hva de gjør på fritiden.

Flere: Ja

Sara: MILF, men det sier man ikke som banneord (ler)

Stereotypier er stivnede, unyanserte forestillinger (Mæhlum, 2003, s. 94), som ikke nødvendigvis stemmer med virkeligheten. Basert på datamaterialet mitt har jeg fått inntrykk av at informantene i øst og vest ikke kjenner mange fra motsatt side av byen. En stereotypi kan slik forstås som en generalisering basert på fordommer – som i ulik grad samsvarer med virkeligheten. Ida bruker *wolla* som en betegnelse på et stereotypt østkantmiljø. Ifølge UPUS-korpuset er *wolla* det mest frekvente lånordet fra andre ord enn engelsk (Opsahl, 2009, s. 189), og også i UPUS finnes det flere eksempler på at *wolla* brukes som beskrivelse av en språkstil og personer som bruker denne stilen (ibid.). *Wolla* er først og fremst forbundet med maskuline miljøer, men Maja, som selv bor i Oslo øst, presiserer at det også er jenter ”som liksom skal være helt inne i gangster-volla-miljøet som og snakker kanskje enda styggere da og bare tar helt av”. Informantene fra østkanten klassifiserer på sin side vestkantungdommer som sosser og mener de snakker penere enn dem selv – og mer korrekt. Noen av jenter øst tror (jf. punkt 5.6.3) at *a*-endelser er feil, mens *en*-endelser er korrekt.²⁰³ Informantene i øst parodierer ikke vestkantungdom, noe som muligens kan forstås ut fra at de selv opplever sitt eget språk som styggere og ukorrekt. Både gutter og jenter i øst er ganske forsiktige med å uttrykke fordommer mot vestkantungdom – kanskje er de klar over at jeg jobber på en vestkantskole.²⁰⁴ Guttene og jentene i vest er mer offensive, men de tar samtidig forbehold om fordommer:

Sondre: Nå skal ikke jeg være fordomsfull her, men ikke sant, eh... de [østkantungdom] har ikke så store hus og derfor kan ikke de være mange hjemme hos seg og derfor henger de sammen ute på klubber og sånt, og da er det som du sier, da må de lissom ”be the leader of the pack”.

Sitatet viser at presentasjon av andre (jf. analysekategorien min, punkt 5.3.2) også kan forstås som en selvpresentasjon. Sondres utsagn sier noe om hvordan han situerer seg selv –

²⁰³ Informantene fra vest mener også at de snakker penere enn østkantungdommen. Dette utsagnet baserer de på at de selv bruker mildere banneord (Sara: ”Det blir sånn ’fittle!’ – det er på en måte det groveste [i vest]”) og at de ikke sier stygge ord til hverandre på samme måte som i øst. De viser ikke til dialektale former, slik jenter øst gjør når de beskriver sitt eget språk som styggere enn språket på vestkanten. Sitt eget språk betegner informantene i vest som engelskinspirert, med *chillern* og *chill ass* som typiske kjennetegn.

²⁰⁴ Jeg fortalte dem bare at jeg jobbet på en annen Oslo-skole, men jeg mener å huske at norsklæreren deres nevnte dette for dem.

bokstavelig talt; i et større hus.²⁰⁵ Kodevekslingen²⁰⁶ til engelsk er for øvrig symptomatisk for informantene i vest, og er også en del av selvpresentasjonen (jf. punkt 5.6.2 og 5.6.4).

Gjennom slike sitat tematiseres også sosial status og klasse, noe jeg skal vende tilbake til i punkt 6.4. Gutter og jenter i vest har flere parodier på det de mener er typiske ”østkant” (jf. utdraget fra jenter vest over):

Sondre: Med en gang du hører noen si ”tro meg da faen”. Da legger de til faen til slutt og da bor de på østkanten.

Philip: Tro meg da wallah

Jesper: Sverger wallah

Philip: In shalla walla halla bænshalla

Slik parodiering kalles *crossing* i sosiolingvistikken og kan forklares med utgangspunkt i stilisering (jf. punkt 5.6.2): ”Crossing is closely related, but it involves a stronger sense of social or ethnic boundary transgression, the variants being used are more likely to be seen as anomalously “other” for the speaker, and questions of legitimacy and entitlement can arise” (Rampton, 2009, s. 149). I samtlige sitat ovenfor markert med hermetegn, dreier informantene stemmen sin og legger til en aksent. Crossing kan også ses som en type *performance* (jf. rampton, 2009), som er Baumans (1986) begrep for å beskrive at et individ påtar seg en underholdende rolle på et kommunikativt nivå. En vellykket etterligning kan gi taleren ”a measure of prestige and control over the audience” (Bauman 1975/2011, ref. i Rampton, 2009, s. 154). Dersom det hadde vært informanter fra Oslo øst til stede, ville crossingen aktualisert et spørsmål om legitimitet, som, besvart med et nei, kunne ført til det motsatte av prestisje.

Rampton (ibid.), som har studert crossing i multietniske miljøer i London, viser hvordan bruk av språktrekk som tilhører andre, brukt som verbalt ritual og i legitime situasjoner, kan bidra til å overkomme kontroversielle og sensitive tema som rase og etnisitet. Gutter vests parodiering av østkantungdom bidrar trolig ikke i den retning, i alle fall ikke slik beskrevet ovenfor. En årsak til dette er antagelig ungdommene selv ikke opplever at de er en del av

²⁰⁵ Klasse i sammenheng med identitet behandles i punkt 6.4.

²⁰⁶ I litteraturen om kodeveksling hersker mange ulike definisjoner og forståelser av begrepet (Røyneland, 2003, s. 47). Jeg bruker begrepet *kodeveksling* i vid forstand, og inkluderer dermed både veksling i en og samme situasjon og veksling mellom situasjoner. I tradisjon etter Myers Scotton 1993 (her etter Røyneland, 2003, s. 47) forstår jeg som kodeveksling både innskudd på morfemnivå og større språklige enheter (ibid.).

samme språklige praksisfellesskap (jf. Charlottes kommentar ovenfor), og følgelig ikke har et behov for å overkomme slike skiller. Blant informantene i øst er det derimot mye som tyder på bruk av tabuutfordrende ord og uttrykk fra andre språk kan sammenlignes med Ramptons funn (ibid.) - på et leksikalsk nivå. Ved å bruke slang- og tabuord fra andre språk inkluderer brukerne av en slik stil hverandres kulturer i et gruppespråk som gjenspeiler dette mangfoldet.

6 Identitet og seksuelle tabuord i spenningsfeltet mellom familie og venner

I dette kapitlet skal jeg utforske sammenhengen mellom identitet og seksuelle tabuord i spenningsfeltet mellom familie og venner (6.1) med vekt på etnisitet (6.2), kjønn (6.3) og sosial status (6.4). Kapitlet er ment å fungere som en oppsummerende diskusjon av analyseresultatene mine, samtidig som jeg ser og drøfter funnene mine i lys av annen forskning. Avslutningsvis skal jeg også diskutere hvorvidt ungdomsspråket kan sies å ha blitt seksualisert, samt drøfte mulige årsaker til og virkninger av dette (6.5).

6.1 Identitet som resultat av diskurser i konflikt

Primærsosialiseringen skjer i familien, en naturlig gitt gruppetilhørighet som fører med seg et verdigrunnlag individet senere vil kunne revidere. Sekundærsosialiseringen skjer utenfor hjemmet. I møte med andre barn og voksne, både på skolen og gjennom ulike fritidsaktiviteter, utfordres individets forståelse av seg selv og sin verdibasise. Det søker innpass i andre grupper, og det forhandler om hvem det er - og ønsker å være. Det er derfor ikke overraskende at analysen min viser at familie og venner er informantenes viktigste norminstanser. Pinker (2008) mener vi plukker opp ords verdiladning i barndommen. Informantene lærer hjemmefra at de ikke skal bruke stygge ord, noe som kommer i konflikt med et ungdomsspråk der tabuoverskridelser fungerer som identitetsmarkør. Kotsinas (1996, s. 63) skriver:

Genom att använda slangord, gärna riktig ”fula”, på fel plats och tid kan tonåringen inför sig själv, kamraterna och den vuxne visa att han inte längre är ett snällt litet barn utan en självständig person på väg att lämna beroendet av vuxna.

Vi kan si at foreldre og venner utgjør to konkurrerende *diskurser* som individet deltar i. *Diskurs* er tekststyringer i kontekst (Svennevig, 2001, s. 110), og med et utvidet tekstbegrep i minne, kan diskurser slik vise til den språklige samhandlingen mellom individet og foreldre på den ene siden og individet og venner på den andre siden. Ifølge Bokmålsordboka kommer *diskurs* fra latin og betyr ”det å løpe hit og dit”, noe som kan være et bilde på hvordan individet veksler mellom disse to diskursene. Konfliktene oppstår når disse diskursene går

over i hverandre – som for eksempel når informantene i vest har med foreldre på idrettsarenaer (jf. punkt 5.5.1), eller når Amir møter ungdommer som kjenner han gjennom familiære kontekster (jf. punkt 5.6.1). Ifølge den russiske litteraturforskeren og språkfilosofen Bakhtin (1981) har språkbrukeren flere ulike stemmer. Disse stemmene kan vi knytte til de ulike diskursene skissert ovenfor. Andres stemmer kan dessuten lyde gjennom oss, slik at man hører gjenklang av for eksempel foreldres stemmer i barns stemmer. Når Luan (se punkt 5.6.1) lar den kameratslige stilen skinne igjennom i fokusgruppeintervjuet, markerer han derfor en diskurs (vennediskursen) i en annen. *Voicing* (av voice – stemme) kalles slike kodevekslinger hos Bakhtin (ibid.). Ifølge Røyneland (2005, s. 116) kan stemmene også sies å reflektere de ulike numeriske, generiske og kvalitative identitetene til individet, ettersom stemmene kommer til uttrykk ved at språkbrukeren bruker ulike sosiale språk.

Som poengtert i tredje kapittel er ikke identitet noe vi har, men noe vi stadig forhandler om. Et sentralt poeng innenfor mange ulike retninger av diskursanalyse er at identitet blir til i kampen mellom de ulike diskurser individet deltar i. Baxter formulerer det slik (2011, s. 39) "[...] identities are fragmented and always in flux because they are discursive productions and always emergent in the competing discourses of a given moment".²⁰⁷ Den generiske identiteten som etableres i vennegjenger vil til tider komme i konflikt med de normene som preger individets diskurs med foreldrene, noe som kan kreve en reforhandling av identitet. Denne prosessen beskrives indirekte av jenter vest når de forteller om hvordan det opplevdes å begynne å si *fitte* (punkt 5.5.1). Slike reforhandlinger er en del av identiteters natur. Svennevig (2001, s. 113) skriver: "Identitet, roller og sosiale relasjoner [er] noe som skapes i kommunikasjon, og som dermed er i stadig forandring etter hvert som vi inngår i språklig samhandling med andre". Som det vil gå frem av de to neste punktene, finnes det imidlertid aspekt ved den numeriske identiteten vår det ikke alltid er like lett å forhandle om.

6.2 Identitet og etnisitet

Når jeg nå skal diskutere tabuspråk og identitet i lys av etnisitet, er det to mønstre i datamaterialet som viser seg som særlig relevante, og som er viktige å ha i bakhodet underveis. Det ene mønstret består av utsagn som viser at seksuelle tabuer generelt er langt mer *signifikante* (jf. Andersson og Hirsch, 1985 sitert i punkt 2.4.1) i minoritetsspråklige

²⁰⁷ Baxter representerer et retning som kalles dialogically grounded RDT.

informanternes kulturer.²⁰⁸ I fokusgruppen med jenter øst går det frem at enkelte har foreldre som blir forlegne hvis noen kysser, og som pleier å skru av tv'en hvis noen blir intime. Det andre mønsteret viser at kodeveksling må forstås annerledes blant de flerspråklige informantene enn de etnisk norske. Kodeveksling blant ettspråklige innebærer stilsifter, mens kodeveksling blant flerspråklige også kan innebære språksifter. De flerspråklige informantene, først og fremst jentene, forteller at de av og til opplever at noen med en annen kulturell bakgrunn enn dem selv lærer dem et tabuord på deres eget morsmål (jf. punkt 5.5.2). At de selv ikke kjenner til disse ordene, skyldes at morsmålet er forbeholdt familiære kontekster, der slike ord ikke inngår som en naturlig del av dagligtalen.²⁰⁹ Selv om de etnisk norske informantene sier at de bruker langt mindre slang hjemme, kan mange være "litt på chillern med pappa", slik Philip uttrykker det. De kan innvie foreldrene i sin ungdommelige samtalestil i den grad de ønsker det, og det hender også at foreldrene forsøker å konvergere ved å bruke slang, de også.²¹⁰ For de flerspråklige informantene holdes de to kodene mer atskilt, noe som kan være én blant flere forklaringer på at disse i større grad enn de etnisk norske informantene gir uttrykk for at de veksler mellom to moduser (jf. punkt 5.6.1).

Mange språkforskere bemerker at koplingen mellom språk og identitet vil være mye sterkere dersom individet er tospråklig. "Each language is imbued with cultural values that shape self-awareness, identity and relationships", skriver V. Edwards (2004, s. 83). Flerspråklige og følgelig flerkulturelle individer vil derfor kunne oppleve at slike kulturelle verdier står i motsetning til hverandre, eksempelvis normer for språklig og sosial atferd. Amir er den informanten som i størst grad setter ord på en identitetskonflikt (se punkt 5.6.1) når han forteller at han blir stille hvis noen fra hans egen kultur dukker opp mens han er med venner. Amir opplever situasjonen som problematisk fordi han konfronteres med to ulike væremåter som begge er en del av hans identitet: "Kamerat-Amir" som bruker tabuspråk og tuller, og den høflige, lojale Amir – familiemedlemmet. Dette krysspresset forsterkes av at han samtidig må ta stilling til om han skal presentere seg selv i tråd med pakistanske (her: foreldrebaserte) eller norske (her: kameratbaserte) normer for (språklig) atferd.

²⁰⁸ Som Andersson og Hirsch (1985b, s. 6) poengterer, vil selvsagt tabuers signifikans variere også mellom ulike subkulturen tilhørende samme kultur.

²⁰⁹ Antagelig er det riktig å si at de behersker færre stiler innenfor morsmålet sitt enn det de etnisk norske informantene gjør, ettersom sistnevnte anvender morsmålet både hjemme, blant venner og på skolen.

²¹⁰ At foreldre bruker ungdomsspråklige slangord er sjelden vellykket, ifølge informantene, bare "kleint".

6.2.1 Bindestreksidentitet og nye etnisk baserte tilhørigheter

Etnisitet kan synes som en relativt fast del av identiteten. Med Finks (1991) terminologi (jf. punkt 3.2) er det derfor nærliggende å beskrive etnisitet som en del av vår numeriske identitet. Ifølge Hylland Eriksen (1997)²¹¹ forventes det også gjerne at vi "har en identitet" i betydningen en nasjonal eller etnisk identitet.²¹² Amir er et eksempel på at det ikke er så enkelt. Ulik kulturell tilknytning kan ha ulik relevans i ulike deler av livet, og Amir befinner seg nå i en fase hvor venner er en viktig norminstans og tilhørighet til kameratgruppen er av stor betydning. Phillips (ref. i J. Edwards, 2009) poengterer at istedenfor å se etnisitet som "fixed", som en relativ fast del ved identiteten, bør også etnisitet ses som en sosial konstruksjon (jf. kapittel 3). Det er med andre ord mulig at individet også forhandler om etnisk identitet, og at denne derfor vil variere gjennom livet.²¹³

Thomas Hylland Eriksen (1997) skisserer tre typer identiteter annen generasjons ungdom (eventuelt første generasjons nordmenn, *ibid.*) står ovenfor: (1) *ren identitet*, (2) *bindestreksidentitet* eller (3) *kreolsk identitet*. Mens informantene i vest kan sies å ha en ren (norsk) etnisk identitet, kan Amir og andre flerkulturelle informanter, gjennom ulike faser av livet, identifisere seg som norsk eller (her:) pakistansk (ren identitet), som norsk-pakistansk (bindestreksidentitet) eller de kan identifisere seg med subkulturelle etnisk baserte grupper (kreolsk identitet). Som Hylland Eriksen (*ibid.*) selv poengterer, må disse identitetsbegrepene forstås som forenklinger av komplekse identiteter. Jeg mener likevel inndelingen er et interessant utgangspunkt for å diskutere hvordan etnisitet er gjenstand for forhandling blant mine informanter. Nå er det selvsagt ikke slik at etnisitet *må* gjøres relevant i samtaler (jf. Hvenekilde, 2006, s. 126). At mange av informantene (indirekte) tematiserer etnisitet, kan derfor tolkes som at etnisk identitet har relevans for bruk av og holdninger til tabuspråk.

Begrepet "ren" identitet er problematisk, ettersom det kan gi assosiasjoner til at de resterende identitetene er "urene". Ordet *mulatt*, som jamfør punkt 5.4 nevnes som skjellsord, er illustrerende i så måte. "Mulatt er stygt ord fordi du ikke er det ene eller andre, du er ikke hel, ikke sant", forklarer Yasmin. Ingen av de flerkulturelle informantene gir imidlertid inntrykk

²¹¹ Dette er ikke Hylland Eriksens egen mening.

²¹² En slik forventning innebærer at etnisk identitet anses som noe uforandelig, i tråd med en essensialistisk identitetsopfatning (jf. punkt 3.2).

²¹³ Phillips referert i J. Edwards (2009, s. 151) hevder også at å se etnisitet som noe "fixed" og "egentlig" er å gå i den samme fellen som en gang delte mennesker inn i raser.

av at de har en ”ren” identitet – eller at det er å foretrekke. Selv om de forhandler om etnisk identitet, står de likevel ikke helt fritt. Som jeg var inne på i punkt 3.3, kan ytre faktorer som hudfarge og aksent sette begrensninger for hvilke selvpresentasjoner som bekreftes av andre. Slike faktorer kan igjen være knyttet til stereotypier, slik at samfunnet også begrenser individets handlingsrom. Miri Song (2003, s. 41) skriver at ”[...] ethnic minority groups must work at asserting their desired identities, given that the nature and range of their ethnic identities are limited by the dominant discourses, representations, and images which are attributed to them by the wider society. For jenter øst er det viktig å presentere seg selv vekk fra innvandrerstempelet (jf. punkt 5.6.3), da dette ser ut til å være en uønsket identitet, en *ekstern identifisering* (jf. punkt 3.2) som ikke samsvarer med hvordan de selv ønsker å presentere og identifisere seg (*intern identifisering*). Samtidig presenterer de seg som lojale og disiplinerte døtre og medlemmer av en annen kultur. Jeg mener derfor det er riktig å si at disse jentene presenterer en bindestreksidentitet – på det tidspunktet fokusgruppene ble gjennomført, og i denne spesifikke fokusgruppekonteksten.

Også gutter øst, altså Luan og Amir (Carl er etnisk norsk), tematiserer både sin norske og sin familiære etnisitet. Likevel vil jeg hevde at de først og fremst presenterer en kreolsk identitet. Kreolisering, også betegnet som *hybridisering* (Prieur, 2002), innebærer at flere individer med ulik etnisitet utvikler nye, subkulturelle etnisk baserte tilhørigheter (ibid.). I forbindelse med omtalen av en multietnolektisk stil (punkt 2.3) refererte jeg Opsahl og Røyneland,²¹⁴ som peker på at trekk som forbindes med innlæring av norsk som andrespråk, kan se ut til å ha blitt reforhandlet til å uttrykke nye former for (østkant)tilhørighet innad i et flerkulturelt ungdomsmiljø. Jeg har ikke et godt nok grunnlag for å hevde at Amir og Luan har en slik stil i repertoaret sitt, ettersom jeg ikke har analysert med det for øyet.²¹⁵ Jeg ser imidlertid at de tabuutfordrende ord- og uttrykkene inngår i en diskurs som skiller seg fra de andre diskursene guttene rapporterer fortellinger fra. Fornærmelsesritualene der skjellsord brukes som identitetsmarkør og symbol på gruppetilhørighet (jf. punkt.5.6.1) er nesten utelukkende forbeholdt nære kamerater. Jenter inkluderes ikke i en tilsvarende praksis (se neste punkt, 6.3), og det gjør heller ikke foreldre eller jevnaldrende med samme kulturelle tilknytning (jf. Amirs identitetskonflikt punkt 5.6.1 og 6.2).

²¹⁴ Opsahl (2009) og Opsahl og Røyneland (2009).

²¹⁵ Den kameratslige stilen dominerte som nevnt ikke i fokusgruppeintervjuet med gutter øst (jf. punkt 5.6.1). Den kameratslige diskursen skinte riktignok igjennom (jf. punkt 6.1), men å slå fast at dette er en multietnolektisk stil ville krevd en langt mer detaljert analyse av blant annet struktur og syntaks.

Madsen (2008, her etter Opsahl, 2009) knytter bruken av det hun kaller senmoderne urban ungdomsstil i dansk, til identitetskonstruksjon knyttet til en tøff, maskulin stil fremfor et uttrykk for etnisitet. Analysen min støtter opp under at identitetskonstruksjon i kraft av fornærmelsesritualer er et maskulint fenomen. Tabuutfordrende ord og uttrykk er en viktig del av (det humoristiske) kameratspråket også blant gutter vest (jf. punkt 5.6.2), men jeg finner ikke tilsvarende tendenser blant jenter i øst og vest (5.6.3-5.6.4). Jeg ser likevel at Amir og Luan forteller om langt mer rituelle språkhandlinger enn hva som er tilfelle blant gutter vest, samtidig som gutter vest begrenser tabuspråket til humoristiske kontekster, mens Amir og Luan anvender stygge ord også i konflikter og krangler. Amir og Luan omtaler dessuten et gruppespråk som inkluderer tabuord fra alle gruppemedlemmenes kulturer, noe som sammen med de overstående argumenter danner begrunnelsen min for å hevde at gutter øst presenterer en kreolsk identitet og en østkanttilhørighet som skiller seg kvalitativt fra den gruppetilhørigheten gutter vest presenterer. Konklusjonen min er følgelig at gutter øst identifiserer seg med en multietnisk ungdomskultur der gruppemedlemmene langt på vei synes å overkomme kvalitative forskjeller (som nasjonalitet, hudfarge og kulturell bakgrunn) innad i gruppen ved å finne en felles generisk identitet der det å være etnisk (og kvalitativt) forskjellig fra majoriteten gjør at man blir generisk identisk i gruppe (i kraft av å nettopp være kvalitativt forskjellige).²¹⁶

6.3 Identitet og kjønn

Også i diskusjonen av seksuelle tabuord i lys av identitet og kjønn skal jeg ta utgangspunkt i to forutsetninger som tabuspråkbruken må forstås ut ifra. Den første dreier seg om den seksuelle dobbeltmoralen som tradisjonelt har satt begrensninger for menn og kvinners seksuelle atferd (6.3.1) og den andre spiller på ulike forestillinger om (og normer for) hvordan menn og kvinner snakker (6.3.2).

²¹⁶ Dette baserer seg på hvordan informantene presenterer seg selv i fokusgruppene. Amir og Luan kan selvsagt presentere andre identiteter i andre sammenhenger. Poenget er nettopp at identitet ikke er noe fast (selv om de numeriske er mer stabile enn de generiske), men noe vi stadig forhandler om.

6.3.1 "Også er det den der evige krangelen med at jenter blir kalt hore og gutter blir kalt player"

Overskriften om *hore* og *player* er Jespers utsagn. Når jeg velger å trekke frem *hore* og *player*, kommer det av at jeg mener forholdet ordene i mellom på mange måter representerer den seksuelle dobbeltmoralen som også informantene påpeker:

Gøril: Er det – hvis dere blir kalt player, oppfatter dere det som stygt? Er det en fornærmelse?

Philip: Nei, det er det ikke

Anders: Det ække fornærmelse

Sondre: Det er litt fornærmelse óg ass

Philip: Nei, det er det ikke ass. Det var jo poenget, at i guttemiljøet er det kreds mens i jentemiljøet er det ukreds ikke sant [...]

Selv om Sondre i utgangspunktet er uenig med de andre, kommer guttene til enighet om at poenget i alle fall er (med mine ord) at det finnes ulike normer for hvordan menn og kvinner skal leve ut sin seksualitet. Carson Sundnes (2003, s. 84) finner at *hore* kan tolkes som et ord som bærer selve essensen av den seksuelle dobbeltmoralen i ungdomsoffentligheten. I så måte vil jeg tilføye at mens *hore* er et ord som først og fremst rammer jenter, kan *player* representere guttenes spillerom i ungdomsoffentligheten – som er langt større enn jentenes.

Når ordet *hore* ikke er vektlagt i denne studien, skyldes det at samtlige informanter langt på vei avskriver det som et ungdomsskolefenomen. Ordet er fremdeles "sykt sterkt", ifølge flere informanter, og kanskje nettopp derfor har de lært å regulere bruken av det siden ungdomsskolen. Mens Bræck (2006), som studerte bruken av *hore* blant jenter på ungdomsskolen, hevder at hennes informanter i stor grad har mistet følsomheten for hva *hore* egentlig betyr, poengteres ordets denotasjon i samtlige av mine fokusgrupper. Guttene (både i øst og vest) gir også uttrykk for at de viser hensyn (jf. punkt 5.4.3)²¹⁷ – de "kunne aldri kalt en jente hore". Unntaket er Carl, som mener han kan si det på fleip til venninnene sine – som da kaller han det samme tilbake. Å bli kalt *player* (eller *manwhore* eller *mannehore*) er derimot ikke like sårende. "Da leker du med jentene og har mange jenter på en kveld", ifølge Jesper. Sondre tilføyer: "Men du vil jo ikke gå rundt og kline med ti jenter på en kveld" heller.

²¹⁷ Carson Sundnes (2003, s. 91) finner tilsvarende tendens i sitt materiale.

6.3.2 Kjønnssosialisering – selvoppfyllende profetier?

I 1933 hevdet den danske språkforskeren Otto Jespersen at det ikke lå i kvinners natur å bruke stygge uttrykk (Jespersen ref. i Vatvedt Fjeld, 2002a), og fremdeles viser undersøkelser at et ”fint”, høflig og standardnært talemål gjerne assosieres med kvinnelighet, mens bruk av dialektale former og tabuutfordrende ord og uttrykk helst assosieres med maskulinitet (se bl.a. Kotsinas, 1996, s. 165 og J. Edwards, 2009, s. 142). Samtidig viser forskning at kvinner banner mer i dag en tidligere, slik at ”the swearing gap” mellom menn og kvinner har minsket, ifølge J. Edwards (2009, s. 143-145). Flere studier fra ulike deler av verden bygger opp under en slik påstand. De Klerks (1992) studie av ungdom i Sør-Afrika viser at jentene bruker flere tabuord enn tidligere, og samme tendens finner Risch (1987) i Nord-Amerika. Huges (1992) og Montagu (ref. i J. Edwards, 2009), som begge har undersøkt arbeiderklassekvinneres språkbruk på arbeidsplassen, finner også at et tabuutfordrende språk er normen både for kvinner og menn.

Forskning på menn og banning viser at det ligger en slags skjult prestisje (*covert prestige*) i et tabuutfordrende språk: ”[...] so-called bad language is often associated with toughness and strength”, skriver Andersson og Trudgill (1990, s. 8-9). Spørsmålet er om denne signalverdien også kan overføres til jenters bruk av tabuord? I mitt materiale er det ikke tvil om at *guttene* oppnår prestisje ved å være innovative og tabuutfordrende i måten de prater på (jf. forrige avsnitt). De forholder seg aktivt til slangordene de støter på, både gjennom massemedia (kulturell språkkontakt) og sammen med andre ungdommer (direkte språkkontakt) og låner, oversetter og videreutvikler slang og tabuutfordrende ord og uttrykk. Blant gutter vest vanker det for eksempel anerkjennelse hvis man klarer å komme opp med en ny ”*morra di-vits*” (jf. punkt 5.6.2). Materialet mitt viser ikke at jenter henter prestisje og sosial status i tabuspråket på samme måte, selv om de også rapporterer å bruke tabuord, om enn i mindre grad enn guttene, ifølge dem selv.

Undersøkelser viser at selv om kvinner kan banne like mye som menn, ligger de likevel langt etter hva gjelder å bruke ord som refererer til kjønnsorganer (ibid.).²¹⁸ Både guttene og jentene setter (indirekte) ord på dette:

Luan: Jeg tror jentene ville ha sagt at ord som pikk, sånn kjønnsorganer og sånn, at det er flaut [...]

²¹⁸ Se bl.a. Coates (2004), Jay (1992) og Huges (2006), referert i J. Edwards (2009, s. 143).

Amir: Jentene bruker ikke de [seksuelle] ordene tror jeg. Eller det er min mening.

Luan: De gjør ikke det. Eller... det er bare noen få.

Carl: Jeg noen venninner som snakker nesten like stygt som meg [...]

Å velge å bruke (eller ikke bruke) seksuelle tabuord kan slik ses i lys av kjønns sosialiseringen.²¹⁹ Goffman hevder at vår selvpresentasjon blant annet drives av at vi ønsker å demonstrere normalitet ovenfor hverandre (Goffman ref. i Halkier, 2005, s. 95). Dersom samfunnets forventninger til (og stereotypier om) jenter innebærer en høflig og standardnær samtalestil, forklarer dette langt på vei at jentene i materialet mitt, som et ledd i å bli identifisert som normale (jf. Goffman), uttrykker større ambivalens med hensyn til tabuutfordrende språkbruk enn det guttene gjør. I en sådan tolkning blir Bourdieus påstand om den maskuline dominans (1999) relevant for å forstå hvordan jenter sosialiseres inn i sitt kjønn og de forventninger samfunnet har til deres språklige atferd (jf. punkt 3.3). Carls venninner (jf. utdraget over) bryter med disse forventningene, og det samme gjør i grunn mange av jenteinformantene mine. Som vi har sett (jf. punkt 5.5.1 og 5.6.4) bruker samtlige jenter vest *fritte* som banneord, og jenter øst rapporterer også om mye tabuutfordrende språkbruk, selv om de i større grad også markerer avstand i form av rapporterte språkholdninger. I det følgende skal jeg skissere tre mulige tolkninger av jentenes bruk av (men samtidig ambivalens til) tabuutfordrende ord og uttrykk.

Den første tolkningen bygger på Bræcks (2006) funn om at *hore* i enkelte jentemiljøer på østkanten nærmest brukes som et kjæleavn. En slik bruk av skjellsord finnes angivelig ikke blant mine informanter, men både guttene og jentene forteller om *andre* jenter som bruker *hore* på en tilsvarende måte, som en identitets- og intimitetsmarkør som har mye til felles med gutter østs fornærmelsesritualer. Slik konstruerer disse jentene en ny generisk identitet der brudd på forventninger om hvordan jenter skal snakke utgjør en viktig identitetsmarkør for denne gruppen (jf. Sutton, 1995, s. 290). Denne tolkningen er ikke særlig relevant for mitt materiale (men kanskje for Carls venninner?), selv om det helt sikkert finnes miljøer hvor jenter bruker seksuelle tabuord for å markere gruppetilhørighet og vinne sosial anerkjennelse på lik linje med guttene.

²¹⁹ At valg av språkform henger sammen med kjønns sosialisering, finner også Aniansson (1996, s. 274) i sin doktoravhandling om dialekt og lokal identitet blant skolebarn i Eskilstuna: ”Eftersom de formar sin självbild, sin sociala identitet [generisk identitet], genom ta till seg hur omgivningen ser dem, strävar de också själva aktivt efter att bli accepterade som flickor och pojkar.

Den andre tolkningen kan forklares med utgangspunkt i hvordan Carson Sundnes tolker sine resultater i sin masteroppgave om *homse, hore og morapuler* (2003). Carson Sundnes (ibid., s. 111) skriver:

Bruken av de seksuelle skjellsordene kan knyttes til det autonome ungdomsliv, som gjennom det motkulturelle har definisjonsmakt over hva som er akseptabel ungdomskultur. Derfor kan man si at det i seg selv har verdi å være en del av miljøet hvor de seksuelle skjellsordene brukes, og at ordene kan fungere som en form for statussymbol.

Carson Sundnes skiller mellom de som iscenesetter seg ungdomstiden på en *medkulturell* og en *motkulturell* måte. I min studie er det guttene som inntar den motkulturelle posisjonen og slik får definisjonsmakt over den voksenopposisjonelle språkbruken (jf. Carson Sundnes, ibid.). Dersom bruk av seksuelle tabuord er en identitetsmarkør i ungdomsmiljøer slik analysen min viser, kan man altså hevde at dette er identitetsforhandlinger som langt på vei foregår på guttenes premisser (se også Carson Sundnes, 2003). Jentene beskrives da som ”copy-cats”: De kopierer de av guttenes uttrykk som de selv føler seg komfortable med å bruke. I lys av dette vil jenter vests utbredte bruk av engelsk slang og tabuord kunne forklares som en måte å holde tritt med guttene på (jf. punkt 5.6.4). Problemet med en slik fortolkning er imidlertid at jentenes språkbruk forklares med utgangspunkt i guttenes språkbruk, noe mange språkforskere, deriblant J. Edwards (2009, s. 149), advarer mot. I den sammenheng kunne man like gjerne snudd spørsmål på hodet og spurt hvorfor gutter bruker så mange seksuelle tabuord, når jenter ikke gjør det? Svaret ville kanskje ha blitt at de, som Andersson og Trudgill (1990, s. 8-9) som nevnt poengterer, henter skjult prestisje i slike ord. Dette leder oss over i den siste, og etter min mening, mest legitime tolkningen, som ikke nødvendigvis utelukker en tolkning av gutter som premissleverandører.

Den siste tolkningen tar utgangspunkt i at det er et misforhold mellom jentenes (og kanskje guttenes) rapporterte og faktiske språkbruk. En slik forklaring kan underbygges med at informantene presenterer seg selv i samsvar med stereotypien om gutter og jenter, og at de slik reproducerer samfunnets forventninger til dem i samtalen. I Nilsens masteroppgave om kjønnsforskjeller i bruk av banning hos åtte Tromsø-ungdommer (2010) viser det seg at det ikke er så store forskjeller mellom kjønnene. ”Jentene bruker cirka like mange banneord som guttene, og selv om det er en forskjell på hvordan guttene og jentene sier at de banner [rapportert språkbruk], er ikke denne forskjellen overveldende stor”, konkluderer Nilsen (ibid., s. 124). I mitt materiale (se punkt 5.4.3) bruker gutter vest 14 tabuord spontant og

jenter vest åtte. Jenter øst bruker 15 tabuord, mens gutter øst bare ett.²²⁰ Basert på disse få forekomstene har jeg ikke belegg for å konkludere slik Nilsen gjør, men jeg kan i alle fall bekrefte at verken guttene eller jentene – i fokusgruppekonteksten – banner påfallende mye i forhold til det andre kjønn.²²¹

Når det er sagt, tror jeg det er tilfelle at gutter øst bruker en mer tabuutfordrende språkstil enn jenter øst når de er sammen med venner, ettersom tabuord inngår i det jeg har beskrevet som verbale ritualer – som gjennomsyrrer kommunikasjonen guttene i mellom. Jeg tror likevel jenter øst underrapporterer bruken av tabuord av hensyn til den selvpresentasjonen de ønsker å iscenesette, og at forskjellen mellom kjønnene følgelig ikke er like stor som informantene gir uttrykk for. Blant informantene i vest går skillet mellom kjønnene antagelig mer på kvalitet enn kvantitet. Mye tyder på at jenter vest banner like mye som gutter vest, men at de bruker færre seksuelle tabuord fra norsk (med unntak av *fitte*), og heller foretrekker engelske tabuord, som ikke oppleves som like stygge.

Basert på den siste tolkningen kan jeg konkludere med at også kjønn setter noen begrensninger for hva individet kan oppnå med sine identitetsforhandlinger, ettersom gutter og jenter møter ulike forventninger fra omverdenen, noe som vil påvirke hvordan de prater – og hva de sier om egen språkbruk. I lys av dette kan jeg også inkludere tolkningen der gutter ble sett på som premissleverandører for språklige gruppetilhørighetsmarkører, ettersom guttene ikke bryter sosiale konvensjoner på samme måte som jentene, og slik har større mulighet for å *innta* rolle som premissleverandør. Tilbake til Giles og Smiths (1979) prinsipp om *social exchange* (5.5), kan vi si at å være innovativ på tabuspråksarenaen har en langt større nytteverdi for gutter enn for jenter. Ambivalensen jentene i denne studien gir uttrykk for, forstår jeg i forlengelse av dette som et resultat av at de til en viss grad utfordrer slike konvensjoner.

6.4 Identitet og sosial status (klasse)

Ida: Jeg tror vestkantungdom tenker litt mer sånn på klasse [og atte-]

²²⁰ Som tidligere diskutert (5.4, 5.4.2 og 5.6.1) preges interaksjonen mellom gutter øst av en helt annen stil enn de resterende fokusgruppene.

²²¹ Som nevnt tidligere er ikke fokusgruppekonteksten, der tabuspråk er det eksplisitte temaet, en egnet kontekst for å studere bruk av tabuord blant ungdom (jf. punkt 5.4.3).

Flere: [Ja]

Ida: jo finere de snakker jo be- høyere sånn-

Charlotte: Mhm, mens i gangstermiljøet så er det sånn- (utydelig) mer skittent du snakker-

Klassebegrepet er så å si fraværende i norske medier og samfunnsliv i dag, og å snakke om klasse kan dermed virke noe oppkonstruert. Som jeg har vært inne på, er det imidlertid store sosioøkonomiske forskjeller mellom Oslo øst og Oslo vest (jf. punkt 1.3) og som utdraget over og punkt 5.6.5 om stereotyper viser, tematiserer også informantene klasse. Å drøfte analyseresultatene mine i lys av sosial status (i betydningen “klasse”) kan derfor gi verdifull innsikt (jf. f.eks. De Klerk, 1992).

Det er forsket relativt mye på ungdomsspråk og klasse. På 90-tallet gjennomførte for eksempel Rampton (2009) et feltarbeid i en multietnisk ungdomsskole (secondary school) i indre London der fokus lå på sammenhengen mellom språk og klasse. Rampton (2009, s. 169) fant at ungdommene ikke snakker mye om klasse, men at forestillingen om klasse likevel påvirker måten de prater på:

Overall, the notion of “class” appeared to have lost the place that it had once held within young people’s discursive consciousness (Rampton 2006:ch. 7.2). At the same time, the patterns of variability [...] suggest that even though they didn’t discuss it much, class hierarchy had a pervasive influence on their practical consciousness/habitus (Bourdieu 1991:part.1; Rampton 2006:ch. 7.3).

Penelope Eckerts studie (1988, 1989) av ungdom fra middelklassen og arbeiderklassen i en forstad til Detroit, viser at foreldrenes sosioøkonomiske status bare delvis kan forklare barnas språklige atferd. Venner og de ungdommen identifiserer seg med har like mye å si. Eckert (ibid.) beskriver to typer ungdom som skiller seg språklig og sosialt fra hverandre; *Jocks* og *Burnouts*. *Burnouts*, som i motsetning til *Jocks* ikke er opptatt av skolens middelklasseidealer, identifiserer seg med en urban arbeiderklasse. De banner mye og er språklige innovatører. *Jocks* avviser disse språklige innovasjonene, ettersom de forbinder dem med en gruppe ungdom (*Burnouts*) de ikke vil identifiseres med (ibid.).²²²

²²² Andersson og Trudgill (1990, s. 7) poengterer at “[v]ery often, we would say, it is not the language we dislike, but rather the people that we associate it with”.

Sammen mener jeg Rampton (2009) og Eckerts (1989) studier belyser viktige tendenser jeg allerede har beskrevet blant gutter vest. Utdraget fra fokusgruppen med jenter vest over, viser at forestillingen om klasse kan styre språkbruken til ungdommene. Å snakke pent gir inntrykk av at man tilhører overklassen (jf. *Jocks* hos Eckert), mens å snakke ”skittent” gir assosiasjoner til ”gangstermiljøet” (jf. *Burnouts*). Analysen har vist at gutter vest ikke ønsker å bruke tabuord i krangler (jf. punkt 5.6.2), og at stygge ord er forbeholdt humoristiske situasjoner der de har kontroll over hvordan og hvorfor de bruker ordene. Seksuelle tabuord brukes slik med et visst overlegg gjerne akkompagnert av en ironisk distanse.

Cathrine: Jeg føler gutter bruker litt mer stygge ord egentlig, i alle fall sånn om sex og sånn. Eller kanskje ikke nødvendigvis?

[...]

Charlotte: Fordi hvis du går sånn- hvis du går opp i Holmenkollen et eller annet sted laaangt opp i åsen, så er det sånn guttene snakker så sykt pent og jentene snakker pent og sånn.

Ingen av gutter vest bor i nærheten av Holmenkollen, og det er derfor sannsynlig at Charlotte refererer til andre gutter enn de i klassen sin. Naboskolen lengre vest trekkes for eksempel stadig fram som mer ”sossete” enn dem selv. Poenget er likevel at gutter vest markerer klasse kanskje først og fremst gjennom det de *ikke* sier. De fleste kommentarene om klasse kommer fra jenter vest, så samme konklusjon gjelder antagelig også for disse. Ambivalens knyttet til å si for eksempel *fitte* kan dermed belyses ikke bare fra et kjønnsperspektiv, men også fra et klasseperspektiv.

6.5 Seksualisering av ungdomsspråket?

Analysen min har vist at ungdom utfordrer tabuer knyttet til seksualitet som et ledd i å presentere seg selv som ungdom og dermed markere avstand til foreldregenerasjonen. Vi har også sett at de religiøse banneordene, ifølge informantene, langt på vei har mistet sin kraft, selv om de riktignok er blant de mest brukte banneordene.²²³ Sagt på en annen måte: religiøse banneord har fremdeles kraft som banneord når informantene har behov for å uttrykke for

²²³ Jævlig brukes for eksempel flere ganger som forsterker i samtlige fokusgrupper med unntak av gutter øst. I alle fokusgrupper rapporteres også *jævlig* som et av de tabuordene de sier oftest. Dette stemmer overens med forskning. Hasund (2006) skriver (med utgangspunkt i UNO-materialet) at *faen*, *jævlig*, *herregud* og *helvete* er de banneordene som forekommer hyppigst blant norske ungdommer. *Jävel/jävlar/jævlig/jäkla* er ifølge Kotsinas (1996) de vanligste banneordene i hennes materiale, med varianter av *faen* på annenplass. Kotsinas studie baserer seg riktignok på svensk språk, men det er grunn til å anta at man kan sammenligne norsk og svensk bannekultur (jf. for eksempel Ljung, 1987)

eksempel sinne eller smerte, men de fungerer ikke som en identitetsmarkør som signaliserer tilhørighet til en ungdomskultur (jf. punkt 5.5.1). En vanlig forklaring på dette er at samfunnet vårt langt på vei er sekularisert – at religion ikke lenger har den plassen den en gang hadde i kulturen vår (jf. Drange, 2005 og Vatvedt Fjeld, 2002a). Analysen min tyder imidlertid på at banneordene har liten symboleffekt for ungdommene først og fremst fordi de også brukes av foreldre. Slik aktualiseres spørsmålet om hvorvidt bannekulturen i Norge er i endring?

6.5.1 Ny bannekultur?

Som nevnt i punkt 2.4.2 er det i norsk sammenheng vanlig å hevde at banning i all hovedsak rører ved religiøse tabuer, mens slang i større grad berører tabuområdene seksualitet og avføring (Hasund, 2006b, s. 78). Datamaterialet mitt viser imidlertid at de seksuelle tabuordene også har fått innpass som banneord blant ungdom. *Fitte, fittefaen, balle, fuck, pikk i ræv*²²⁴, *poddi* og *pænsjått* er eksempler på tabuord som informantene hevder å bruke som kraftuttrykk, altså i selvstedige, urettet ytringer på lik linje med *faen*. Som Yasmin sier: ”Mister du noe så bare *faen*, *pænsjått* liksom”. Nå er riktignok tre av disse (*fuck*, *poddi* og *pænsjått*) lånord fra andre språk. I den sammenheng er det rimelig å anta at de nye norske banneordne er inspirert av andre språk som et resultat av økt språkkontakt, globalisering og (først og fremst) angloamerikansk kulturell påvirkning.

Våre tradisjonelle og mest vanlige kraftuttrykk; *faen*, *helvete* og *herregud*, brukes så å si uten denotasjoner blant informantene – de refererer ikke lenger til det de opprinnelig refererte til (jf. punkt 2.4.2). Informanter som vet at ”*faen* kommer av *fanden* som betyr *djevel*” (Derya, jenter øst) er i mindretall, og de fleste mener at *faen* bare er stygt fordi ”foreldrene våre mener det er stygt (Cathrine, jenter vest). Carson Sundnes hevder (2003, s. 49) at også det seksuelle innholdet i tabuord tas for gitt av hennes informanter, og slik er et ubevisst ordvalg som kan forstås som ureflektert banning. Informantene mine er delte hva gjelder å være bevisst de seksuelle ordenes denotasjoner:²²⁵

Amir: Det er jo fordi at hore har en betydning selv om jeg ikke mener det. Men du vet aldri [...] Ordet har jo en betydning også.

²²⁴ *Pikk i ræv* bruker riktignok først og fremst som banneord av én informant i vest. Jeg tar det med fordi jeg regner med at også flere (grupper) ungdommer har slike særegne banneord.

²²⁵ Foksugrupperkonteksten gjør selvsagt at bevisstheten generelt er styrket omkring dette, men et slikt forbehold må tas også i Carson Sundnes undersøkelse, som baserer seg på observasjon og kvalitative dybdeintervjuer.

Luan: Jeg er veldig varsom på hva jeg sier. Må vite hva ordene betyr på andre språk

[...]

Amir: Jeg tenker ikke at når jeg sier et banneord så - ”fakk deg”, ordet har ikke en betydning da– Hvis man ser på ordsammenhengen da, det er bare sånn, i hvert fall jeg, jeg bare sier det for tull, jeg legger ikke noe vekt på det.

Blant jenter vest går det et skille mellom de som tenker over hva *fitte* egentlig refererer til og de som bruker det som ureflektert banning. Charlotte sier: ”Jeg tenker over det, og det er derfor jeg ikke liker å si det”. ”Å si pikk blir liksom – nå går jeg rundt og sier mannetiss og jentetiss”, fortsetter Ida. *Fitte* er som nevnt (punkt 5.5.1) svært utbredt i vest. I øst noe mindre, ifølge informantene, men der brukes derimot tilsvarende ord på tamilsk og punjabi (*pondi*, *poddi*, *podda*). Dersom *fitte* skulle gå fra å være et selvstendig innholdsord som referere til det kvinnelige kjønnsorgan til å få en mer eller mindre ren grammatisk funksjon (jf. banneordet *faen*), sier vi at ordet er grammatikalisert.²²⁶ Tidligere har jeg beskrevet hvordan *bare* og *wollah* langt på vei har gjennomgått slike prosesser (2.2.2). *Føkka* og *føkkings* (av eng. *fuck*) brukes også ureflektert av samtlige informanter som hevder de bruker ordet, og noen blir nesten overrasket når de innser at ordet opprinnelig er engelsk slang for å ha sex.

6.5.2 Banner ungdom mer enn voksne?

I denne oppgaven har bruk av tabuutfordrende ord og uttrykk langt på vei blitt betraktet som et ungdomsspråklig fenomen og som en del av en ungdommelig samtalestil. Det er en vanlig oppfatning at ungdommer banner mer og bruker flere tabuord enn barn og voksne, men denne oppfatningen bekreftes bare delvis av forskning. Kotsinas (1996) finner ikke belegg for at ungdom nødvendigvis banner mer enn voksne, mens andre, deriblant Hasund (2006b) finner grunn til å anta at banning og annen bruk av ”stygge ord” er et typisk ungdomsspråklig fenomen. Rathje og Heidemann Andersen (2005) konkluderer med at danske ungdommer ikke banner betydelig mye mer enn foreldre- og besteforeldregenerasjonen, men at bruken av seksuelle tabuord gjør at de eldre generasjonene bedre legger merke til ungdommens banning. Informantene mine tilhører en generasjon som utfordrer seksuelle tabuer som homofili, analsex og innavl, noe som selvsagt oppleves støtende for eldre generasjoner. Jespers metakommentar nedenfor belyser generasjonsforskjellene:

²²⁶ Definisjonen på grammatikalisering som er innebygd i denne påstanden er hentet fra Torp (1999).

Jesper: Men jeg tror også at det er det litt sånn derre at når - for hundre år siden så var det sånn at foreldre eller besteforeldrene våre, bestebesteforeldrene våre- De brukte ord som foreldrene deres ikke likte. Og sånn tenker jeg da når vi er foreldre, hva vil barna våre si? Assa jeg tror det blir en sånn evig syklus hvor det hele tiden kommer til å bli ord som vi vil mislike.

Informantene i øst mener allerede at de som er yngre enn dem selv banner mye mer enn det de gjorde. De misliker det, og lurar på hvordan disse vil snakke når de vokser opp.

Amir: Nå for å si det sånn - De unge, de som går kanskje i mellomtrinnet for eksempel, fjerde, femte, sjette og syvende klasse- de kan flere banneord enn meg assa. [...] Det er miljøet her som gjør at vi lærer nye ord, mens så – det blir bare verre og verre. Ikke verre da men- men annerledes i språket.

Spørsmålet om hvor mye ungdom banner, må dessuten ses i sammenheng med hvilke situasjoner de befinner seg i og hvem de snakker med. Rathje og Andersen (ibid.) finner at ungdom banner markant mer når de snakker med annen ungdom, enn når de snakker med foreldre- og besteforeldregenerasjonen – hele tre ganger så mye.²²⁷ Informantene mine unngår å banne når de er sammen med foreldrene, da tabuordene først og fremst er forbeholdt den samtalestilen de bruker med venner. Siden ungdom er mye sammen med annen ungdom, er det altså sannsynlig at ungdom banner mer i løpet av en dag (jf. punkt 2.1). Rathje og Heidemann Andersen (ibid.²²⁸) poengterer:

Dette viser os at banderiet i høy grad handler om (ungdoms)identitet – og det kan også indikere at unge stopper med at bruke bandeord når de bliver ældre og ikke længere har behov for (eller ret til) at bruke den signalværdi der ligger i de ungdommelige og oprørske bandeord.

Aldersbasert lingvistisk variasjon med utgangspunkt i språklig innovasjon kan, ifølge Andersen (2001), forklares ut fra to perspektiv. De kan enten forstås som pågående språkendringer, eller de kan forklares som *age-grading* (ibid., s. 303), altså som ungdomsspråklige identitetsmarkører skapt for å markere avstand til eldre generasjoner og nærhet til ungdomskulturen (jf. Rathje og Heidmann Andersens sitat ovenfor). De seksuelle tabuordene har følgelig to tenkelige skjebner. De kan enten grammatikaliseres (jf. punkt 6.5.1) slik at de mister sin tabuutfordrende kraft og inngår i språket som nye banneord (brukt av flere generasjoner), eller de kan ”punkteres” og forbli en identitetsmarkør for kommende ungdomsgrupper. I denne oppgaven har jeg først og fremst belyst slik *age-grading*. Det betyr

²²⁷ Rathje og Andersen finner også at middelaldrede banner mindre når de snakker med eldre mennesker, mens de banner mer når de snakker med unge mennesker (2005).

²²⁸ Kilden er et nettdokument uten sidetall.

ikke at jeg utelukker at noen av de seksuelle banneordene følger informantene mine også opp i voksenlivet. *Fuck* er et eksempel på et ord som har blitt tilpasset norsk grammatikk og fått mange nye betydninger (jf. punkt 6.5.1). Ord som *morrapuler* og *søsterpuler* tror jeg derimot begrenser seg til ungdom i enkelte miljøer, først og fremst de multietniske. Slike familie-relaterte tabuordene er såpass stigmatiserte blant informantene mine at jeg tviler på at de vil ta dem med seg videre. Det er også tenkelig at *fitte* grammatikaliseres til å bli det nye *faen*. To av gutter vest peker på at mange menn på herrelaget deres i håndball sier *fitte*. Jenter øst argumenterer derimot for at de seksuelle tabuordene er et ungdomsfenomen (*age-grading*):

Frida: Jeg tror ikke jeg vil gå å si fitte når jeg er 30 år

(latter)

Charlotte: Nei da..

Maja: Det håper jeg for guds skyld at jeg ikke gjør

Charlotte: Da vet jeg ikke hva jeg gjør altså

Sara: På skolen er det obligatorisk

Cathrine: Det er ungdom liksom

Frida: Det er liksom nå man sier det. Man sa det ikke før og man sier det ikke etterpå. Det er nå på en måte. Tror jeg.

Frida ”tror”, og det er også alt jeg kan gjøre i denne sammenheng. Kanskje vil dagens ungdom ta med seg ordet opp i voksenlivet, slik at *fitte* blir et nytt banneord. Jeg tror imidlertid det er lenge til *fitte* eventuelt blir brukt på lik linje med *faen* (jf. punkt 5.5,1), til det er selve tabuet i ordet (det kvinnelige kjønnsorgan) fremdeles for signifikant.

På samme måte som jeg ikke kan forutse potensielle språkendringer fram i tid, kan jeg heller ikke, på bakgrunn av materialet mitt, bekrefte om ungdomsspråket faktisk *har blitt* seksualisert. Dersom det hadde vært målet, måtte jeg også ha undersøkt hvordan foreldregenerasjonen pratet da de var unge, ettersom disse kan ha lagt av seg tilsvarende tabuord etter at de ble voksne (jf. Rathje og Heidemann Andersen, 2005). Jeg kan imidlertid konkludere med at det er stor forskjell på de tabuordene ungdom bruker og de tabuordene ungdom mener foreldre bruker. Studien har dessuten vist at mange seksuelle tabuord brukes som banneord, noe som ikke er dokumentert i samme grad tidligere. Slik kan jeg hevde at ungdomsspråket *er* seksualisert i den forstand at seksuelt tabuutfordrende ord og uttrykk utfordrer foreldrenes normer, markerer avstand til disse og nærhet til ungdomskulturer.

7 Avslutning

7.1 Hovedkonklusjoner

I denne studien har jeg undersøkt sammenhengen mellom tabuspråk og identitet blant et utvalg 16 og 17 år gamle jenter og gutter i Oslo. Analyseprosessen har ført frem til to begrep som speiler forskningsspørsmålet mitt: *Selvpresentasjon* viser til hvilken rolle bruken av tabuutfordrende ord og uttrykk spiller i ungdommers identitetsforhandlinger, og *selvregulering* sikter til hvordan – og i hvilken grad – ungdommene regulerer denne språkbruken for å tilpasse seg foreldre og venner, samt andre instanser som for dem fungerer normgivende (jf. forskningsspørsmål punkt 1.1). Underordnet dette forskningsspørsmålet var spørsmålene om hvilke tabuord som ble rapportert brukt og hvilke norminstanser som hadde størst innflytelse. Som svar på disse fant jeg at nesten halvparten av alle rapporterte tabuord dreier seg om seksualitet (36 %) eller en sex-relatert fornærmelse av familiemedlemmer (9 %), og at venner og foreldre stadig utgjør de viktigste norminstansene for ungdommene i min studie, på tross av teorier om avtradisjonisering, refleksivitet og kulturell frisetelse. Jeg valgte derfor å avgrense den videre analysen og drøftingen til identitet og seksuelle tabuord i spenningsfeltet mellom foreldre og venner – et forhold jeg har beskrevet som diskurser i konflikt.

Analysen min har vist at seksuelle tabuord som for eksempel *fitte* og *føkka* fungerer som identitetsmarkører som viser tilhørighet i ulike ungdomsgrupper og avstand fra foreldre. De tradisjonelle, religiøse banneordene som *faen* og *helvete* har liten kraft som identitetsmarkører, ettersom de, i motsetning til de seksuelle tabuordene, også brukes av foreldregenerasjonen. Ingenting tyder imidlertid på at informantene bruker tabuutfordrende ord og uttrykk for å irritere foreldre, tvert imot unngår de aller fleste å banne og bruke tabuord i foreldrenes nærvær. Derimot er seksuelle tabuord et symbol på at man tilhører en ungdomsgruppe, og kan slik beskrives som del av en ungdommelig samtalestil som i all hovedsak er forbeholdt venner.

Etnisitet og kjønn har vist seg å ha betydning for hvilken rolle seksuelle tabuord spiller i ungdommenes identitetsforhandlinger, og det synes også som disse faktorene til en viss grad begrenser individets muligheter for å få aksept for sin selvpresentasjon. Jenter som bruker seksuelle tabuord utfordrer samtidig etablerte konvensjoner for hvordan jenter skal te seg, noe

som lett kan føre til identitetskonflikter. Blant jentene i denne studien kommer slike konflikter til uttrykk gjennom noe selvmotsigende rapportert språkbruk og ambivalente språkholdninger. De aller fleste jentene sier for eksempel at de bruker noen seksuelle tabuord, samtidig som de gir uttrykk for at de ikke ”egentlig er en sånn person som banner” (jf. oppgavens tittel).

Basert på hva informantene sier om seg selv og det motsatte kjønn, er guttene mer tabuutfordrende enn jentene, og det er også guttene som står for nyskapingen av tabuutfordrende ord og uttrykk. Mens guttene i vest først og fremst henter inspirasjon fra massemedia, inspireres gutter i øst også av de ulike språkene som inngår i deres multietniske miljøer. Guttene låner, oversetter og videreutvikler tabuspråket, og det ligger mye prestisje i å komme på nye, morsomme ord og uttrykk. Denne prestisjen ser ikke ut til å være tilgjengelig i samme grad for jenter, noe som kan forklare at de forholder seg mer passivt i nyskappingsprosessene. Min tolkning er at informantene i stor grad reproducerer samfunnets forventninger til dem i fokusgruppeintervjuet, og at det antagelig ikke er så stor forskjell på guttene og jentenes tabuspråkbruk som de selv hevder, selv om gutter øst nok har en mer utpreget bannekultur enn jenter øst.

Fitte har etablert seg som et av de vanligste banneordene på lik linje med *faen* og *helvete*, og brukes av både jenter og gutter. Seksuelle banneord i betydning urettete kraftuttrykk er i liten grad dokumentert i norsk språk tidligere. *Føkka*, *føkkings* og andre ord og uttrykk med *fuck* dominerer som tabubelagt slang i både øst og vest, men er særlig utbredt blant jenter i vest. Selv om jenter vest ikke presenterer seg som innovative på dette feltet, tyder mye på at de er på linje med guttene hva gjelder bruk av engelske slang- og tabuord. Studien har også vist at informantene, på tvers av kjønn og etnisitet, synes det er lettere å bruke tabuord på et annet språk enn morsmålet.

De flerkulturelle jentene fra Oslo øst nevner flest ulike tabuord av alle, men ønsker ikke å bli identifisert som brukere av en slik språkstil. Min tolkning er at disse jentenes identitetsprosjekt er å presentere seg vekk fra en uønsket identitet som innvandrer, en selvpresentasjon som ikke harmonerer med en tabuutfordrende språkstil med lånord fra andre språk. Samtidig som jentene ønsker å presentere seg som norske og kompetente brukere av det norske språket, er de også opptatt av å fremstille seg selv som lojale døtre og medlemmer av en kultur der seksualitet er tabu, noe som også forsterker motivasjonen for å markere avstand til de tabuutfordrende ordene. For gutter er et tabuutfordrende språk mindre problemfylt, ettersom de ikke bryter sosiale konvensjoner på samme måte som jenter. De to

flerkulturelle guttene opplever imidlertid et større krysspress enn de etnisk norske guttene, ettersom de lever i spenningsfeltet mellom en vennekultur og en familieforankret kultur med svært ulikt norm- og verdigrunnlag.

For de to flerspråklige guttene i denne studien er tabuutfordrende ord og uttrykk både en identitet- og en *intimitetsmarkør*, ettersom de inngår i et symbolsk fornærmelsesrituale som bekrefter det nære vennskapet guttene imellom både innad og utad. Fornærmelsesritualet ser ut til å være typisk for maskuline multietniske ungdomskulturer der grupped medlemmene langt på vei overkommer kvalitative forskjeller (som nasjonalitet, hudfarge og kulturell bakgrunn) ved å skape en felles generisk identitet der det å være etnisk forskjellig fra majoriteten gjør at man blir generisk identisk i gruppe (i kraft av å være nettopp kvalitativt forskjellige).

Gutter vest bruker seksuelle tabuord med et humoristisk siktemål, og ”flagger” gjerne at lånnord og seksuelle tabuord er ord de bruker bevisst og med et stilistisk formål. Sosial status og klasse gjøres relevant i denne sammenheng, ettersom informantene i vest forbinder et utpreget tabuutfordrende språk med østkantmiljøer, og er opptatt av å markere avstand fra dette gjennom flagging og saklige diskusjoner som har voksenspråket som ideal. *Morra di-*uttrykk er ren underholdning blant gutter vest, mens slike uttrykk blant flerkulturelle informanter markerer en grense for hva man kan tulle med – med mindre man er svært nære venner.

De kvalitative forskjellene mellom de ulike fokusgruppene, som langt på vei følger variablene kjønn og etnisitet, må ses som *tendenser* som kan være med å forklare jenter og gutters bruk (eller ikke bruk) av seksuelle tabuord. Identiteter er stadig gjenstand for forhandling og reforhandling, og nettopp derfor kan man heller ikke si at én tendens beskriver dem alle. Samlet sett har analysen av selvregulering og selvpresentasjon vist at seksuelle tabuord tilhører en ”vennediskurs” som tidvis kommer i konflikt med andre diskurser. I dette spenningsfeltet konstruerer og rekonstruerer individene sine numeriske, generiske og kvalitative identiteter, og seksuelle tabuord er ett av flere virkemidler i slike identitetsforhandlinger.

7.2 Språk og identitet – andre spennende innfallsvinkler

Materialet mitt fristet med mange spennende avstikkere jeg av hensyn til oppgavens stringens ikke kunne følge. Guttene, både i øst og vest, problematiserte for eksempel *jøde* som skjellsord, på tross av at mange sier de bruker det. På samme måte som *svarting*, *neger*, *potet*, *hvitskalle*, *chipper* og *mulatt* (jf. punkt 5.4.2) presenteres *jøde* som et skjellsord som gjerne brukes ubevisst, men som samtidig kan såre, krenke og diskriminere. Jeg la også merke til at skjellsord som fornærmer utseende og personlige egenskaper har et svært komplekst betydningsinnhold. *Stygg* betyr for eksempel ikke at man er mindre pen, ifølge informantene, men at man er ”støgg i hodet” eller har en ”stygg personlighet”, altså at man er teit, irriterende eller slem. I tråd med samfunnets økende kroppsfiksering, er det heller ikke usannsynlig at flere tabuord etter hvert vil komme til å dreie seg om utseende (jf. Drange, 2005).

Facebook som plattform for en mer kontrollert selvpresentasjon (jf. punkt 5.6.4) tiltrakk seg også oppmerksomheten min. Det er skrevet masteroppgaver med liknende innfallsvinkler i psykologi, sosiologi og medievitenskap²²⁹, men det kunne være interessant å undersøke det sosiolingvistiske aspektet ved bruk av slike sosiale medier. Jeg mener også det er behov for enda flere studier av flerkulturelle ungdommers identitetsforhandlinger i spenningsfeltet mellom ulike kulturer, kanskje spesielt i multietniske miljøer som Oslo øst, der forskere nå har beskrevet fremveksten av en multietnolektisk stil.²³⁰

7.3 Noen didaktiske betraktninger

Med denne studien har jeg ønsket å bidra med innsikt i hvilken rolle det tabuutfordrende språket spiller i ungdommers identitetsforhandlinger, blant annet for å få et bedre utgangspunkt for å forstå og håndtere slikt språk i norskfaglig sammenheng. Informantene i studien min beskriver skolen som en arena der tabuutfordrende ord og uttrykk nærmest er obligatorisk (jf. Sara i punkt 6.5.2). De vet riktignok å regulere språkbruken sin i klasserommet, og det ingen fare for at denne generasjonen kommer til å gå ut i arbeidslivet og kalle sjefen en *føkkings morrapuler*. Alt tyder på at ungdommene har en godt utviklet

²²⁹ Bergan (2011), Skinstad (2008) og Aarum (2008).

²³⁰ Se bl.a. Opsahl og Røyneland (2009) og Opsahl (2009).

kommunikativ kompetanse; at de har et repertoar av språkstiler de vet å velge mellom. Når det er sagt, opplever jeg at informantene har behov for å diskutere og reflektere rundt mange av de tabuordene de plukker opp. Behovet synes å være størst hva gjelder skjellsord som vedrører seksualitet og seksuell legning, etnisitet, hudfarge og religion, for eksempel *hore*, *homse*, *jøde* og *svarting*. Dette behovet er trolig enda større hos mindre barn, som trenger hjelp til å avklare hva et ord betyr og hvilke konsekvenser det kan få å kalle andre mennesker dette.

Det er selvsagt ikke alle lærere (kanskje de færreste) som er komfortable med – eller synes det passer seg – å snakke om *fitte* og *morrapuler* i klasserommet. Det trenger man heller ikke gjøre. Poenget mitt er at i tillegg til å forby og slå ned på stygt språk i undervisningssammenheng, bør man også, en gang i blant, ta seg tid til å drøfte hvilke funksjoner tabuspråk kan ha. Dersom man ønsker å avansere diskusjonen, kan slang og tabuspråk også være en spennende innfallsvinkel til andre språklige tema og som utgangspunkt for å etablere et metaspråk til bruk i mange ulike norskfaglige sammenhenger. De erfaringene jeg gjorde meg i fokusgruppene tilsier i alle fall at ungdommene har en velutviklet språklig bevissthet og mange fornuftige refleksjon å bidra med.

Litteraturliste

- Akselberg, G. (1993). "Paradigmeutvikling i sosiolingvistikken. Om utviklinga mot ein post-labovsk sosiolingvistikk". I Gilje, N. & Storebø, O, (red.), *Vitenskapsteori og lingvistikk*. Bergen: Areadne.
- Allan, K. & Burridge, K. (2007). *Forbidden Words. Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Andersen, G. (2001). *Pragmatic markers and sociolinguistic variation: a relevance-theoretic aproach to the language of adolescents*. Amsterdam/Philidelphia: John Benjamins B.V.
- Andersson, L.G. & Hirsch, R. (1985a). *Swearing. Report No 1. A Project on Swearing: A Comparison between American English and Swedish*. Universitetet i Göteborg.
- Andersson, L.G. & Hirsch, R. (1985b). *Swearing. Report No 2. Perspectives on Swearing*. Universitetet i Göteborg.
- Andersson, L.G. & Trudgill, P. (1990). *Bad language*. Cambridge: Basil Blackwell.
- Andersson, L.G. (1985). *Fult språk*. Stockholm: Lars-Gunnar Andersson och Carlsson Bokförlaget AB.
- Aniasson, E. & Hammermo, O. (1981). *Generationsmässig och situationell variation speglad i språket hos yngre Eskilstunabor : två delstudier från projektet Barnets språkliga identifikation*. Uppsala: Uppsala universitet, Avdelningen för forskning och utbildning i modern svenska.
- Aniasson, E. (1996). *Språklig och social identifikation hos barn i grundskoleåldern*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- American Psychological Association. (2010). *Publication manual of the American Psychological Association* (6th ed.). Washington, D.C.: American Psychological Association.

- Anker-Møller, S., Jørgensen, P. Stray & Ravn, T. (2001). *Politikens slangordbog*. Politiken.
- Ariadne. (2011). Husserl. Hentet fra <http://www.intermedia.uio.no/ariadne/idehistorie/idehistoriske-epoker/1900-tallet/1900-1945/husserl>
- Bakhtin, M.M. (1981). "Discourse in the novel". I Holquist, M, *The Dialogic Imagination*. (s. 259-422). Austin: University of Texas Press.
- Bauman, R. (1986). *Story, performance and event: Contextual studies of oral narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Baxter, L.A. (2011). *Voicing relationships: A dialogic perspective*. SAGE Publications, Inc.
- Bergan, I. (2011). *Den tilkoblede tilværelsen. En undersøkelse av unges bruk av Facebook, mobiltelefoni og smarttelefoner*. Masteroppgave i Medievitenskap. Universitetet i Oslo.
- Berkov, V. (1997) *Norsk ordlære*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bibel.no. (2011). Andre mosebok. Hentet fra <http://www.bibel.no/Hovedmeny/Nettbibelen.aspx?book=EXO&chapter=20>
- Bibel.no. (2011). Tredje mosebok. Hentet fra <http://www.bibel.no/Hovedmeny/Nettbibelen.aspx?book=EXO&chapter=20>
- Bokmålsordboka. (2011). "Banne". Hentet fra <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=banne&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>
- Bokmålsordboka. (2011). "Diskurs". Hentet fra <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=diskurs&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>
- Bokmålsordboka. (2011). "Tabu". Hentet fra <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=tabu&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>
- Bourdieu, P. (1999). *Den maskuline dominans*. København: Tiderne Skifter.

- Breitholtz, E. (2008). "Språklig variation: Dialekt, sociolekt, sexolekt, kronolekt, register och stil". Forelesningsnotater fra Göteborgs Universitetet, institutt for lingvistikk. Hentet fra <http://www.ling.gu.se/~ellen/teaching/sisvt08/sissprakligvariation.pdf>
- Broch, K.Hagen. (2002). "Ungdomsspråk og forskere om ungdomsspråk" I Drange, E.M, Kotsinas, U.B & Stenström, A.B. (red.), *Jallaspråk. Slanguage og annet ungdomsspråk i Norden* (s. 101-108). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Broch, K.Hagen. (2001). *Ungdomsspråk i Oslo, liksom. En studie av hvordan holdninger til eget talemål kan bidra til å forklare ungdommers valg av språklige strategier*. Hovedoppgave i nordisk: Institutt for nordistikk og litteratur, Universitetet i Oslo.
- Bræck, C. (2006). *Christine er ei hore. En komparativ studie av kjønnsrelatert språkbruk blant jenter i to Oslo-skoler*. Mastergradsavhandling i nordiskdidaktikk, Universitetet i Oslo.
- Bull, T. (1991). "Språklig identitet i ei nordnorsk fjordsamebygd". I *Dansk folkemål* 33 (s. 23-35). Reitzel, C.A.
- Dagrin, B.G. (2004). *Stora fula ordboken: Baktalande ord på språkets bakgård*. Carlsson Bokförlag.
- De Klerk, V. (1992). "How taboo are taboo words for girls?". I *Language in Society* 21, (s. 277-289).
- Drange, E.-M. & Hasund, I.K. (2001) "Ungdomsspråk i Norden: en rapport om den norske UNO-forskningen." I: Stenström, A.B., Kotsinas, U.-B & Drange, E.-M (red.), *Ungdommers språkmøter*. Nord 2000:26. København: Nordisk Ministerråd.
- Drange, E.-M. (2002). "Fremmedspråklige slangord i norsk ungdomsspråk." I Drange, E-M, Kotsinas, U-B & Stenström, A-B. (red.): *Jallaspråk, slanguage og annet ungdomsspråk i Norden* (s. 9-18). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Drange, E-M. (2005). "Faen ta deg, ditt forbanna rasshøll!". I Uri, H. (red.), *(Nesten) alt du trenger å vite om norsk. 52 om språk* (s. 132–137). Oslo: Kunnskapsforlaget.

- Eckert, P. (1988). "Adolescent social structure and the spread of linguistic change". I *Language in society*, Vol 17, nr. 2 (s. 183-207). Cambridge University Press. Hentet fra <http://people.ucsc.edu/~gmcguir1/Ling154/eckert1988.pdf>
- Eckert, P. (1989). *Jocks and Burnouts. Social Categories and Identity in the High School*. New York: Teachers College Press. Columbia University.
- Edwards, J. (1994). *Multilingualism*. London og New York: Routledge.
- Edwards, J. (2009). *Language and identity. Key topics in sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Edwards, V. (2004). *Multilingualism in the English-speaking World*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Eriksen, A.-T. (2003). "Man kan jo ikke si chill'an bæstemor". *Språklig variasjon på Lyngseidet*. Hovedoppgave i nordisk språklig. Institutt for språkvitenskap. Det humanistiske fakultet. Universitetet i Tromsø
- Eriksen, T. Hylland. (2007). "Identitet". I Eriksen, T. Hylland (Red.), *Flerkulturell forståelse*. 4. opplag. (s. 36-56). TANO Aschehoug. Hentet fra <http://folk.uio.no/geirthe/Flerkultur.html>
- Eriksson, M. (1997). "Kap. 9: Berättelser som självpresentation och presentation av andra", I *Ungdomars berättande. En studie i struktur och interaktion* (s. 199-231). Institutionen för nordiska språk vid Uppsala Universitet
- Fink, H. (1991). "Identiteteres identitet". I Fink, H. og Hauge, H. (Red.), *Identiteter i forandring*. (s. 203-226). Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Fjeld, R. Vatvedt. (2002a). "Banning og andre kraftuttrykk" I Gundersen, D. (red.), *Språkvett. Skriveregler, grammatikk og språklige regler fra a til å*. (s. 64-66). 2. utgave. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Fjeld, R. Vatvedt. (2002b). "Om sverting og banning". I *Maal og Minne* 2/2002.
- Giddens, A. (1997). *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under sen-moderniteten*. Oversatt av Jørgensen, S.S. København: Hans Reitzels Forlag.

- Giles, H. & Coupland, N. (1979). "Accommodation Theory: Optimal Levels of Convergence". I
Giles, H. og St. Claire, R.L. (red.), *Language and social psychology*. (s. 45-65).
Oxford: Blackwell.
- Giles, H. & Smith, P. (1979). "Accommodation Theory: Optimal levels of convergence". I
Giles, H. & St. Claire, R.N. (red.), *Language and Social Psychology*. Language in
society 1 (s. 45-65). Oxford: Blackwells.
- Goffman, E. (1955). "On face work: an analysis of ritual elements in social interaction". I
Laver, J. & Hutcheson, S. (Red.), *Communication in face to face interaction* (1972)
(s. 319-346). Penguin Books: Harmondsworth.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. N.Y.: Doubleday.
- Goffman, E. (1992). *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatikk*. [1959].
Oversatt av Kari og Kjell Risvik. Oslo: Pax forlag. Hentet fra
http://www.nb.no/utlevering/contentview.jsf?urn=URN:NBN:no-nb_digibok_2007110600038#&struct=DIV10
- Graedler, A.-L. & Johansson, S. (1997). *Anglisismeordboka. Engelske lånord i norsk*. Oslo:
Universitetsforlaget.
- Guba, E.G. & Lincoln, Y.S. (1989). *Fourth generation evaluation*. Newbury Park: Sage
Publications.
- Gulbrandsen, T. (2006): Levekårsundersøkelse blant studenter. Dokumentasjonsrapport,
Notater 2006/42, Statistisk sentralbyrå.
- Hagen, K., Djuve, A.B. & Vogt, P. (1994). "Oslo: den delte byen?" FAFO-rapport 161. Oslo.
Hentet fra <http://www.fafo.no/pub/rapp-rot/161.htm>
- Halkier, B. (2005). *Fokusgrupper*. Roskilde Universitetsforlag.
- Hasund, I.K. (2001). "Markers of epistemic stance: a contrastive study of the pragmatic
particles like in English and liksom in Norwegian". I Vater, H. & Letnes, O. (red.),
Modalität und mehr. Fokus nr. 23. (s. 129-140). Trier: Wissenschaftlicher Verlag
Trier.

- Hasund, I. K. (2005). *Fy farao! Om nestenbanning og andre kraftuttrykk*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag as.
- Hasund, I.K. (2006a). *Slang*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Hasund, I. K. (2006b). *Ungdomsspråk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Haugen, R. (2003). "Sjølvrapporterte språkhaldningar frå ungdomar i Sogndal". I Akselberg, G. (red.), *Målbryting. Skrifter frå prosjektet Talemålsendring i Noreg – nr. 6: Språkleg identitet og haldning*. (s. 143-173). Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Helsedirektoratet. (2008, 16. januar). Utfordringar i helse- og sosialtenester i kommunane. Hentet fra <http://www.helsedirektoratet.no/kommuneark/kommuneark08>
- Hogg, M.A & Vaughan, G.M. (2011). *Social psychology*. 6. utgave. Essex: Pearson Education Limited.
- Hughes, S. E. (1992). "Expletives of lower working-class women". I *Language in Society* 21, (s. 291-303).
- Hvenekilde, I.M. (2006). *Identitet og etnisitet i samtale. En analyse av innhold og struktur i en samtale mellom to ungdommer i et flerkulturelt miljø i Oslo*. Masteroppgave i nordisk språk. Universitetet i Oslo.
- Jenstad, T.E. (1991). *Skjellsordboka*. Trondheim.
- Jenstad, T.E. (1999). *Nye skjellsordboka*. Trondheim: Tapir.
- Johannessen, J.Bondi. (2008). "Oslospråket i tall". I Johannessen, J.B & Hagen, K. (red.), *Språk i Oslo. Ny forskning omkring talespråk*.(s. 235-242). Oslo: Novus forlag.
- Johannessen, A, Tufte, P.A & Kristoffersen, L.(2006). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 3. utgave. Oslo: Abstrakt forlag.
- Johansson, S. & Graedler, A.-L. (2002). *Rocka, hipt og snacksy. Om engelsk i norsk språk og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

- Jones, E.E. & Pittman, T.S. (1982). "Toward a general theory of strategic self-presentation. I Suls, J. (Red.), *Psychological perspectives on the self*. Vol. 1, (s. 231-262). Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Karlsen, F. & Syvertsen, T. (2004). *Medieregulering og foreldre. Kunnskap og holdninger til innholdsregulering av audiovisuelle medier*. Statens filmtilsyn. Rapport 1. Hentet fra <http://www.medietilsynet.no/Documents/Selvbetjening/Bestilling/Medierogforeldre.pdf>
- Kotsinas, U.-B. (1988). "Rinkebysvanska – en dialekt?". I Linell, P. m.fl. (red), *Svenskans beskrivning* 16. (s. 264-278). Linköping: Universitetet i Linköping.
- Kotsinas, U.-B. (1996). *Ungdomsspråk*. 2. utgave. Stockholm: Hallgren og Fallgren Studieförlag AB
- Kotsinas, U.-B. (2002) "Engelska ord i nordisk slang". I Drange, E.-M, Kotsinas , U.- B & Stenström, A.-B (red.), *Jallaspråk. Slanguage og andre ungdomsspråk i Norden*. (s. 37-61). Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Kristiansen, T. (2009). "Har Norge et standardtalemål? – set i dansk sociolingvistisk perspektiv". I *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* nr. 1. Standardtalemål. (s. 79-94). Novus forlag.
- Kulbrandstad, L.A. (u.å.)"Omtale av innvandreres måte å snakke norsk på. En studie av et avismateriale fra Internett". Høgskolen i Hedmark. Hentet fra privat.hihm.no/lak/KMSB/LarsAndersKulbrandstad.doc
- Kvale, S. (2002). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Interviews. Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*. SAGE Publications, Inc.
- Kvideland, R. (1983, 23. august). "Banning før og nå". Et radioprogram i NRK P2.
- Labov, W. (1966). *The social stratification of English in New York City*. Washington D.C: Center for Applied Linguistics.

- Labov, W. (1972a). "Rules for ritual insults". I *Language in the inner city. Studies in the Black English Vernacular*. s. 297-353. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, W. (1972b). *Sociolinguistic Patterns*. Oxford: Basil Blackwell.
- Labov, W. (1972c). "The study of language in its social context". I Giglioli, P.P (red.). *Language and social context*. Harmondsworth: Penguin
- Laursen, M. (2002). "Registerskift hos børn. Frække ord og tabuord i 1. og 2. klasse". I Jørgensen, J. Normann (red.), *De unges sprog. Artikler om sproglig adfærd, sproglige holdninger og flersprogethed hos unge i Danmark*. Akademisk.
- Le Page, R.B &Tabouret-Keller, Andrée. (1985). *Acts of identity: Creole-based approaches to language and ethnicity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ljung, M. (1987). *Banning i norsk, svensk og 18 andre språk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ljung, M. (2006). *Svordomsboken : [om svärande och svordomar på svenska, engelska och 23 andra språk]*. Norstedts Akademiska förlag.
- Ljung, M. (2011). *Swearing. A cross-cultural linguistic study*. Basingstoke: Palgrave macmillan.
- Milroy, L. (1980). *Language and social networks. Language in society 2*. Oxford: Basil Blackwell.
- Media Awareness Network. (2010). Special issues for tweens and teens. Hentet fra http://www.media-awareness.ca/english/parents/marketing/issues_teens_marketing.cfm
- Mæhlum, B. (1991). "Er det språket til individet eller språket til kollektivet som er lingvistens forskningsobjekt?". I *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*. Nr.9 (s. 156-174).
- Mæhlum, B. (2003a). "Normer". I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. & Sandøy, H. *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. (s. 87-103). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.

- Mæhlum, B. (2003b). "Språk og identitet". I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. & Sandøy, H. *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. (s. 103-123). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Mæhlum, B. (2009). "Standardtalemål? Naturligvis! En argumentasjon for eksistensen av et norsk standardtalemål". I *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* nr. 1. Standardtalemål. (S. 7-26). Novus forlag.
- Nasjonal digital læringsarena. (2011). Språk og kjønn. Hentet fra <http://ndla.no/nb/node/20445>
- Niedzielski, N. & Preston, D. (2000). *Folk Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter
- Niedzielski, N. & Preston, D. (2009a). "Folk linguistics". I Coupland, N. & Jaworski, A. (red.), *The new sociolinguistics reader*. (s. 356-373). Hampshire: Palgrave/Macmillan.
- Niedzielski, N. & Preston, D. (2009b). "Folk pragmatics", I Sentf, G., Östman, J.-O & Verschueren, J. *Culture and Language Use*. Volume 2. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company..
- Nilsen, I.-C. (2010). "*Ka faen det e for slags jævla ugla det der?*" *En sosiolingvistisk undersøkelse av kjønnsforskjeller i bruk av banning hos åtte tromsøungdommer*. Mastergradsoppgave i nordisk språk. Institutt for språkvitenskap. Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning. Universitetet i Tromsø
- Nilsen, J. Sand, Svendsen, B.A., Uri, H. & Østby, A. (2011). *Fakta faen*. Oslo: Cappelen Damm.
- Nordberg, B. (1985). "Om ungdomars samtalsstil. Några preliminära iakttagelser". *Nysvenska studier* 64. (s. 5-27).
- Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. (2011). Personvernombudet for forskning. Hentet fra <http://www.nsd.uib.no/personvern/>
- Norsk talespråkskorpus - Oslodelen, Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo. Hentet fra: <http://www.tekstlab.uio.no/nota/oslo/index.html>

- Olsen, I.L. (2006). *"Skikkelig bondeknøl"? En studie av ungdomsspråk i et spredtbygd kystsamfunn*. Masteravhandling i nordisk. Institutt for lærerutdanning og skoleforskning (ILS). Universitetet i Oslo
- Opsahl, T. (2002). *"Jeg bare: Hæ?! Hva skjedde her da?"*. En studie av de kommunikative funksjonene til diskurspartikkelen 'bare' i et ungdomsspråkmateriale. Hovedfagsoppgave i nordisk språk, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Opsahl, T. & Svennevig, J. (2007). "Må ha det. Bare må ha det." 'Bare' som pragmatisk partikkel i samtale". I *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 25:1, (s. 29-55).
- Opsahl, T., Røyneland, U. & Svendsen, B.A. (2008). "Syns du jallanorsk er lættis, eller? - om taggen [lang=X] i NoTa-Oslo-korpuset". I Johannessen, J.B og Hagen, K. (Red), *Språk i Oslo. Ny forskning omkring talespråk*. (s. 29-41). Oslo: Novus AS.
- Opsahl, T. & Røyneland, U. (2009). "Oslo-ungdom – født på solsiden eller i skyggen av standardtalemålet?. I *"Egentlig kan alle bidra!" - en samling sociolingvistiske studier av strukturelle trekk ved norsk i multietniske ungdomsmiljøer i Oslo*. Avhandling for graden ph.d. Institutt for lingvistiske og nordiske studier. Universitetet i Oslo.
- Opsahl, T. (2011, 2. oktober). Radiointervju i *Språkteigen*. P2.
- Pike, K. (1954). "Emic and etic standpoints for the description of behavior". I *Language*, Del 1. (s. 8-28). California: Summer Institute of Linguistics.
- Pinker, S. (2008). [2007]. *The stuff of thought. Language as a window into human nature*. London: Penguin Books. Først publisert av Allan Lane [2007].
- Preston, D. (1996). "Whaddayaknow? The Modes of Folk Linguistics Awareness". I *Language Awareness band 5*, nr.1, (s. 40–74).
- Preston, D. (2000). "What is folk linguistics?" I *Målbryting. Skrifter frå prosjektet Talemålsendring i Norge. Språkleg identitet og haldning*. Nr 6, (s. 13 – 25). Nordisk institutt. Universitetet i Bergen.

- Preston, D. (2009). "Are you really smart (or stupid, or cute, or ugly, or cool)? Or do you just talk that way?". I Maegaard, M., Gregersen, F., Quist, P. & Jørgensen, J. Normann (red.). *Language attitudes, standardization and language change – perspectives on themes raised by Tore Kristiansen on the occasion of his 60th birthday*. Oslo: Novus forlag.
- Prieur, A. (2002). "Frihet til å forme seg selv? En diskusjon av konstruktivistiske perspektiver på identitet, etnisitet og kjønn". Kontur nr 6. Hentet fra http://www.hum.au.dk/cek/kontur/pdf/kontur_06/annich_prieur.pdf
- Quist, Pia. (2000a). "Ny københavnsk 'multietnolekt'. Om sprogbrug blandt unge i sprogligt og kulturelt heterogene miljøer". I *Danske talesprog*, bind 1 (60).
- Quist, P. (2000b). "Unge, identitet og sprog. Operationalisering af identitetsbegrebet i en empirisk undersøgelse". I Kotsinas, U.-B., Stenström, A.-B. & Drange, E.-M. (Red.), *Ungdom, språk og identitet. Rapport fra et nettverksmøte*. (s. 23-38). København: Nordisk Ministerråd
- Rampton, B. (2009). "Interaction ritual and not just artful performance in crossing and stylization". I *Language in Society* 38(2) (s. 149-176).
- Ratje, M. & Andersen, M.Heidemann (2005). "Fuck, sgu og søreme. Bandeord og andre kraftudtryk i tre generationer. I *Nyt fra Sprognævnet* 2005 2 juni. (unummerert). Hentet fra <http://dsn.dk/nyt/nyt-fra-sproгнаevnet/2005-2.pdf/view>
- Risch, B. (1987). "Women's derogatory terms for men: That's right, "dirty" words". I *Language in Society* 16 (s. 353-358).
- Røyneland, U. (2003a). "Språk og dialekt". I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. & Sandøy, H. *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. (s. 13-31). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag
- Røyneland, U. (2003b). "Språk og dialektkontakt". I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. & Sandøy, H. *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. (s. 44-70). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag

- Røyneland, U. (2005). *Dialektnivellering, ungdom og identitet. Ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. Unipubavhandlingar Acta humaniora nr. 231. Universitetet i Oslo: Unipub.
- Sahl, I. & Øhman, R. (2011, 18. mai). Skolen kjemper mot stygt språk. I *Aftenposten*.
- Shih, C. (2011). *The Facebook era. Tapping online social networks to market, sell, and innovate*. 2. utgave. Boston: Pearsons Education, Inc.
- Skinstad, M. (2008). *Facebooks forunderlige verden: en kvalitativ undersøkelse av Facebook*. Masteroppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo.
- Slangordboka 2005*. (2005). Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Sollid, H. (2003). "Om observatørens paradoks". I Akselberg, A. (red.), *Målbryting. Skrifter frå prosjektet Talemålsendring i Noreg – nr. 6: Språkleg identitet og haldning*. (s. 175-190). Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Song, M. (2003). *Choosing ethnic identity*. Cambridge: Blackwell Publishing Inc.
- Statistisk sentralbyrå. (2011). Foreldrenes gjennomsnittsalder ved fødsler. 1946-2010. Hentet fra <http://www.ssb.no/fodte/tab-2011-04-07-04.html>
- Statistisk sentralbyrå. (2011). Innvandring og innvandrere. Hentet fra <http://www.ssb.no/innvandring/>
- Statistisk sentralbyrå. (2011). Statistikkbanken. Hentet fra <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>
- Straffeloven. (1902). Almindelig borgerlig Straffelov. Hentet fra http://lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/all/nl-19020522-010.html&emne=straffelov*&&
- Stroh-Wollin, U. (2010). "Fula ord – eller? En enkät om attityder till svordomar och andra fula ord". *SoLiD* nr 20 (FUMS Rapport nr 230). Uppsala: Uppsala universitet.
- Sundnes, A.Carson. (2003). *Kamp om ordet: En fortolkende studie av seksuelle skjellsord blant ungdom*. Hovedoppgave i pedagogikk. Universitetet i Oslo.

- Sutton, L. (1995). "Bitches and Skankly Hobags. The Place of Women in Contemporary Slang". I Hall, K. & Bucholtz, M. (red.), *Gender Articulated. Language and the Socially Constructed Self*. (s. 279-295). New York: Routledge.
- Svendsen, B.A & Røyneland, U. (2008). Multiethnolectal facts and functions in Oslo, Norway. *Internacional Journal of Bilingualism* 12. (s. 63-83).
- Svendsen, B.A. (u.å.). "Flerspråklig identitet". Hentet fra <http://folk.uio.no/benteas/Flerspr%20E5klig%20identitet.pdf>
- Svennevig, J. (2001). *Språklig samhandling. Innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Tabouret-Keller, A. (1997). "Ch. 19: Language and Identity". I Coulmas, F. (Red), *The handbook of sociolinguistics*. (s. 315-326). Blackwell Publishers.
- Torp, A. (1999). "Muriel Norde *The history of the genitive in Swedish. A case study indegrammaticalization*. Doktorgradsavhandling. Sammendrag på nederlandsk. Amsterdam universitet 1997". I *Maal og minne 1* (s.109-121).
- Trondstad, O.-C. (2000, 22. august). "Dømt for <tullekuk>". I *Dagbladet*. Hentet fra <http://www.dagbladet.no/nyheter/2000/08/22/216280.html>
- Trudgill, P. (1972). "Sex, covert prestige and linguistic change in the urban British English of Norwich". I *Language in society* 1 (s. 179-195).
- Tryti, T. (1982). *Norsk slang ca. 1930-1980 med hovedvekt på Oslo-slangen*. Hovedoppgave i norsk. Universitetet i Oslo.
- Tryti, T. (1984). *Norsk slang*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tryti, T. (2008). *Norsk slangordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- UPUS – *Utviklingsprosessar i urbane språkmiljø*. Prosjektbeskrivelse. Institutt for lingvistiske og nordiske studier. Universitetet i Oslo. Hentet fra <https://hf.uio.no/iln/forskning/prosjekter/upus/>

- Utdanningsdirektoratet (2011). Kompetansemål i norsk. Hentet fra
<http://www.udir.no/Lareplaner/Grep/Modul/?gmid=0&gmi=156250&v=5>
- Venås, K. (1991). ”Språk og identitet”. I *Dansk folkemål* 33 (s. 5-21). Reitzel. C. A.
- Vikør, L.S. (2009). ”Begrepet standardtalemål – forsøk på ei opprydding”. I *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* nr. 1. Standardtalemål. (S. 49-66). Novus forlag.
- Wadel, C.(1991). *Feltarbeid i egen kultur*. Flekkefjord: SEEK A/S
- West, C. & Zimmerman, D. (1987).” Doing gender”. I *Gender and Society* 1, (s.125-151)
- Wiggen, Geirr. (1981). *Spontaneous dramatization in semi-formal conversation. An empirical study of Oslo speech variants with some reference to literary forms of speech reporting*. Talemålsundersøkelsen i Oslo, skrift nr. 9. Oslo: Institutt for nordisk språk og litteratur, Universitetet i Oslo.
- Youswear.com. (2008). Punjabi swear words. Hentet fra
<http://www.youswear.com/index.asp?language=Punjabi> (lesedato: 13.10.2011).
- Urban dictionary. Gandoo. Hentet fra
<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=gandoo> (lesedato: 13.10.2011).
- Ziehe, T. (1989). *Ungdom, utbildning, modernitet. Stockholm: Symposium.*
- Østby, A.E. (2005). *Kebabnorsk ordbok*. Oslo: Gyldendal norsk forlag AS.
- Aarum, R. S. G. (2008). *Mediert ungdom: identitet og digital-literacy på MySpace og FanFiction*. Masteroppgave i pedagogikk. Universitetet i Oslo.
- Aasheim, S.C. (1995). *Kebab-norsk. Framandspråkleg påverknad på ungdomsspråket i Oslo*. Hovudoppgåve i nordisk språk. Universitetet i Oslo.

Vedlegg

Vedlegg 1: Søknad om tilgang på data til ei masteravhandling i nordiskdidaktikk

Vedlegg 2: Info- og samtykkeskriv: Til elever og foresatte i klasse X

Vedlegg 3: Power Point med informasjon om fokusgrupper brukt i rekrutteringsfasen

Vedlegg 4: Intervjuguide

Vedlegg 5: Kategorier til bruk i analysearbeidet

Søknad om tilgang på data til ei masteravhandling i nordiskdidaktikk

Mitt navn er Gøril Brataas, og jeg er for tiden masterstudent i nordiskdidaktikk ved Universitetet i Oslo. Avhandlingsarbeidet mitt dreier seg om et emne som burde være aktuelt for lærere i ungdomsskole og videregående skole i dag: De unges bruk av tabuutfordrende ord og uttrykk ("stygge" ord) i samtaler med hverandre. Jeg har tidligere to års lærererfaring fra en videregående skole i Oslo.

Jeg ønsker å hente inn parallelle data fra to demografisk ulike videregående skoler i Oslo, og søker med dette om tillatelse til å gjøre feltarbeid blant elever i en studiespesialiserende Vg1-klasse på X videregående skole. Gjennom fokusgrupper (en form for gruppeintervju med 5-6 elever), noen individuelle intervju og en spørreundersøkelse, ønsker jeg å få innsikt i unge menneskers bruk av og holdninger til stygge ord og stygg språkbruk generelt. Jeg kommer til å spørre om emner knyttet til språk, skole, normer og forholdene elevene imellom.

Ingen utsagn vil bli gjengitt slik at de kan føres tilbake til personer. Prosjektet er meldt inn til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. Jeg er underlagt taushetsplikt, og jeg garanterer at alle informantenes integritet blir opprettholdt ved at bruken av og kjennskapet til aktuelle ord og uttrykk fullt ut anonymiseres. Et eksemplar av den ferdige masteravhandlinga vil bli tilsendt skolen.

Prosjektet er godkjent av veilederen min, Geirr Wiggen, dr.philos. og professor i nordisk fagdidaktikk ved Universitetet i Oslo. For anbefaling eller spørsmål vedrørende avhandlingsarbeidet mitt kan han kontaktes på telefon ----- eller via e-post: -----

Jeg kunne tenke meg å gjennomføre feltarbeidet i uke 13 og 14, men jeg er svært fleksibel hva gjelder dager og tidspunkt. Ta gjerne kontakt med meg når som helst på mobil ----- eller på e-post: ----- Jeg kan godt komme på besøk for å presentere prosjektet nærmere før dere tar stilling til søknaden.

På forhånd takk for hjelpen!

Vennlig hilsen

Gøril Brataas

Oslo, 01.03.09

Til elever og foresatte i klasse X

Mitt navn er Gøril Brataas, og jeg er mastergradsstudent i nordiskdidaktikk (norsk) ved Universitetet i Oslo. Med dette vil jeg informere om – og be om samtykke til – en undersøkelse jeg gjerne vil gjøre i klasse X som ledd i arbeidet med masteravhandlinga mi.

Masteravhandlinga mi handler om ungdomsspråk, om hvordan unge mennesker snakker til og om hverandre. Gjennom fokusgrupper (en form for gruppeintervju med 5-6 elever) og en spørreundersøkelse på Vg1-trinnet, ønsker jeg å få innsikt i hvordan unge mennesker forholder seg til stygge ord og stygg språkbruk generelt. Forhåpentligvis vil denne studien kunne brukes til å tilrettelegge for undervisning i språklige tema i norskfaget. Jeg kommer til å spørre om emner knyttet til språk, normer, skolegang og forholdene elevene imellom.

Jeg er underlagt taushetsplikt, og jeg garanterer at elevenes anonymitet vil bli ivaretatt. Ingen utsagn vil bli gjengitt slik at de kan føres tilbake til personer. Prosjektet er meldt inn til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Vedlagt finner dere en svarslipp der foresatte og eleven, dersom han/hun ønsker å delta i en fokusgruppe, samtykker ved å signere og returnere svarslippen tilbake til norsklærer. Det er en fordel om eleven oppgir telefonnummeret sitt som kontaktinformasjon, men dette er valgfritt. Det er frivillig å delta, og det er fullt mulig å trekke seg når som helst. Det å trekke seg medfører naturligvis ikke noen form for erstatnings- eller begrunnelsesplikt.

Prosjektet er godkjent av veilederen min, Geirr Wiggen, dr.philos. og professor i nordisk fagdidaktikk ved Universitetet i Oslo. Ved spørsmål kan han kontaktes på telefon ----- eller via e-post: [-----](#)

Dersom det er noe dere lurer på i forbindelse med dette prosjektet, ikke nøl med å ta kontakt med meg når som helst på telefon ----- eller e-post: [-----](#)

På forhånd tusen hjertelig takk for at dere bidrar til forskningsarbeidet mitt!

Med vennlig hilsen

Gøril Brataas

Vennligst fyll ut den vedlagte samtykkeerklæringen og returner den tilbake til norsklærer innen...

Samtykkeerklæring

☐ JA, jeg har mottatt informasjon om studien av norsk ungdomsspråk og jeg ønsker å delta i en fokusgruppe

Elevens signatur Telefonnummer

Foresattes samtykke:

Sted/dato:.....Foresattes underskrift:

Har du lyst til å hjelpe meg med forskningsprosjektet mitt?

"Stygge ord i norsk ungdomsspråk"

Master i nordisk didaktikk (norsk)

- Lektor- og adjunktprogrammet (4 eller 5 års lærerutdanning)
- Avsluttes med en masteroppgave, et lite forskningsprosjekt.
- Lage en problemstilling man er nysgjerrig på, samle inn data og analysere for å finne svar.

"Stygge ord i norsk ungdomsspråk"

- Fokusgrupper: 5-6 elever av samme kjønn sitter sammen med meg og prater ut fra spørsmål jeg stiller til gruppa.
- Dere er ekspertene!

Praktisk info

- Hvem? 4-5 andre elever i klassen av samme kjønn og meg
- Når? I ei norskøkt om noen uker
- Hvor? I et rolig rom på skolen
- Hvor lenge? Fokusgruppeintervjuet vil ta mellom 1 og 2 timer.
- Hvorfor?

Må jeg forberede meg?

- Nei! Kom som du er!
- Jeg er student, ikke lærer
- Jeg har taushetsplikt
- Ingen andre lærere får tilgang

Hvilke rettigheter har jeg?

- Anonymitet. Ingenting av det du sier vil bli gjengitt slik at det kan føres tilbake til deg.
- Lydopptakene vil bli slettet når jeg har transkribert dem og analysert ferdig
- Du kan trekke deg når som helst uten konsekvenser

Hvorfor skal jeg bli med på dette?

- En annerledes erfaring
- Få innsikt i en måte å drive forskning på
- En spennende samtale med vennene dine
- Du er med på å forme et forskningsarbeid
- En belønning i form av en liten gave

For å bli med:

- Signerer du på svarslippen. Skriv gjerne telefonnummeret ditt også.
- Viser fram informasjonsskrivet til foresatte og spør om de kan gi deg samtykke til å delta – foresatte signerer
- Levér svarslippen med underskrifter til norsklærer på fredag, senest neste tirsdag.

Intervjuguide

1. Innledende spørsmål (alle svarer på rundgang)

Si navnet ditt, er du snill.

Hva gjør du i fritiden din?

Hva liker du best å se på TV?

2. Tematisering

Snakker dere annerledes enn foreldrene deres? På hvilken måte?

Hva oppfatter dere som stygg språkbruk?

Husker dere en episode fra virkeligheten eller fra TV der dere reagerte på språkbruken fordi den var grov?

3. De stygge ordene i kontekst

I hvilke sammenhenger bruker dere mest stygge ord? Gi eksempel

Hvilke stygge ord er mest brukt i vennegjengene deres?

Er det flaut å bruke enkelte stygge ord?

Når er det *ikke* greit å bruke stygge ord?

Finnes det stygge ord dere bruker med venner, men ikke når det er voksne til stede?

Hvordan reagerer foreldrene deres hvis dere bruker stygge ord hjemme?

4. Sosiolekter

Er det forskjell på hvordan man snakker på øst- og vestkanten av Oslo?

Hender det at dere hører eller bruker stygge ord som kommer fra andre språk enn norsk?

Har dere begynt å ta i bruk noen nye stygge ord i de siste? Eller har dere hørt noen nye ord bli sagt av andre?

5. Språk og kjønn

Er det forskjell på hvordan gutter og jenter snakker? Hva med bruk av stygge ord?

Hvilke stygge ord brukes om gutter og jenter?

Hva tror dere er grunnen til at noen bruker et grovt språk?

Hvordan oppfatter dere gutter og jenter som bruker et veldig grovt språk?

Snakker dere annerledes nå enn dere gjorde på ungdomsskolen? På hvilken måte?

6. Fornærmelser

Kan dere fortelle om en gang noen kalte eller ble kalt noe stygt?

Er det alltid vondt ment, eller kan man kalle hverandre stygge ting på spøk? Forklar!

7. Tabuområder

Hva vil dere si at de fleste stygge ordene handler om?

Hva er tabu å snakke om i vennegjengene deres?

8. Avslutning

Snakker ungdom for stygt i dag?

Hva er det som gjør disse ordene vi har snakket om stygge?

Tror dere at dere kommer til å bruke mindre stygge ord når dere blir eldre? Er det noe vi ikke har snakket om, som dere kommer på nå, som har med stygge ord og stygg språkbruk å gjøre?

Kategorier til bruk i analysearbeidet

Kategori	Kode	Fargekode
Kategori 1	Rapportert språkbruk og rapporterte språkholdninger.	Gul
Kategori 2	Presentasjon av andre (utsagn og fortellinger om andre)	Blå
Kategori 3	Metaspråklige utsagn	Grå
Kategori 4	Tabuutfordrende ord og uttrykk nevnt <i>eksplisitt</i> (i samtalen om begrepene) eller <u>implisitt</u> (som en del av språket man snakker om tema med) – da med <u>understrek</u>	Grønn
Kategori 5	Norminstanser. Sosialiseringssagenter, institusjoner, referansegrupper. I tillegg markerer jeg fritidsinteresser og andre preferanser nevnt i fokusgruppene.	Lilla
Kategori 6	Selvregulering. Utsagn som viser til at informanten bevisst eller ubevisst regulerer bruken av tabuutfordrende ord og uttrykk etter kontekst	Rød